

CLASSWARDOGZ
classwardogz@gmail.com - autonomia71.wordpress.com

Οι **class war dogz** είναι μια αυτόνομη πολιτική ομάδα που δημιουργήθηκε τον Σεπτέμβρη του 2013, μετά από τη συγχώνευση των ομάδων *metro tools* και *σαχ*. Ώς εργάτες και άνεργοι, στα κεφάλια των οποίων σκάει μία πραγματικότητα που έχει πίσω της σαράντα χρόνια ταξικής ήττας και ειρήνης με τα αφεντικά -έχουμε, με πικρό τρόπο, συνειδητοποιήσει ότι εκεί ακριβώς βρίσκεται η καταγωγή της οικονομικής κρίσης και του νέου ελληνικού φασισμού. Ξέρουμε πια ότι ο μόνος τρόπος να επιβιώσουμε, υλικά και διανοητικά, είναι μόνο μαζί με τους ταξικούς μας συντρόφους και μόνο αν μιλάμε και αν ενεργούμε με τις δικές μας δυνάμεις και για λογαριασμό μας. Μόνο αν προσπαθούμε να βγάλουμε άκρη συλλογικά κι αυτόνομα και ταυτόχρονα, αυτή τη γνώση την κάνουμε δημόσιο λόγο.

Το συγκεκριμένο περιοδικό λοιπόν που κρατάτε στα χέρια σας είναι ένα ακόμη μέσο για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Είναι μέσο για να μιλάμε δημόσια και πολιτικά για την κρίση, για την εργασία, για τη βίαιη αναδιάρθρωση του ελληνικού καπιταλισμού, για τα τεχνολογικά και οργανωτικά εργαλεία με τα οποία τα αφεντικά διαχειρίζονται την υποτίμησή μας, για τον κόσμο που αλλάζει γύρω μας. Ελπίζουμε όσο περνά ο καιρός να το κάνουμε και καλύτερα.

Οι class war dogz βρίσκονται και συζητάνε στην κατάληψη Αρχείο71, στη γωνία Καλλιδρομίου και Ζωσιμάδων 7 στα Εξάρχεια. Το Αρχείο71 είναι ανοιχτό κάθε Πέμπτη 17.00 - 20.00 και Σάββατο 12.00 - 16.00. Οπότε, εάν αυτά που διαβάζετε σας φαίνονται ενδιαφέροντα, ελάτε να τα πούμε από κοντά και να βρείτε και έντυπο υλικό της ομάδας.

Το περιοδικό θα κυκλοφορεί κάθε τρεις μήνες και μπορείτε να το βρίσκετε σε αυτοδιαχειριζόμενους χώρους, στο βιβλιοπωλείο Ναυτίλος και σε περίπτερα των Εξαρχείων.

EDIT ORIAL

CLASS WAR NEVER STOPS

Η στεντόρεια φωνή των αφεντικών αντηχεί μέσα από τον γιγάντιο μηχανισμό παραγωγής αλήθειας. Κι έτσι εμφανίζεται η υπέρτατη πλάνη: η ελληνική κοινωνία είναι ενιαία, τα συμφέροντα είναι κοινά· η εργατική τάξη δεν υπάρχει -πιθανότατα δεν υπήρξε ποτέ σε αυτά τα άγια χώματα· κανονική αστική τάξη επίσης δεν υπήρξε ποτέ - ο ελληνικός καπιταλισμός επιβιώνει κοντά δύο αιώνες με κάτι γιαλαντζί αφεντικά· οι μικροαστοί είναι η καρδιά της κοινωνίας, μιας κοινωνίας που οι όποιες πολώσεις της είναι ψεύτικες ή προερχόμενες από τους εθνικούς εχθρούς μας.

Η «φωνή της αλήθειας» δεν χρειάζεται να είναι πάντα κολακευτική. Αντιθέτως, πρέπει να είναι και κριτική. Τα συμφέροντα είναι κοινά, αλλά και η ευθύνη είναι κοινή. Η επωδός τού «ζούμε πάνω από τις δυνάμεις μας», λιγότερο ή περισσότερο δυνατή, ανάλογα τις ανάγκες, τραβάει τριάντα χρόνια τώρα.

Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80, με την άνοδο του πατριωτικού σοσιαλισμού, το ελληνικό κράτος επανένταξε επισήμως την Αριστερά ως δομικό μέρος του κρατικού μηχανισμού. Της παρέδωσε επισήμως το κομμάτι της πολιτισμικής χειραγώγησης της εργατικής τάξης και της ανέθεσε τη συνδικαλιστική διαμεσολάβηση, πάντα σύμφωνα με τα συμφέροντα του κράτους και των αφεντικών. Το χτίσιμο του πιο συμπαγούς εθνικού κορμού που είδε το ελληνικό κράτος στον εικοστό αιώνα· η συναίνεση του μεγαλύτερου κομματιού της εργατικής τάξης στη συνεχόμενη υποτίμησή της με αντάλλαγμα μια υπόσχεση για ταξική ανέλιξη, έστω και των παιδιών της· η διανοητική έρημος και η πολιτική ένδεια που κληρονομήσαμε όσοι και όσες μεγαλώσαμε σε αυτόν το βόθρο· αυτά ήταν τα κατορθώματα αυτής της αριστερής μεριάς του κράτους.

Εμείς από τη μεριά μας, ελλατωματικά προϊόντα αυτού του βόθρου, υποκείμενα που παραχθήκαμε ως ενστικτώδης αντίδραση σε αυτή την πολιτισμική χειραγώγηση και τη συνδικαλιστική διαμεσολάβηση, όταν προσπαθήσαμε να μιλήσουμε ενάντια στη «φωνή της αλήθειας» αυτό που βγήκε ήταν μια στριγγιά φωνή, μίξη υγειούς ταξικού ενστίκτου και πολιτικής ένδειας.

Κοινώς, βρίσιμο για την ελληνική κοινωνία που ήταν σάπια όσο δεν πάει και ταυτόχρονα αδυναμία να δούμε την ταξική της ιστορία. Μίσος για τους μικροαστούς, αλλά αδυναμία να δούμε ότι η πολιτισμική επικράτησή τους, καθιστούσε αόρατα τα μη αφομοιώσιμα κομμάτια της εργατικής τάξης. Χτίσιμο της δικιάς μας κουλτούρας -μιας υποκουλτούρας που όπως όλες οι υποκουλτούρες μας ένωνε έξω και ενάντια στην κυρίαρχη κουλτούρα που διαπότιζε τον εθνικό κορμό με τόνους lifestyle. Ταυτόχρονα όμως αδυναμία να την καταλάβουμε ως εργαλείο επιβίωσης και εν δυνάμει εργαλείο επίθεσης.

Το 1963, ο E.P. Thompson έγραφε στον πρόλογο του περίφημου βιβλίου του *Το φτιάξιμο της αγγλικής εργατικής τάξης*:

> Η τάξη συμβαίνει όταν κάποιοι άνθρωποι, σαν αποτέλεσμα κοινών εμπειριών (που κληρονόμησαν ή βίωσαν οι ίδιοι) νιώθουν και εκφράζουν μια κοινότητα συμφερόντων, από τη μία μεταξύ τους, κι από την άλλη ενάντια σε άλλους ανθρώπους, των οποίων τα συμφέροντα είναι διαφορετικά (και συνήθως αντίθετα) από τα δικά τους. Η ταξική εμπειρία καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις παραγωγικές σχέσεις μέσα στις οποίες οι άνθρωποι γεννιούνται ή εισέρχονται δίχως τη θέλησή τους. Η ταξική συνείδηση, από την άλλη, είναι ένας τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι ανταπεξέρχονται σ' αυτές τις εμπειρίες με πολιτισμικούς όρους: ενσωματώνεται σε παραδόσεις, αξιακά συστήματα, ιδέες και θεσμούς. Αν η εμπειρία παρουσιάζεται λοιπόν καθορισμένη, η ταξική συνείδηση καθόλου καθορισμένη δεν είναι.[1]

Τούτος εδώ ο ορισμός, πέραν της πολυετούς θεωρητικής θύελλας που ξεσήκωσε, μας έχει βοηθήσει πάρα πολύ στην πολύχρονη προσπάθεια να κατανικήσουμε την πολιτική ένδεια και να μετατρέψουμε το ταξικό ένστικτο σε συλλογική γνώση. Τι θέλουμε να πούμε με όλα αυτά;

Έχουμε πει και ξαναπεί ότι είμαστε εδώ που είμαστε γιατί μετράμε τριάντα χρόνια ταξικής ήττας. Έχουμε πει και ξαναπεί ότι οι ευθύνες της εργατικής τάξης είναι τεράστιες. Και θα το πούμε πολλές φορές ακόμα.

Από την άλλη, η εργατική τάξη ως συνείδηση κοινών υλικών συμφερόντων, κοινών αξιών, κοινής κουλτούρας, μακράν του να είναι μια συμπαγής κοινωνική δομή, μια ενιαία εργατική τάξη με προκαθορισμένη ταξική συνείδηση, είναι, αντιθέτως, μια συνεχής κίνηση, μια συνεχής δημιουργία. Με τις εσωτερικές της αντιφάσεις, τα λάθη της, τις πάμπολες ήττες και τις μικρές και σημαντικές της νίκες.

Οπότε, ναι. Μετράμε τριάντα χρόνια ταξικής ήττας. Μέσα σε αυτή τη ζοφερή διαδικασία, κομμάτια της εργατικής τάξης αφομοιώθηκαν, αγκάλιασαν τον μικροαστισμό. Κομμάτια της ανελίχθηκαν ταξικά σε βάρος του πάτου. Είναι αυτή η εργατική τάξη που οι θεσμοί, το κράτος και τα αφεντικά αγαπάνε να βλέπουν. Από την άλλη, υπάρχει και αυτή η αόρατη «άλλη εργατική τάξη». Κομμάτια τα οποία αντιστάθηκαν όπως μπορούσαν, όπως τους επέτρεπαν οι δυνάμεις τους. Αυτά τα κομμάτια, όσο μικρά και αν ήταν, περιθωριοποιήθηκαν, οι συμπεριφορές τους, οι αξιακοί τους κώδικες ποινικοποιήθηκαν και απαξιώθηκαν· έγιναν αόρατα. Αλλά ποτέ δε σταμάτησαν να υπάρχουν. Είτε πρόκειται για την «άγρια νεολαία» των '80s είτε για τους μετανάστες εργάτες των '90s και για τα παιδιά τους· κυρίως τα παιδιά τους.

η συνεχής και ενστικτώδης προσπάθειά να δημιουργεί η ίδια τους όρους της κοινωνικής της αναπαραγωγής

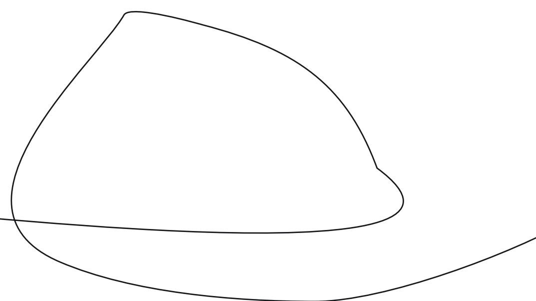
Επειδή είναι μια ιστορική διαδικασία, οι τρόποι που ανακαλύπτει η εργατική τάξη για να επιβιώνει δεν είναι ακριβώς ίδιοι συνέχεια. Δεν είναι επίσης πάντα «αυτοί που θα έπρεπε να είναι». Πολλές φορές -κυρίως όταν δέχεται ανηλεή επίθεση- μπορεί να είναι ακόμα και αυτοκαταστροφικοί. Είναι όμως η συνεχής και ενστικτώδης προσπάθειά της να δημιουργεί η ίδια τους όρους της κοινωνικής της αναπαραγωγής.

Κατά τη γνώμη μας, στόχος δεν είναι, και δεν ήταν ποτέ, η ανακάλυψη «νέων επαναστατικών υποκειμένων» και η εξύμνηση κάθε συμπεριφοράς «επειδή είναι της εργατικής τάξης», ούτε και η καταγγελία γιατί δεν είναι «αυτό που θα έπρεπε να είναι». Ο στόχος ήταν και παραμένει ο ίδιος: η μετατροπή του ταξικού ενστίκτου σε συλλογική γνώση, των μοριακών αρνήσεων σε επιθετικά εργαλεία. Να οργανωνόμαστε όχι μόνο πολιτισμικά αλλά και πολιτικά ενάντια στα αφεντικά.

1. E.P. Thompson, *The Making of the English Working Class,* Vintage, 1966. Τον πρόλογο μπορείτε να τον βρείτε μεταφρασμένο στο http://www.antifascripta.net/βιβλιοθήκη/Γαλανόμαυρο.

εφημερίδεςςςς ...είδες;

05/04/2016

ΔΟΥΛΙΤΣΑ ΝΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΙ ΑΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΣΕ HOT SPOT;

Δεν σταματάει να μας φροντίζει το υπουργείο Εργασίας: όπως μας ανακοίνωσε μέσα στον Απρίλη άλλοι 19.500 «τυχεροί» θα πάψουν, για ένα 8μηνο, να είναι μακροχρόνια άνεργοι και θα δουλέψουν σε διάφορους δήμους της χώρας. Τώρα τι ακριβώς θα κάνουν στους δήμους δεν ξέρουμε, πάντως η έγκριτη *Καθημερινή* μάς υπενθύμισε ότι πρόσφατα το υπουργείο δημιούργησε 5.000 θέσεις προσωρινής εργασίας σε hot spot και παρόμοιες «δομές φιλοξενίας». Κάτι μας λέει ότι και οι τωρινοί «ωφελούμενοι» για αντίστοιχα πράγματα προορίζονται. Άξιο το ελληνικό κράτος, λοιπόν. Και «νέες θέσεις εργασίας» δημιουργεί, και αποδεικνύει έμπρακτα ότι «εδώ γίνεται δουλειά με τους μετανάστες, οπότε φέρτε κι άλλα λεφτά από τα ΕΣΠΑ, να ανοίξουμε κι άλλα στρατόπεδα συγκέντρωσης». Και κάπως έτσι, χωρίς να πολυκαταλαβαίνουμε πώς φτάσαμε σε αυτό το σημείο, το ένα κομμάτι του πάτου της εργατικής τάξης βρίσκεται να δουλεύει στη διαχείριση του άλλου κομματιού.

14/04/2016

ΠΩΣ ΝΑ ΤΑ ΚΡΥΨΕΙΣ ΤΟΣΟ ΚΟΚΚΙΝΑ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ;

Από τα 900 δις ευρώ που είναι τα «κόκκινα δάνεια» στις χώρες της ευρωζώνης, τα 100 δις αφορούν δάνεια στις ελληνικές τράπεζες. Κι όλο προσπαθούν να μας πείσουν ότι ο τραπεζικός τομέας είναι ισχυρός και βρίσκεται σε τροχιά ανάκαμψης, αλλά όλο εμφανίζεται ο σκελετός στην ντουλάπα. Αν τώρα στα δάνεια που έχουν ήδη καταχωρηθεί ως «κόκκινα», δηλαδή που δεν πρόκειται να αποπληρωθούν με την καμία, προσθέσουμε κι αυτό που η Τράπεζα της Ελλάδας αποκαλεί «μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα», τα οποία «εμφανίζουν μεγάλες πιθανότητες να καταστούν μη εξυπηρετούμενα» και το ύψος των οποίων φτάνει στο 45%, φαίνεται ότι σε λίγο ούτε μια τετράφυλλη ντουλάπα δεν θα χωράει αυτόν τον σκελετό.

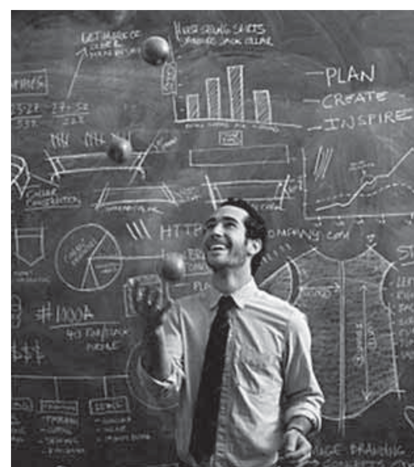
17/04/2016

ΒΑΘΥΣ ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΥΠΑΡΞΙΑΚΕΣ ΑΓΩΝΙΕΣ

Η αλήθεια είναι ότι κάθε τρεις και λίγο βγαίνει κι από μια έρευνα από το τάδε πανεπιστήμιο και μια μελέτη από τη δείνα ένωση εργοδοτών. Το θέμα δεν είναι αν όλα όσα λένε έχουν όντως σχέση με την πραγματικότητα ή αν πετάνε και χιλιάδες μαλακίες, οι οποίες μόνο πονοκέφαλο προκαλούν σε όσους επιχειρήσουν να τις αποκρυπτογραφήσουν. Αντίθετα, το θέμα είναι ότι τα αφεντικά κι όσοι παράγουν ιδέες για λογαριασμό τους σκέφτονται τι θα γίνει σε αυτή τη χώρα. Όπως δήλωσε πρόσφατα ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, κύριος Λαμπριανίδης, αναφερόμενος στη μελέτη που έκανε,

> η Ελλάδα είναι αδύνατον να ανταγωνιστεί τόσο τις χώρες χαμηλού κόστους (race to the bottom) όσο και τις χώρες με υψηλή τεχνολογία. (...) Το παραγωγικό μοντέλο της χώρας έφτασε στα όριά του. (...) Χρειάζονται γενναία βήματα με τολμηρές αποφάσεις, που θα επιτρέψουν στη χώρα να μετακινηθεί στην αλυσίδα παραγωγής της αξίας, να παράγει πιο σύνθετα προϊόντα και υπηρεσίες και να εξασφαλίσει καλύτερη θέση στον Διεθνή Καταμερισμό Εργασίας. Αυτή την περίοδο λοιπόν συντάσσεται η αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας (Growth strategy), η οποία και θα ολοκληρωθεί μέχρι τον Ιούνιο, που θα αποτυπώνει την υπάρχουσα κατάσταση και κυρίως θα διατυπώνει την αναπτυξιακή στρατηγική για τη διέξοδο από την κρίση.

Υπομονή μέχρι τον Ιούνιο, λοιπόν, μπας και μάθουμε επιτέλους πώς πρέπει να γίνουμε στο εξής για να αρέσουμε στον ελληνικό καπιταλισμό.

Πόλωση στον χώρο εργασίας:

18/01/2016

ΜΕΧΡΙ ΚΑΙ ΣΤΑ ΚΛΙΚ ΧΑΝΕΙ ΤΟ ΗΛΙΟΒΑΣΙΛΕΜΑ

Καλά εμείς να χάσουμε τη δουλειά μας, αλλά να χάσει και η χώρα το «εμπορικό της σήμα»; Να μην είναι πια γνωστή για τον ήλιο και τη θάλασσα, αλλά μόνο για την κρίση; Όπως διαβάσαμε στην εφημερίδα *Το Βήμα*,

> αν εισέλθει κάποιος σήμερα στη μηχανή αναζήτησης της Google στο Internet για να διαπιστώσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον για τον Παρθενώνα, γράφοντας τη λέξη «Parthenon» -το σύμβολο της αρχαίας Ελλάδας και του δυτικού κόσμου- λαμβάνει περίπου 8.410.000 αποτελέσματα και η λέξη «Santorini» 34.400.000. Αν όμως αναζητήσει κανείς την καταγραφή ενδιαφέροντος για την ελληνική κρίση, με την εισαγωγή της φράσης «Greece crisis», τότε τα αποτελέσματα θα είναι πολλαπλάσια φτάνοντας περίπου τα 92.800.000.

Και ποιο είναι το συμπέρασμα; Ότι θα χρειαστεί πάνω από μια δεκαετία για να αποκατασταθεί το εμπορικό σήμα. Εμείς να είμαστε καλά, να δουλεύουμε 12ωρο, 7ημερο, μπας και καταφέρουν τα κακόμοιρα τα αφεντικά μας και ξεπεράσουν την κρίση και φύγει από πάνω τους αυτή η ρετσινιά.

Η Λαρίσα ήρθε στην Αθήνα το 1993. Από τότε πρέπει να έχει καθαρίσει όλες τις σκάλες των μεγάλων κτιρίων του κέντρου. Έχει πει εκατομμύρια φορές «καλημέρα» σε ανθρώπους που σιχαινόταν βαθιά, έχει παλέψει σκληρά για να κυλάνε οι ώρες στη δουλειά χωρίς να της συντρίβεται το ηθικό κι έχει χαρεί πολλές φορές που «ευτυχώς, δεν είναι όλοι ίδιοι» και μπορεί να πει καμιά κουβέντα με μερικούς.

Τα τελευταία οκτώ χρόνια, η Λαρίσα δουλεύει σε ένα από εκείνα τα πολυκαταστήματα που μοιάζουν με κωμόπολη. Τρέχει όλη την ημέρα από όροφο σε όροφο, σκουπίζει, σφουγγαρίζει, ξεσκονίζει, καθαρίζει τουαλέτες, τακτοποιεί και γενικώς κάτι κάνει. Ποτέ δεν προλαβαίνει να πιει τον καφέ που φτιάχνει πριν γεμίσει τον κουβά της με χλωρίνη και ξεχυθεί στους διαδρόμους. Ο καφές μένει πάντοτε μισοτελειωμένος ανάμεσα στα αμέτρητα άπλυτα ποτήρια. Κι επειδή η κούραση, οι απανωτές εντολές της προϊσταμένης και οι παρατηρήσεις των πελατών δεν είναι αρκετά για να της διαλύουν την καθημερινότητα, η Λαρίσα έχει να αντιμετωπίσει και τους υπαλλήλους του πολυκαταστήματος που, εννοείται, δεν την θεωρούν ίδια με αυτούς. Κι έτσι η Λαρίσα έχει να τα βγάλει πέρα και με τις εντολές της ταμία που παίρνει 600 ευρώ για 9ωρο, 6ήμερο, και να πλύνει τα ποτήρια του αποθηκάριου που δουλεύει για 250 ευρώ και σε δυο μήνες λήγει η σύμβασή του κι έχει φρικάρει για το τι θα κάνει μετά. Και μέσα σε όλα αυτά, να ακούει και σχολιάκια του είδους «μα ακόμα να μάθεις να μιλάς καλά ελληνικά; Τόσα χρόνια εδώ, μόνο εσύ κι ο Μπάγεβιτς μιλάτε τόσο χάλια».

Όμως η Λαρίσα δεν αφήνει κανέναν σε χλωρό κλαρί. Επιλέγει την κατάλληλη στιγμή και «χτυπάει». Περιμένει να έρθει η στιγμή του διαλείμματος· κάπως έχει συμβεί κι όλοι οι ρατσιστές κι οι αχώνευτοι τυχαίνει να κάνουν μαζί διάλειμμα και πηγαίνουν να καπνίσουν στο ίδιο σημείο. Τους αφήνει, λοιπόν, να φτιάξουν τους καφέδες τους, να ζεστάνουν τα φαγητά τους και να χαλαρώσουν λέγοντας μαλακίες. Τότε, παίρνει τα σύνεργά της και ξεκινάει την εφόρμηση: τους σπρώχνει για να σκουπίσει, τους λέει ότι εκεί που κάθονται ενοχλούν, τους λέει να μην καπνίζουν γιατί λερώνουν και να μην τρώνε κουλούρια γιατί γεμίζουν τον τόπο ψίχουλα. Φυσικά, η Λαρίσα δεν έχει πρόβλημα ούτε με τα τσιγάρα ούτε με τα ψίχουλα. Κι αυτή καπνίζει, κι αυτή τρώει κουλούρια. Η Λαρίσα τούς χαλάει την πρεμία, υπενθυμίζοντάς τους ότι άμα είσαι ρατσιστής μπορεί και να σου απαντήσει κανείς.

Κι όταν τελειώσει με αυτούς, η Λαρίσα πηγαίνει στο βάθος του ορόφου να πει μια καλημέρα στην Ειρήνη και τον Γιώργο, τους πωλητές που τους είχε ακούσει να βρίζονται με έναν άλλο πωλητή που δεν ήθελε να εξυπηρετήσει έναν νεαρό από το Πακιστάν. Η Ειρήνη κι ο Γιώργος δεν μιλάνε με τους ρουφιάνους, δεν θέλουν να γίνουν «υπεύθυνοι τμήματος», δεν θεωρούν τη Λαρίσα κατώτερή τους. Κι έτσι παρόλο που περνάνε το διάλειμμά τους κάνοντας το ένα τσιγάρο μετά το άλλο, όταν οι ρατσιστές φωνάζουν στη Λαρίσα «μα καλά, σε αυτούς γιατί δεν λες τίποτα; Αυτοί δεν λερώνουν;», η Λαρίσα απαντά με περισσή ψυχραιμία: «μα πότε τους είδατε με τσιγάρο; Τα παιδιά δεν καπνίζουν».

ΜΑ ΠΟΥ ΠΑΝΕ ΤΑ ΛΕΦΤΑ ΤΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ;

ΜΙΑ ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΠΑΝΩΤΩΝ «ΣΚΑΝΔΑΛΩΝ»

Οι «μεταρρυθμίσεις» που σχεδιάζονται στο ασφαλιστικό σύστημα συνιστούν, κατά την γνώμη μας, ένα αρκετά σημαντικό θέμα που φυσικά δεν έχει να κάνει με τη φιλανθρωπία απέναντι στα «περήφανα γηρατειά», ούτε αφορά αποκλειστικά την «τρίτη ηλικία». Γιατί πιστεύουμε πως οι αλλαγές στο «κοινωνικό κράτος» είναι κάτι που αφορά ταυτόχρονα όσους βρίσκονται μακριά από κάθε όριο συνταξιοδότησης όσο και τους ίδιους τους συνταξιούχους. Γιατί, βέβαια, οι αλλαγές αυτές έρχονται να ρυθμίσουν και να δώσουν κρατική κατεύθυνση στη σημερινή εργασία. Το κράτος μιλώντας για το μέλλον πρώτα και κύρια μιλάει για το παρόν της εκμετάλλευσης.

Κι επειδή καμία σχέση δεν θέλουμε να έχουμε με απόψεις που μιλάνε για το «τρισκατάρατο μνημόνιο», για το «κακό» δηλαδή που μας έτυχε τα τελευταία χρόνια και που ήρθε απ' έξω, από την Αμερική, από τη Γερμανία, ας κάνουμε κάποιες απαραίτητες διευκρινίσεις. Αρχικά, ό,τι περνάει η εργατική τάξη τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα αποτελεί την άμεση συνέπεια των διαδικασιών ταξικής ήττας που συμβαίνουν σε αυτόν τον τόπο με εξόφθαλμο τρόπο τις τελευταίες δυόμιση τουλάχιστον δεκαετίες· ο ρατσισμός, το lifestyle, η απαξίωση κάθε μορφής συλλογικότητας, η κυριαρχία της μικροαστικής ιδεολογίας, η εγκατάλειψη κάθε αγώνα στο μεγάλο σωματείο της ΓΣΕΕ, όλο αυτό που σχηματικά το ονομάζουμε «μεταπολίτευση».

Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε αναφερθεί στην πρόσφατη περιπέτεια τις «ασφαλιστικής μεταρρύθμισης» τις τελευταίες δύο δεκαετίες. Είδαμε ότι έχουμε να κάνουμε με μια διαδρομή συνεχή, καθώς όλα όσα συμβαίνουν σήμερα είχαν εξαγγελθεί εδώ και πάρα πολλά χρόνια κι η πλήρης εφαρμογή τους έχει ακόμα πολύ δρόμο να διανύσει. Δεν είναι σύμπτωμα τρέλας να υποθέσει κανείς πως ό,τι ζούμε σήμερα έχει πίσω του μεγάλη ιστορία (πολύ μεγαλύτερη από το 2010)· κάθε άλλο. Γι' αυτό και θα σταθούμε λίγο παραπάνω στις καταστάσεις που έχουν μείνει γνωστές ως «σκάνδαλα του ασφαλιστικού» ή «καταλήστευση των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων». Δεν θα κουράσουμε τους αναγνώστες μας και θα πούμε κατευθείαν πως εμείς δεν βλέπουμε κανένα «σκάνδαλο» γύρω από το ασφαλιστικό σύστημα· τίποτα το «εξαιρετικό» ή το διαφορετικό ως προς την κανονική του λειτουργία. Αντίθετα, αυτό που κατά καιρούς παρουσιάζεται ως σκάνδαλο είναι μια στιγμιαία υπενθύμιση από το ίδιο το κράτος, της φυσιολογικής λειτουργίας του μηχανισμού και ταυτόχρονα μια υπόσχεση πως έτσι θα συνεχίσουν να έχουν τα πράγματα.

> εμείς δεν βλέπουμε κανένα «σκάνδαλο» γύρω από το ασφαλιστικό σύστημα

Πώς θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε «σκάνδαλο» κάτι που συντροφεύει το ασφαλιστικό σύστημα από την πρώτη μέρα της γέννησής του; Δεν μπορούμε και δεν θα το κάνουμε.

Η εξιστόρηση αυτών των «σκανδάλων», όμως, μπορεί να είναι αποκαλυπτική με έναν άλλο τρόπο. Οι κρατικά ελεγχόμενες αποκλίσεις του ασφαλιστικού συστήματος έχουν διαφοροποιήσεις κάθε φόρα, οπότε μέσα από το ιστορικό βάθος των περιπετειών του μπορεί κανείς να παρακολουθήσει μια εναλλακτική οπτική της διαδρομής και των επιλογών του ελληνικού κράτους και των ανά περιόδων σκοπών του όσον αφορά τη διαχείριση της εργατικής δύναμης. Είναι μέσα από το ιστορικό βάθος του ασφαλιστικού συστήματος που μπορεί να δει κανείς και ένα κομμάτι της ιστορίας του «πώς φτάσαμε ως εδώ».

Πρώτα όμως μια μικρή παρένθεση. Στον κόσμο της θεσμικής αριστεράς τα πράγματα ήταν πάντα απλά. «Το ασφαλιστικό σύστημα είναι κεκτημένο των αγώνων» τελεία και παύλα. Δεν είχε καμία σημασία ούτε ποιοι αγώνες ήταν αυτοί, ούτε πότε έγιναν, ούτε τι ζήταγαν, ούτε ποια η σχέση τους με το ασφαλιστικό. Υπάρχουν λοιπόν κάποιοι αγώνες που έγιναν κάπου κάποτε στο «παρελθόν», οι οποίοι κατάφεραν να ανοίξουν ένα θεόρατο ρήγμα στο εσωτερικό του κράτους διασπώντας το στα δύο: από τη μια το γνωστό μας κράτος, όργανο της ταξικής καταπίεσης, και από την άλλη το «κοινωνικό κράτος». Η μυθολογική αυτή «γένεση» του κόσμου της αριστεράς καταλήγει στο σήμερα όπου καλούμαστε να δούμε μια περιοχή του σημερινού κράτους ως αποτέλεσμα και πεδίο της «ταξικής πάλης». Φυσικά, εφόσον το κράτος αποτελεί ένα πεδίο «αγώνα» θα πρέπει κι η εργατική τάξη να στείλει στον αγώνα αυτό τους εκπροσώπους της... Πολύ βολικό για το κάθε μικρό και μεγάλο στέλεχος της αριστεράς.

ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΟΛΑ ΟΙ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο μεσοπόλεμος υπήρξε μια περίοδος αναταραχών για το ελληνικό κράτος. Δεκαετίες και δεκαετίες πολέμων κι εδαφικής επέκτασης είχαν φτάσει στα όριά τους με τη συντριβή της μικρασιατικής εκστρατείας. Το αποτέλεσμα δεν ήταν κι άσχημο· η ελληνική επικράτεια είχε υπερδιπλασιαστεί, είχε αποκτήσει αξιοζήλευτη, για τα βαλκανικά στάνταρ τουλάχιστον, ομοιομορφία κι είχε αποκτήσει ένα αξιομεγέθες προλεταριάτο που δεν είχε άλλο τρόπο για να ζήσει πέρα από το να πουλήσει την εργατική του δύναμη. Οι συνθήκες αυτές μέσα από τις οποίες φτιάχτηκε η εργατική τάξη στην Ελλάδα, όμως, ταυτόχρονα αποτελούσαν και την εκκίνηση μιας σκληρής ταξικής μάχης που θα κατέληγε στη συμμετοχή της Ελλάδας στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο.

«Κύριοι, αν δεν κάνουμε σήμερα τας νομίμους υποχωρήσεις, στους εργαζόμενους, αύριο θα μας πάρουν με επανάστασιν πολύ περισσότερα». Η δήλωση αυτή του Βενιζέλου τη δεκαετία του 1920 είναι μια βολική αρχή του μύθου της γέννησης του «κοινωνικού κράτους». Τι εννοούσε όμως ο Βενιζέλος την ώρα που ψήφιζε μια σειρά νόμων που ρύθμιζαν τις εργασιακές σχέσεις; Η επίσημη αριστερή αφήγηση θέλει τον Βενιζέλο πανικόβλητο μπροστά στη μαχητικότητα της εργατικής τάξης να υποχωρεί κακήν κακώς λόγω της δύναμης του εργατικού κινήματος και να προσπαθεί να περισώσει ό,τι μπορεί. Πιστεύουμε πως πιο κοντά στην αλήθεια θα είμαστε, αν στη δήλωση αυτή δούμε την αποφασιστικότητα του κράτους να συντονιστεί ενάντια στην προλεταριακή κινητικότητα της εποχής. Αν δούμε την αποφασιστικότητα του κράτους να αποτελέσει τον συλλογικό εκφραστή των συμφερόντων των αφεντικών και να προσπαθήσει να περάσει κάτω από τον έλεγχό του κάθε μορφή εργατικής αυτονομίας.

Τα σωματεία και τα συνδικάτα που είχαν αρχίσει να αναδύονται εκείνη την εποχή δεν ζήτησαν από το κράτος να αναλάβει τη δημιουργία ενός ασφαλιστικού συστήματος, αντίθετα έβαλαν τα ίδια τις βάσεις μιας ασφάλισης ελεγχόμενης από εκείνα. Οι νόμοι για τη ρύθμιση των σωματείων και της ασφάλισης του Βενιζέλου λοιπόν δεν εμφανίστηκαν εν κενό. Αντίθετα, ήρθαν να αφαιρέσουν από τα χέρια της εργατικής τάξης διαδικασίες που ήδη είχαν μπει σε κίνηση.

ΟΧΙ ΡΕ! ΔΕΝ ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΛΟΙ ΙΔΙΟΙ

Ο κος Λαέρτης είναι ιδιοκτήτης τριών τάνκερ -αυτό που λέμε μικροεφοπλιστής. Η συζήτηση δεν τον πολυαφορά. Δε θυμάται καμιά κυβέρνηση να έχει επιχειρήσει να φορολογήσει στα σοβαρά το εφοπλιστικό κεφάλαιο.

Ο Νίκος άνοιξε ρακάδικο πρόπερσι. Το δουλεύουν η κοπέλα του και η αδελφή της. Στην «οικογένεια», κολλάει κάτι δίωρα ένσημα το μήνα για να μην καρφώνεται. Ο λαντζέρης είναι Αλβανός, οπότε δεν έχει ούτε δίωρα. Ο Νίκος είναι λίγο στριμωγμένος με κάτι δάνεια που έχουν κατακοκκινίσει. Καλός ο ΣΥΡΙΖΑ αλλά όχι και να πληρώνει κερατιάτικα.

Ο Σταύρος έχει πλυντήριο αυτοκινήτων. Έχει τρεις Πακιστανούς να δουλεύουν μαύρα (έτσι κι αλλιώς δεν έχουν καν χαρτιά). Συμφωνεί με τα φιλαράκια του, τους Διόδες που φέρνουν τις μηχανές τους για τσάμπα πλύσιμο, ότι οι αριστεροί βάλθηκαν να εξοντώσουν την ελληνική μικροεπιχείρηση.

Η Μαρία ήταν άνεργη δύο χρόνια. Τώρα δουλεύει δύο δουλειές –πρωί babysitting, απόγευμα καθαρίστρια. Με το ρυθμό που κολλάει ένσημα δεν το κόβει για σύνταξη ούτε στα 90. Η ασφάλιση χρειάζεται για να βγαίνει, όποτε μπορεί, ΟΑΕΔ. Άσε που αρρωσταίνει συχνά.

Ο Εντβίν είναι ο λαντζέρης στο μαγαζί του Νίκου χωρίς ένσημα. Παρόλα αυτά τα χρειάζεται για την άδεια διαμονής. Οπότε ο Εντβίν ψάχνεται συνέχεια για έξτρα δουλειά.

Οι παραπάνω, όπως όλοι μας, συμμετέχουν με τον τρόπο τους στη φαρσοκωμωδία που λέγεται ασφαλιστικό νομοσχέδιο. Αλλά δεν έχουμε όλοι την ίδια θέση στη σκηνή.

Οπότε, όχι· το Αριστερό μας κράτος δεν θέλει να εκμηδενίσει τους Έλληνες μικροαστούς μέσω της φορολογίας. Αντιθέτως, ακολουθεί το μοναδικό τρόπο για να ταΐζει τον ελέφαντα στο δωμάτιο -τη μαύρη εργασία που καλύπτει πάνω από το ένα τέταρτο του ΑΕΠ- σε καιρούς ανελέητων διακρατικών ανταγωνισμών. Βλέπετε η μικροαστική τάξη ήταν και παραμένει ο αόρατος πυλώνας της ταξικής ειρήνης.

Όχι· το Αριστερό μας κράτος δεν στοχεύει την αστική του τάξη γιατί «τη μισεί». Μη λέμε ανέκδοτα. Αντιθέτως, την στηρίζει με λόγια και με έργα να γίνει «ανταγωνιστική» πάνω στις πλάτες μας.

Και ναι· το Αριστερό μας κράτος κάπου στοχεύει με αυτές τις κινήσεις. Είναι οι βασικοί στόχοι με τους οποίους ασχολείται το ελληνικό κράτος ήδη από τη δημιουργία της κοινωνικής ασφάλισης στα μακρινά χρόνια της Μεταξικής δικτατορίας: α) να οργανώσει την περαιτέρω υποτίμησή μας, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την ταξική ειρήνη και β) να αποκομίσει άμεσα κέρδη κόβοντας τώρα μισθούς και συντάξεις ενώ μας αραδιάζει υποσχέσεις για το μέλλον όπως «βιώσιμο ασφαλιστικό» και «σύνταξη για όλους».

Να το πούμε αλλιώς· το «κοινωνικό κράτος» δεν ήταν ποτέ «κεκτημένο» της εργατικής τάξης. Το κράτος δεν είναι πεδίο ταξικής πάλης που εντός του οι εργάτες κερδίζουν «κεκτημένα». Το κράτος, ήταν, είναι και θα είναι το κόμμα των αφεντικών. Η μόνη πρόνοια που είχε, έχει και θα έχει για τα μούτρα μας, είναι ο έλεγχος της εργασίας μας και η διαχείριση της αναπαραγωγής μας προς όφελός τους.

CLASSWARDOGZ

Στην αφίσα που κολλήσαμε τον Φεβρουάριο που μας πέρασε, δηλώναμε ευθαρσώς ότι «"το «κοινωνικό κράτος" δεν ήταν ποτέ "κεκτημένο" της εργατικής τάξης. Το κράτος δεν είναι πεδίο ταξικής πάλης που εντός του οι εργάτες κερδίζουν «κεκτημένα». Το κράτος, ήταν, είναι και θα είναι το κόμμα των αφεντικών. Η μόνη πρόνοια που είχε, έχει και θα έχει για τα μούτρα μας, είναι ο έλεγχος της εργασίας μας και η διαχείριση της αναπαραγωγής μας προς όφελός τους».

Ο πρώτος ασφαλιστικός νόμος ψηφίστηκε στην Ελλάδα από την κυβέρνηση του Βενιζέλου το 1922 κι αφορούσε την ίδρυση των πρώτων κλαδικών ασφαλίσεων κεντρικών τομέων, όπως των καπνεργατών. Το 1934, το Λαϊκό κόμμα ψήφισε έναν νόμο για γενική κοινωνική ασφάλιση, ο οποίος όμως δεν εφαρμόστηκε. Η εφαρμογή του νόμου τελικά ήρθε με τον Μεταξά που τον Νοέμβρη 1937 ίδρυσε το ΙΚΑ, με ισχύ αρχικά για τις μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδας κι από τον επόμενο χρόνο για ολόκληρη τη χώρα. Καλούμαστε δε να πιστέψουμε πως και τα κίνητρα του Μεταξά ήταν ο φόβος μπροστά στις επαναστατικές δυνάμεις, τις οποίες υποτίθεται προσπαθούσε να αφομοιώσει· τη στιγμή που πλημμύριζε τα ξερονήσια με κομμουνιστές.

τα σωματεία έβαλαν τις βάσεις μιας ασφάλισης ελεγχόμενης από τα ίδια

Βέβαια, η δικτατορία του Μεταξά καθόλου δεν νοιαζόταν για την εξασφάλιση της «τρίτης ηλικίας» ή την ασφάλιση από τους κινδύνους της δουλειάς. Η δικτατορία του Μεταξά ήρθε ως αποτέλεσμα της ταξικής κινητικότητας που έσπερνε τον τρόμο στα αφεντικά της εποχής κι ως μέρος της πολεμικής προετοιμασίας της Ελλάδας για τον επερχόμενο πόλεμο. Η ζωή των εργατών ένοιαζε το καθεστώς μόνο στον βαθμό που θα πέθαιναν πολύ σύντομα στα χαρακώματα για το μεγαλείο της Ελλάδας. Αυτό που έκανε κατά βάση το καθεστώς ήταν να δημιουργήσει ένα ταμείο στο οποίο θα αναγκάζονταν να συνεισφέρουν όλοι οι εργάτες της Ελλάδας κάθε μήνα από τον μισθό τους. Τα λεφτά αυτά το κράτος τα δανειζόταν αναγκαστικά με την υπόσχεση πως αν ποτέ έφταναν στη σχετική ηλικία, το κράτος θα τους επέστρεφε μέρος αυτού του δανείου με τη μορφή σύνταξης. Οι πρώτοι και οι μόνοι που είδαν πραγματικά λεφτά από το νέο ασφαλιστικό σύστημα και τις «φιλεργατικές πολιτικές του Μεταξά» ήταν οι διάφοροι φασίστες που οργάνωσαν και επέβαλαν τον κρατικά οργανωμένο συνδικαλισμό που ήρθε να πάρει την θέση των οργανώσεων της εργατικής τάξης.

Στο μεταξύ, το ίδιο το καθεστώς μπορούσε να διαχειριστεί αυτά

ΕΤΟΣ	Σύνολο Εσόδων	Ασφαλιστικές Εισφορές	Ασφαλιστικές Εισφορές ως % επί των εσόδων	Επιχορηγήσεις από τους Φορολο-γούμενους	Επιχορηγήσεις ως % επί των εσόδων	Πρόσοδοι Περιουσίας	Πρόσοδοι Περιουσίας ως % επί των εσόδων	Σύνολο Δαπανών Ταμείων
1980	454	343	76%	91	20%	17	3,8%	408
1981	579	428	74%	121	21%	27	4,6%	533
1982	798	567	71%	195	24%	33	4,1%	814
1983	1058	747	71%	265	25%	40	3,8%	1037
1984	1347	950	71%	342	25%	49	3,6%	1315
1985	1652	1173	71%	396	24%	70	4,3%	1643
1986	1998	1476	74%	419	21%	89	4,4%	1979
1987	2420	1643	68%	643	27%	113	4,7%	2301
1988	2994	1844	62%	981	33%	134	4,5%	2862
1989	3580	2224	62%	1139	32%	160	4,5%	3302
1990	4232	2663	63%	1309	31%	211	5,0%	4145
1991	5311	3461	65%	1452	27%	327	6,2%	4974
1992	5977	3956	66%	1521	25%	428	7,2%	5695
1993	7386	4864	66%	1841	25%	556	7,5%	7018
1994	8902	5686	64%	2326	26%	744	8,4%	8269
1995	10110	6561	65%	2428	24%	930	9,2%	9243
1996	11279	7236	64%	2823	25%	900	8,0%	10611
1997	12306	7925	64%	3182	26%	923	7,5%	11943
1998	13290	8793	66%	3291	25%	900	6,8%	12897
1999	14841	9944	67%	3596	24%	950	6,4%	14059
2000	16246	10667	66%	4213	26%	1000	6,2%	15601
2001	17523	11470	65%	4801	27%	957	5,5%	17225
2002	19835	12508	63%	5912	30%	977	4,9%	19207
2003	22955	14381	63%	6940	30%	1113	4,8%	21160
2004	25817	16325	63%	7812	30%	1186	4,6%	24409
2005	27824	16867	61%	9174	33%	1197	4,3%	25542
2006	29296	18231	62%	9295	32%	1052	3,6%	27961
2007	32817	20071	61%	10371	32%	1164	3,5%	30750
2008	36935	21515	58%	13074	35%	1306	3,5%	33310
2009	38174	22401	59%	13181	35%	1318	3,5%	37057

Τον παραπάνω πίνακα τον βρήκαμε στο νεοφιλελεύθερο protagon.gr, γνωστό για τις σχέσεις του με τη φωλιά των καραγκιόζηδων από το Ποτάμι. Ο συγγραφέας του άρθρου διαμαρτύρεται για την αριστερή καταγγελία περί κατασπατάλησης των αποθεματικών. Κάτι έπρεπε να γίνουν αυτά τα λεφτά μάς λέει, και πως η αντιπολίτευση κοιτάζει μόνο τα έξοδα κι όχι τα έσοδα που αν το έκανε θα είχε μια τελείως διαφορετική εικόνα του ισολογισμού, που είναι μεν αρνητικός αλλά εντάξει. Θα συμφωνήσουμε σε ένα σημείο με τον συγγραφέα (μπλιάχ). Κι εμείς εδώ δεν προσπαθούσαμε να πούμε μια ιστορία «αρπαγής και κλοπής», γενικά κι αφηρημένα, αλλά μεταφοράς των χρημάτων των μισθών εκεί που επιλέγει κάθε φορά το κράτος. Τώρα το συγκεκριμένο άρθρο δεν είχε πρόβλημα με τις επιλογές αυτές, οπότε «προς τι η γκρίνια;», λέει. Ο πίνακας, όμως, έχει ένα ακόμα σημείο που αξίζει να κρατηθεί. Βλέπουμε πως ήδη από το 1980 οι εισφορές δεν έφταναν για να καλύψουν τα έξοδα, τα οποία κατά 20% καλύπτονταν από το κράτος· ποσοστό που το 2009 έφτασε το 35%. Αυτά τα ελλείμματα, βέβαια, δεν είναι αποτέλεσμα της «κακής διαχείρισης», αλλά της επιλογής του κράτους να μην καλύπτει την όποια ασφάλιση προσφέρει μέσω των εισφορών των εργοδοτών. Το ελληνικό κράτος είναι διαχρονικά πιστό στη στρατηγική επιλογή της μαύρης εργασίας και φορτώνει το έλλειμμα στο «δημόσιο χρέος», το οποίο, όπως ξέρουμε από την εποχή του Μαρξ, είναι πραγματικά δημόσιο κι όταν μας λένε πως πρέπει όλοι να πληρώσουμε, φυσικά εννοούν πως μόνο οι εργάτες θα πληρώσουν.

τα λεφτά κατά πώς νόμιζε ότι εξυπηρετούσε καλύτερα τις ανάγκες του (κι όχι σε 40 χρόνια όπως υποσχόταν στους ασφαλισμένους του, αλλά την κάθε μέρα) κι η πρώτη ανάγκη του ελληνικού κράτους ήταν η πολεμική προετοιμασία. Το 1939 λοιπόν, το καθεστώς αποφάσισε με υποχρεωτικό δανεισμό να κατάσχει το σύνολο των αποθεματικών των ταμείων για τους σκοπούς της «εθνικής άμυνας». Έτσι κτίστηκαν τα «οχυρά που δεν παραδίδονται αλλά καταλαμβάνονται» (και μετά παραδίδονται)· έτσι πληρώθηκε το «έπος».

Το ασφαλιστικό σύστημα γεννήθηκε από ένα φασιστικό καθεστώς κι είχε ως γενέθλια πράξη του την αξιοποίηση των πόρων για κρατικούς σκοπούς. Με άλλα λόγια, στήριξε το φασιστικό ρετουσάρισμα των σωματείων και χρηματοδότησε τον πόλεμο ή αλλιώς το ασφαλιστικό σύστημα αποτέλεσε από την ίδρυσή του «κεκτημένο» του κρατικού μηχανισμού.

το ασφαλιστικό σύστημα αποτέλεσε απο την ίδρυσή του ενα «κεκτημένο» του κρατικού μηχανισμού

Η επόμενη στάση μας βρίσκεται αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και τον Εμφύλιο. Το 1950, αποφασίστηκε η αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος και ψηφίστηκε ο νόμος 1611/1950 που φέρει την υπογραφή του Γεώργιου Παπανδρέου. Ο νόμος αυτός αποτελούσε τη βάση της διαχείρισης των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων κι ήταν σε ισχύ στις βασικές του αρχές μέχρι το 1975. Κι οι βασικές αυτές αρχές ήταν εξαιρετικά απλές: όλα τα ασφαλιστικά ταμεία υποχρεώνονταν να καταθέτουν όλα τα χρήματά τους στην Τράπεζα της Ελλάδας άτοκα. Άτοκα σε μια εποχή που ο πληθωρισμός ήταν περίπου στο 20%. Κάτι που σημαίνει πως κάθε χρόνο έπεφτε στην τρύπα το 20% των χρημάτων που μάζευαν τα ταμεία. Αν δε τα ίδια τα ταμεία έπρεπε να δανειστούν (που έπρεπε, αν ήταν να καλύψουν τις ανάγκες τους), τότε το κράτος δεν τους την επέστρεφε την χάρη και δανείζονταν με επιτόκιο 30%. Έτσι είναι· έπρεπε κι οι μισθοί των εργατών να συμμετάσχουν στην ανόρθωση της εθνικής οικονομίας. Και φυσικά η συνεισφορά δεν αφορούσε μόνο αυτό το 1/5 που χανόταν για να μη ζοριστεί ο κρατικός προϋπολογισμός, αλλά και τα υπόλοιπα 4/5 που δίνονταν από την Τράπεζα της Ελλάδας στα αφεντικά ως επενδυτικά δάνεια: δανεικά κι αγύριστα. Η επιχειρηματολογία έμοιαζε με τη σημερινή: δεν πειράζει που ένα μέρος από τους μισθούς των εργατών κρατείται και επιστρέφεται στα

αφεντικά, η αστική τάξη είχε προβλήματα και το ελληνικό κράτος είχε ανάγκη από ανοικοδόμηση. «Η ανάπτυξη θα έφερνε εργασία κι η εργασία θα επέστρεφε τα χρήματα αυτά».

Τα χρόνια της μεταπολίτευσης η γραμμή άλλαξε. Με τον νόμο 2076/1992 της Νέας Δημοκρατίας οι διοικήσεις των ασφαλιστικών ταμείων μπορούσαν πλέον να τοποθετήσουν μέχρι και το 20% των αποθεματικών τους στο χρηματιστήριο. Το ΠΑΣΟΚ με τη σειρά του, με το νόμο 2676/1999, αύξησε το ποσοστό στο 23%. Δεν είμαστε πια στη δεκαετία του '50 με τον αυστηρό κρατικό έλεγχο, πλέον ο νεοφιλελεύθερος αέρας ήθελε η στήριξη των αφεντικών να γίνεται μέσω του χρηματιστηρίου όπου και κατευθύνθηκαν τα λεφτά. Έγιναν κι αυτά μέρος της χαρούμενης (για τα αφεντικά) εποχής των '90s και της μεταπολίτευσης. Κομμάτι αυτής της διαδικασίας είναι και το περίφημο «σκάνδαλο των δομημένων ομολόγων» της δεκαετίας των '00 και προηγουμένως το κραχ του χρηματιστηρίου το 1999.

Όμως τα χρήματα που κρατούνταν από τους μισθούς έπαιξαν έναν ακόμα ρόλο εκείνη την εποχή. Μέσω της διαφημισμένης «δημιουργικής λογιστικής» και των κρατικών ομολόγων, συνεισέφεραν κι αυτά (και στην Ελλάδα όπως και στις περισσότερες χώρες της Ευρώπης που εφάρμοσαν αντίστοιχες διαδικασίες) στην «οικονομική σύγκλιση» και στη δημιουργία της ευρωζώνης.

Τέλος, για να φτάσουμε και στις μέρες μας σιγά σιγά, δεν θα μπορούσαμε παρά να αναφερθούμε στο περίφημο PSI· το γνωστό κούρεμα του 2012 της κυβέρνησης Παπαδήμου, όταν σε μια νύχτα το κράτος μας -επειδή περνάει ζόρια-, ελαφρύνθηκε από τα χρέη του προς τα ταμεία κατά 13 δις ευρώ. Παρέα στα ταμεία στο «κουρείο» έκαναν κι οι λογαριασμοί για τα λειτουργικά έξοδα των πανεπιστημίων και των νοσοκομείων.

δεν μπορεί να θεωρείται σκάνδαλο κάτι που συντροφεύει έναν μηχανισμό εδώ και 80 χρόνια λειτουργίας

ΑΛΗΘΕΙΑ, ΠΟΙΟΣ ΕΛΕΓΧΕΙ ΤΙ;

Στον πολύ περιορισμένο χώρο που είχαμε εδώ προσπαθήσαμε να δούμε μια σύντομη ιστορία της «σκανδαλώδους» πορείας των αποθεματικών των ασφαλιστικών ταμείων. Από τη χρηματοδότηση του πολέμου τη δεκαετία του '40, στην ανοικοδόμηση (των επιχειρήσεων των αφεντικών) και στη διαχείριση του πληθωρισμού των δεκαετιών '50-'70· κι από τη στήριξη της οικονομίας στη μεταπολίτευση, στην καταβολή της λυπητερής μετά το 2010. Ας το ξαναπούμε: αυτό που παρακολουθούμε δεν είναι ένα σκάνδαλο, ούτε μια σειρά σκανδάλων. Γιατί δεν μπορεί να θεωρείται σκάνδαλο κάτι που συντροφεύει έναν μηχανισμό από τη στιγμή της γέννησής του ως σήμερα, μετά από 80 χρόνια λειτουργίας. Πρόκειται για μια φυσιολογική λειτουργία. Και φυσιολογική λειτουργία του ασφαλιστικού συστήματος είναι η μεταφορά χρημάτων από τους μισθούς των εργατών στις εκάστοτε ανάγκες του κράτους.

Ας σταθούμε, όμως, λίγο στο σημείο αυτό. Ο μηχανισμός, λοιπόν, του ασφαλιστικού δεν στήθηκε ως αποτέλεσμα της ταξικής πάλης (εκτός κι αν μιλάμε για την ήττα των εργατών σε αυτήν), αλλά στήθηκε προκειμένου να ελέγξει και να ρυθμίσει κρατικά την εργασία. Κι ο έλεγχος είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του λεγόμενου «κοινωνικού κράτους». Λέει δηλαδή το κράτος: μπορεί να παίρνετε τον μισθό σας, αλλά δεν θα τον χαλάτε όπου σας αρέσει· δεν θα τον σπαταλάτε όλο μεροδούλι μεροφάι και μετά

θα λέτε «δεν βγαίνω». Με το ζόρι ένα μέρος θα γίνει σύνταξη κι εκπαίδευση κι υγεία· και μάλιστα σύνταξη τότε κι εκπαίδευση τέτοια κι υγεία τέτοια (όχι άλλη). Λέει ακόμα το κράτος πως έχει και τις δικές του ανάγκες και πως θα τις πληρώνουμε όλοι. Κι αυτό (η διαχείριση των αποθεματικών για άλλους σκοπούς) αποτελούσε μια σταθερή επιλογή όλων των κυβερνήσεων, μεταπολεμικών, χουντικών και μεταπολιτευτικών (κι όλων των νιοστών φορών της αριστεράς) από τη μέρα κιόλας της ίδρυσης του ασφαλιστικού συστήματος ως και σήμερα.

Μέσα από μια σύντομη εξιστόρηση της διαχείρισης των αποθεματικών προκύπτει, λοιπόν, η συνέχεια των επιλογών του κράτους, αλλά κι σημασία της ιστορικής συγκυρίας της κάθε εποχής. Σήμερα, μας λένε για άλλη μια φορά, ίδια και απαράλλακτα, ότι τα ταμεία δεν βγαίνουν. Ποιος θα αμφισβητήσει τους αριθμούς; Και πράγματι τα ταμεία δεν βγαίνουν, γιατί το κράτος έχει ακόμα ανάγκες. Αλλά και γιατί οι μικροαστοί και τα μικροαφεντικά που αποτελούν τον ιδεολογικό κι οικονομικό ακρογωνιαίο λίθο της ελληνικής κοινωνίας θέλουν μια αγορά εργασίας με 30% ανεργία και θέλουν τους μετανάστες εργάτες παρανομοποιημένους κι αόρατους. Κι όταν το ελληνικό κράτος νομοθετεί κάτω από αυτό το παρόν και παρελθόν δεν το κάνει γιατί θέλει να βρει μια τεχνική λύση σε ένα δήθεν τεχνικό πρόβλημα του μέλλοντος. Το κάνει γιατί θέλει να στηρίξει την παρούσα κατάσταση της μαύρης εργασίας και να διασφαλίσει ότι θα συνεχίσει να ελέγχει το μέρος του μισθού που κρατάει κάθε μήνα.

1. Βλ., «Το ασφαλιστικό και η καινούρια εικόνα για τη ζωή», *Class war dogz*, #5, Γενάρης 2016.

2. Τσιντζιλώνης Χρήστος, «Από την ιστορία του εργατικού συνδικαλιστικού κινήματος», *Κομμουνιστική επιθεώρηση*, #2, 2000.

3. Αρβανιτάκης Διονύσης, «Ο Ιωάννης Μεταξάς και το "Κοινωνικό Κράτος"», *Ριζοσπάστης*, 27/9/2012.

4. http://www.protagon.gr/epikairotita/oikonomia/peri-apothematikwn-kai-allwn-daimoniwn.

Ο ΜΙΣΘΟΣ ΚΑΙ Η ΖΩΗ «ΠΑΝΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΜΑΣ»

Ένας από τους πρώτους μύθους που έφερε η κρίση στις αποσκευές της ήταν εκείνος που κατέληγε κάπως έτσι: «εδώ και δεκαετίες ζούμε πάνω από τις δυνάμεις μας». Ο μύθος αυτός, όπως και όλοι οι υπόλοιποι, παρουσίαζαν την ελληνική κοινωνία ως κάτι το ενιαίο και αδιαφοροποίητο· ως μια οντότητα με κοινά συμφέροντα που για χρόνια ευημερούσε και κάπου εκεί στο 2010 στραβοπάτησε κι άρχισε να χάνει το έδαφος κάτω από τα πόδια της.

Τα τσακάλια της *Καθημερινής* κι οι πάσης φύσεως «οικονομικοί αναλυτές» που ανέλαβαν να χτίσουν την ιδεολογία της κρίσης που μας συντροφεύει εδώ και μια εξαετία, προσπάθησαν (και σε μεγάλο βαθμό τα κατάφεραν) να φτιάξουν ένα σχήμα στο κέντρο του οποίου βρίσκονται κακομαθημένα παιδιά που συνεχώς αγοράζουν ζαχαρωτά και γαριδάκια, αλλά στην τσέπη τους δεν έχουν παρά μερικά ψιλά. Κι έτσι, με όρους καλού και κακού, με ηθικολογίες για τις «σπατάλες» -που μάλιστα θυμίζουν τις αντίστοιχες αρλούμπες που ακούγονταν όταν ξεκίνησαν τα προγράμματα λιτότητας το 1985- μπήκε μπροστά η δημιουργία ενός πλέγματος συλλογικής ευθύνης που δεν αφήνει χώρο σε απορίες του είδους: «ποιες ήταν οι δυνάμεις πριν την κρίση;» και βασικά «όταν λέμε “δυνάμεις” τι ακριβώς εννοούμε;». Με άλλα λόγια, πριν την κρίση πώς ζούσαμε; Τα βγάζαμε πέρα με τον μισθό μας;

Είναι γνωστό ότι ο βασικός μισθός σε αυτή τη χώρα είναι διαχρονικά ιδιαίτερα χαμηλός. Είναι επίσης γνωστό ότι ακόμα και τα χρόνια της λεγόμενης ευημερίας κανείς νεοεισερχόμενος (κι όχι μόνο) στην αγορά εργασίας δεν μπορούσε να ζήσει αποκλειστικά και μόνο από τον μισθό του. Το ιδιόκτητο σπίτι ή το συμπλήρωμα από τη μαμά για να πληρωθεί το νοίκι, το παλιό αυτοκίνητο του μπαμπά ή το δάνειο για την καινούρια μηχανή ήταν μερικές από τις παράπλευρες τονωτικές ενέσεις, χάρη στις οποίες διατηρούνταν ένα συγκεκριμένο επίπεδο ζωής. Φυσικά, οι μετανάστες κι όλοι εκείνοι που βρίσκονταν στον πάτο, μην έχοντας γονείς, θείους στο χωριό ή κανενός είδους άκρες, ζούσαν μια «άλλη ζωή». Πριν την κρίση, λοιπόν, ο μισθός των 600 και των 700 ευρώ δεν δικαιολογούσε καλά καλά ούτε τα βασικά· πόσο μάλλον τα επώνυμα ρούχα, την τακτική διασκέδαση ή τα ταξίδια αναψυχής στο εξωτερικό. Οπότε αν θέλαμε να κωδικοποιήσουμε αυτό που συνέβαινε εδώ και δεκαετίες είναι ότι μεγάλα κομμάτια της ελληνικής κοινωνίας ζούσαν (και ζουν) πάνω από τον μισθό τους ή αλλιώς ότι η επιβίωση κι η αναπαραγωγή τους δεν εξαρτιόταν αποκλειστικά από τα όσα έβγαζαν από τη δουλειά που έκαναν. Και πώς αλλιώς, αφού τα ελληνικά αφεντικά και οι πολιτικοί τους προϊστάμενοι φροντίζουν διαχρονικά να κρατάνε τους μισθούς σε επίπεδα αρκετά χαμηλά.

> ο βασικός μισθός σε αυτή τη χώρα είναι διαχρονικά ιδιαίτερα χαμηλός

Αυτό που προσπαθούμε να πούμε εδώ είναι ότι για δεκαετίες ζούμε όχι γενικά κι αφηρημένα πάνω από τις δυνάμεις μας, αλλά πάνω από τους μισθούς μας. Χωρίς να αναρωτιόμαστε γιατί συμβαίνει αυτό, χωρίς να δυσανασχετούμε ή να απαιτούμε μισθολογικές αυξήσεις. Για παράδειγμα, πριν από δέκα χρόνια, το μακάριο 2006, δεν γινόταν να ζήσει κανείς με 650 ευρώ που ήταν ο κατώτατος μισθός ούτε και γινόταν να τα βγάλει πέρα αν δούλευε σε δουλειά που επιδοτούνταν από τα ΕΣΠΑ και πληρωνόταν κάθε τρεις μήνες. Κάτι που το γνώριζαν πρώτα και κύρια τα ίδια τα αφεντικά γι' αυτό κι αν ήσουν πιτσιρικάς και πήγαινες σε συνέντευξη μπορεί να σε ρωτούσαν αν μένεις με τους γονείς σου, αν έχεις υποχρεώσεις κτλ. Γιατί και τότε και πάντα τα αφεντικά ενδιαφέρονται πολύ για το πώς γίνεται η αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης· νοιάζονται για το αν αυτός που έχουν προσλάβει θα είναι σε θέση να βρίσκεται στο πόστο του κάθε μέρα, ταϊσμένος, καθαρός και ήρεμος. Και φυσικά γνωρίζουν ότι σε αυτή τη χώρα μεγάλο κομμάτι της ανασύστασης της εργατικής δύναμης το έχει αναλάβει σχεδόν εξ ολοκλήρου η οικογένεια.

Με την έναρξη της κρίσης και της πολυμέτωπης επίθεσης στην εργατική τάξη που αποκρυσταλλώθηκε, σε μεγάλο βαθμό, με τη μείωση των μισθών κατά 25%, το ελληνικό κράτος αποφάσισε να κόψει τους ήδη χαμηλούς μισθούς και κάπως έτσι όλοι εκείνοι που μέχρι πρότινος δεν μπορούσαν να φτάσουν στο τέλος του μήνα με τα 600 ευρώ κλήθηκαν να τα βγάλουν πέρα με τα 400. Κι αφού τόσα χρόνια κανείς δεν μίλαγε για τα κωλολεφτά που έπαιρνε, όταν μια ωραία πρωία ενημερώθηκε ότι το μισθολογικό βαρέλι δεν έχει πάτο, δεν θα μπορούσε να κάνει και πάρα πολλά. Γιατί τόσα χρόνια κυριαρχούσε η νοοτροπία του «εντάξει, αυτή δεν είναι η κανονική μου δουλειά, για λίγο θα είμαι σερβιτόρος, μετά θα δουλέψω ως δικηγόρος και θα βγάζω τρελά λεφτά» και λίγοι ήταν εκείνοι που παραδέχονταν, έστω και στα κρυφά έστω κι από μέσα τους, ότι δεν θα μπορέσουν ποτέ να ξεφύγουν από την ταξική τους θέση κι ότι θα δουλεύουν πάντα ως πωλήτριες, κούριερ, baby sitter και πάει λέγοντας. Αλλά, βέβαια, εδώ δεν υπήρχαν εργάτες, εδώ βρισκόμασταν διαρκώς στον προθάλαμο του ονείρου και της επιτυχίας. Εδώ δεν υπήρχε εκμετάλλευση κι η δουλειά δεν ήταν εξαναγκασμός, αλλά «δημιουργική ενασχόληση». Με αυτά ως δεδομένα, ποιος θα μπορούσε άραγε να αντιταχθεί με αξιώσεις στα όσα επέβαλε το αφεντικό του στο όνομα της κρίσης;

Για να επανέλθουμε, λοιπόν, στον αρχικό μύθο, να αναφέρουμε απλώς ότι η χρησιμότητα αξιωμάτων του τύπου «ζούσαμε πάνω από τις δυνάμεις μας» είναι κάτι περισσότερο από προφανής: βασικά και πάγια χαρακτηριστικά του ελληνικού καπιταλισμού, όπως οι χαμηλοί μισθοί, περ-

Διάγραμμα μισθού (όπως θα έπρεπε να είναι)

νάνε σε δεύτερη μοίρα, ενώ η σχέση κεφαλαίου-εργασίας στην οποία στηρίζεται κάθε καπιταλιστική κοινωνία παρουσιάζεται ως μια ουδέτερη και αντικειμενική πραγματικότητα που τάχα δεν εξαρτάται από εμάς και που «έτσι τη βρήκαμε κι έτσι θα την αφήσουμε». Τα πράγματα, όμως, δεν είναι ακριβώς έτσι, αφού κάποιος ορίζει το ύψος των μισθών και κάποιος βάζει φρένο ή αντίθετα απελευθερώνει τις δυνατότητες αυτών που δουλεύουν. Κι αυτός ο κάποιος δεν είναι άλλος από τον ταξικό ανταγωνισμό. Κι επειδή σε αυτή τη χώρα ο ένας πρωταγωνιστής του ταξικού ανταγωνισμού έχει πέσει εδώ και δεκαετίες σε χειμερία νάρκη, τίποτα απ' όσα έχουν συμβεί την τελευταία εξαετία δεν είναι να μας προκαλεί έκπληξη.

ΜΙΚΡΗ ΠΑΡΕΝΘΕΣΗ
ΠΕΡΙ ΤΑΞΙΚΟΥ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

Στο σημείο αυτό, θα κάνουμε μία μικρή παρένθεση και θα βγούμε λίγο «εκτός θέματος» (ή ίσως όχι και τόσο). Θα πάμε πενήντα χρόνια πίσω και θα πεταχτούμε στη γειτονική Ιταλία. Εκεί, το 1964, κυκλοφόρησε το πρώτο τεύχος του περιοδικού *Classe Operaia* (Εργατική Τάξη), μέσα από τις σελίδες του οποίου ο Μάριο Τρόντι επιχείρησε μια σύντομη παρουσίαση του νέου εγχειρήματος. Στο κείμενό του «Ο Λένιν στην Αγγλία»,[1] ο Τρόντι έβαζε στο επίκεντρο την εργατική τάξη και υποστήριζε ότι κοιτάζοντας κανείς τους αγώνες της και αναγνωρίζοντάς της την πρωτοβουλία των κινήσεων μέσα στον ταξικό ανταγωνισμό, μπορεί να καταλάβει πώς λειτουργεί ολόκληρος ο κόσμος των κοινωνικών σχέσεων. Όταν τα έγραφε αυτά ο Τρόντι, έβλεπε μπροστά του άγριες απεργίες και αναστάτωση στα μεγάλα εργοστάσια του ιταλικού βορρά· έβλεπε τον αναβρασμό που διέτρεχε την ιταλική κοινωνία κι επέμενε στην αναγκαιότητα οργάνωσης της εργατικής τάξης. Το κείμενο στο οποίο αναφερόμαστε κι από το οποίο προέρχονται τα αποσπάσματα που ακολουθούν δεν αποτελεί έναν ύμνο στα ανδραγαθήματα της εργατικής τάξης, αλλά μάλλον μια (έστω και αρκετά ενθουσιώδη) επίκληση στην ανάγκη για πολιτική ανασυγκρότηση:

> η έκβαση του ταξικού ανταγωνισμού καθορίζεται πάντοτε από την παρουσία της εργατικής τάξης

> Πρέπει να μελετήσουμε, να κοιτάξουμε βαθιά και επισταμένως την ταξική κατάσταση της εργατικής τάξης. Η καπιταλιστική κοινωνία αναπτύσσεται με βάση τους δικούς της νόμους: οι οικονομολόγοι τούς έχουν εφεύρει, οι κυβερνήσεις τούς έχουν επιβάλει κι οι εργάτες έχουν υποφέρει από αυτούς. Ποιος όμως θα αποκαλύψει τους νόμους βάσει των οποίων αναπτύσσεται η εργατική τάξη; Το Κεφάλαιο έχει την ιστορία του και οι ιστορικοί του γράφουν αυτή την ιστορία -ποιος όμως θα γράψει την ιστορία της εργατικής τάξης; Η καπιταλιστική εκμετάλλευση μπορεί να επιβάλει την πολιτική της κυριαρχία μέσα από χίλιες δυο διαφορετικές μορφές (...).
>
> Κι εμείς έχουμε λειτουργήσει σύμφωνα με την αντίληψη ότι η καπιταλιστική ανάπτυξη έρχεται πρώτη κι οι εργάτες έρχονται δεύτεροι. Αυτό είναι λάθος. Και τώρα πρέπει να δούμε το πρόβλημα στη ρίζα του, να αντιστρέψουμε την πόλωση και να ξαναρχίσουμε από την αρχή: και η αρχή είναι ο ταξικός ανταγωνισμός της εργατικής τάξης.
>
> (...) Πρόθεσή μας δεν είναι απλώς να αποκαταστήσουμε την αυτοπεποίθησή μας. Φυσικά, χρειαζόμαστε επειγόντως να ταρακουνήσουμε αυτή την αίσθηση της ήττας που έχει η εργατική τάξη και που έχει εδώ και δεκαετίες ρίξει το ηθικό αυτού του κινήματος, το οποίο στις απαρχές του ήταν το μόνο επαναστατικό κίνημα. (...) Τον Ιούνη του 1848 (εκείνον τον μοιραίο μήνα που τον έχει καταραστεί χίλιες φορές η αστική τάξη), ίσως και νωρίτερα, η εργατική τάξη κατέλαβε τη σκηνή και έκτοτε δεν έφυγε ποτέ από εκεί. Σε άλλες περιόδους έχει οικειοθελώς αναλάβει διάφορους ρόλους -σαν ηθοποιός, σαν υποβολέας, σαν τεχνικός ή μηχανικός σκηνής- ενόσω περιμένει να ξεχυθεί μέσα στο θέατρο και να επιτεθεί στο κοινό.
>
> (...) Αυτό που χρειάζεται τώρα είναι να ξαναρχίσουμε και πάλι, με συμπαγή ταξική λογική -με κουράγιο και αποφασιστικότητα για εμάς και αμερόληπτη ειρωνεία για τους υπόλοιπους.

Ο Τρόντι υποστήριζε ότι ο βαθμός οργάνωσης της εργατικής τάξης είναι που καθορίζει και τη μορφή και τα χαρακτηριστικά που παίρνει σε κάθε ιστορική περίοδο ο καπιταλισμός. Για να το πούμε αλλιώς, υποστήριζε ότι είναι ο ταξικός ανταγωνισμός, οι αρνήσεις και οι πρωτοβουλίες, η γενικότερη κίνηση της εργατικής τάξης που προσδιορίζει τις επιλογές και τις ενέργειες των αφεντικών. Η άποψη αυτή μοιάζει αρκετά χρήσιμη, αφού βάζει στο επίκεντρο την εργατική τάξη και της αποδίδει την πρωτοβουλία των κινήσεων. Όλα αυτά, βέβαια, θα έλεγε κανείς είναι

καλά όταν η εργατική τάξη βρίσκεται σε κίνηση, όταν παρουσιάζεται «περήφανη και απειλητική» και αναγκάζει τα αφεντικά να προχωρήσουν σε παραχωρήσεις που υπό άλλες συνθήκες ούτε που θα τις διανοούνταν. Τότε είναι εύκολο να εντοπίσει και να κατανοήσει κανείς ποιος δρα πρώτος και ποιος απαντά. Όταν όμως όλα μοιάζουν ακίνητα ή για την ακρίβεια όταν μόνο η μία πλευρά του ταξικού ανταγωνισμού παρουσιάζει δραστηριότητα; Τι γίνεται, λοιπόν, όταν η εργατική τάξη όχι μόνο δεν κινεί τα νήματα, αλλά φαίνεται σαν να έχει πέσει σε μόνιμο λήθαργο; Τι μπορεί να πει τότε κανείς για την πρωτοκαθεδρία της και γιατί σε τελική ανάλυση αξίζει να ασχοληθούμε με τα όσα κάνει (ή μάλλον δεν κάνει);

Η απάντηση είναι απλή: η έκβαση του ταξικού ανταγωνισμού καθορίζεται πάντοτε από την παρουσία (ή την «απουσία») της εργατικής τάξης. Τα αφεντικά οργανώνουν τις κινήσεις τους και βάζουν μπροστά τις επιθέσεις τους, έχοντας πάντοτε κατά νου την εργατική τάξη· την κατάσταση στην οποία βρίσκεται, τις οργανωτικές της δυνατότητες σε κάθε χρονική στιγμή. Είμαστε, λοιπόν, αναγκασμένοι να κοιτάμε διαρκώς τη δράση ή την αδράνεια της εργατικής τάξης για να καταλάβουμε γιατί τα αφεντικά προχωρούν στην τάδε ή τη δείνα απόφαση. Διαφορετικά, θα αναζητάμε τις αιτίες των κάθε φορά μετασχηματισμών στις πιο ευφάνταστες, και βολικές, πηγές: στην άφρονα κατανάλωση, στην κακία των γερμανών, στην αχρηστία και τη διαφθορά του πολιτικού προσωπικού ή στο παντοδύναμο και σκληρό κράτος που συμπεριφέρεται σαν τιμωρός. Και για να επιστρέψουμε στο εδώ και το τώρα, να πούμε ότι η τεράστια μείωση των μισθών από το 2010 μέχρι σήμερα δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί τόσο άμεσα και σε τέτοια έκταση, αν η εργατική τάξη σε αυτή τη χώρα δεν ήταν στην κατάσταση στην οποία είναι για περισσότερα από τριάντα χρόνια. Όλα αυτά, φυσικά, δεν τα λέμε για να υποστηρίξουμε ότι όλα έχουν χαθεί οριστικά κι ότι η σημερινή πραγματικότητα είναι τόσο διαφορετική από αυτή που αντίκριζε ο Τρόντι στα μέσα της δεκαετίας του '60. Αντιθέτως. Όλα αυτά τα λέμε γιατί μας φαίνεται πως όντως η εργατική τάξη είναι στο προσκήνιο· ακόμα κι όταν είναι άπραγη, ακόμα κι όταν δέχεται τη μία αφεντικίσια επίθεση μετά την άλλη χωρίς να υπερασπίζεται στο ελάχιστο τον εαυτό της. Ακόμα και τότε, έστω οργανωτικά απούσα και διασκορπισμένη σε χίλια κομμάτια, η εργατική τάξη είναι εκεί: δουλεύοντας και σιχτιρίζοντας, ψάχνοντας να βρει τρόπους να βγει ο μήνας, αναζητώντας ανάσες για να μπορέσει να συνεχίσει. Όντας λοιπόν στο προσκήνιο, έχει ευθύνη για όσα κάνει· αλλά κι όσα δεν κάνει. Είναι αυτή που σέρνεται από τη μία ήττα μετά την άλλη, αλλά κι αυτή που μπορεί (όταν και αν θέλει) να μιλήσει για τον εαυτό της και να δημιουργήσει μεγάλα προβλήματα στην άλλη πλευρά του ταξικού ανταγωνισμού.

> η εργατική τάξη είναι στο προσκήνιο· ακόμα κι όταν είναι άπραγη

ΝΑΙ, ΑΛΛΑ ΜΕ ΤΟΝ ΜΙΣΘΟ ΤΙ ΘΑ ΓΙΝΕΙ;

Το ελληνικό κράτος και τα τσακάλια που φτιάχνουν ιδέες για λογαριασμό του, μας λένε από τα μέσα της δεκαετίας του '80 ότι ζούμε «πάνω από τις δυνάμεις» μας κι ότι πρέπει να μαζευτούμε. Όμως εδώ και τριάντα χρόνια, ο κατώτατος μισθός κινείται διαρκώς στα όρια της φτώχειας κι εμείς δεν αναρωτιόμαστε ούτε πώς γίνεται αυτό ούτε τι είδους ζωή είναι αυτή που κάνουμε. Το πώς δουλεύουμε, με τι όρους και κάτω από ποιες συνθήκες, το πόσο μισθό παίρνουμε και το τι άλλο απαιτείται να κάνουμε για να βγει ο μήνας δεν αποτελούσαν (και, κατά βάση, εξακολουθούν να μην αποτελούν) σημεία στα οποία επικεντρώνεται η προσοχή της εργατικής τάξης. Το αν έπρεπε να δουλέψουμε για 400 ευρώ, το αν έπρεπε να υπογράψουμε ατομική σύμβαση, το αν έπρεπε να δουλέψουμε και «δυο ωρίτσες παραπάνω, ανάλογα με τις ανάγκες της επιχείρησης», το αν έπρεπε να δεχτούμε ότι ο μισθός δεν θα καλύπτει ούτε τις πλέον βασικές μας ανάγκες, δεν μας προέκυψε από το πουθενά εκεί κάπου στην άνοιξη του 2010. Μας ήρθε ως η νέα κανονικότητα, ως κάτι το αυτονόητο που μπήκε σε εφαρμογή σε μια κοινωνία που έχει μάθει εδώ και δεκαετίες να παίρνει χαμηλούς μισθούς, να διαπραγματεύεται ατομικά κι όχι συλλογικά -δηλαδή να μην διαπραγματεύεται- με τα αφεντικά, να αισθάνεται την επιχείρηση δική της και να βλέπει τη δουλειά ως δικαίωμα, δυνατότητα για ταξική ανέλιξη ή ατομική πραγμάτωση, αλλά ποτέ ως πεδίο επιβολής της καπιταλιστικής προσταγής. Ας μην απορούμε, λοιπόν, που μέσα σε ένα βράδυ οι μισθοί κόπηκαν σχεδόν στη μέση. Ας μην απορούμε που κατρακυλάμε με τέτοια ταχύτητα και μάλιστα χωρίς να κουνιέται φύλλο. Όλα αυτά μας συνέβησαν και μας συμβαίνουν όχι γιατί ζούσαμε έξαλλα και ξοδεύαμε άσκοπα, αλλά γιατί τόσα χρόνια ούτε είχαμε ούτε θέλαμε να έχουμε άποψη για το πώς δουλεύουμε και ζούμε. Κι είναι ακριβώς σε αυτό το σημείο που πρέπει να κάνουμε μια διευκρίνηση. Η κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε και η ζοφερή πραγματικότητα με την οποία ερχόμαστε καθημερινά αντιμέτωποι στις δουλειές και στις ουρές του ΟΑΕΔ δεν ξεπερνιόνται με ευκολίες του είδους «μεγαλειώδης πορεία της ΓΣΕΕ». Γιατί αυτά τα πράγματα δεν είναι υπόθεση μιας στιγμής· ενός περιπάτου στο κέντρο της Αθήνας. Είναι υποθέσεις μεγάλες και σύνθετες που απαιτούν καθημερινή εμπλοκή, οργάνωση και υπομονή και βέβαια καμία σχέση δεν έχουν με τις βλέψεις και τις αρετές των εργατοπατέρων και των λοιπών ξεφτιών της μεταπολίτευσης.

Οπότε για τον μισθό, όπως και για τίποτε άλλο, δεν υπάρχει κανενός είδους μαγική συνταγή. Όσο ο ταξικός ανταγωνισμός διεξάγεται με τον ένα παίκτη να αράζει στα αποδυτήρια και οι ατομικές λύσεις απελπισίας προτιμώνται έναντι και της πλέον υποτυπώδους οργανωτικής προσπάθειας σε συλλογικό επίπεδο, τότε η μία έκπληξη θα διαδέχεται την άλλη και το βύθισμα στη γκρίνια και τη νοσταλγία θα καθορίζει τα πάντα.

---

1. Το κείμενο του Τρόντι «Lenin in Inghilterra» δημοσιεύθηκε τον Γενάρη του 1964 στο περιοδικό *Classe Operaia*. Μπορεί κανείς να το βρει μεταφρασμένο στο βιβλίο *Νεοκαπιταλισμός και Επαναστατικό Κίνημα* που κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Κομμούνα το 1990 και στο οποίο περιλαμβάνονται κείμενα των Παντσιέρι, Νέγκρι και Τρόντι.

ΤΟ ΑΦΕΝΤΙΚΟ ΤΗΝ ΕΚΑΝΕ

Ο αριθμός των επιχειρηματιών που παίρνουν τις εταιρείες τους με «ελαφριά πηδηματάκια» και τις μετακομίζουν σε άλλες χώρες (μαζί και τους τραπεζικούς τους λογαριασμούς), αυξάνεται διαρκώς.[1]

Πληροφορηθήκαμε πρόσφατα από το *Βήμα*[2] για το φαινόμενο μεταφοράς της έδρας ελληνικών επιχειρήσεων στη γείτονα Βουλγαρία. Διόλου πρωτότυπη πρακτική των αφεντικών προκειμένου να πετύχουν συμπίεση του κόστους, εκμεταλλευόμενοι νομοθετικά και φορολογικά προνόμια, αλλά κυρίως αναζητώντας φτηνότερα εργατικά χέρια. Μετά από μια γρήγορη αναζήτηση στο διαδίκτυο παρατηρήσαμε ότι σύσσωμα τα καθεστωτικά μέσα έχουν αναπαράξει στο κοντινό παρελθόν αντίστοιχες ειδήσεις. Το αριστερό *tvxs*, η έγκριτη *Καθημερινή* και το λαϊκίστικο *newsbomb* έσπευσαν να μας ενημερώσουν. Ως γνήσιοι εκφραστές των συμφερόντων μικρών και μεγάλων αφεντικών φαίνεται να συμφωνούν σε ένα πράγμα· η ελληνική οικονομία πλήττεται και εμείς πρέπει να νοιαστούμε ή ακόμα καλύτερα να κάνουμε κάτι γι' αυτό. Ποιοι εμείς βέβαια δεν μας λένε.

FIRST THINGS FIRST

01/01/2007 και η Βουλγαρία με τη Ρουμανία αποτελούν πλέον κράτη μέλη της ένωσης. Από τους κάθε λογής νεοφιλελέ, μενουμευρώπη απολογητές της ένωσης και υμνητές της οικονομίας της αγοράς, η ένταξή τους θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αναμενόμενη εξέλιξη. Άλλωστε τα κριτήρια προσχώρησης πληρούνταν (βλέπε «greek statistics»). Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση προχωράει ένα βήμα μπροστά, η δημοκρατία θριαμβεύει, το ευρωπαϊκό οικοδόμημα γιγαντώνεται και τα ρέστα. Στο μεταξύ τα ελληνούτσικα αφεντικά τρίβουν τα χέρια τους.

Εμείς από την άλλη, αναγνωρίζουμε μια εξαιρετικά βολική συγκυρία για το εγχώριο κεφάλαιο. Πάνω στο ξέσπασμα της κρίσης δημιουργείται μια διέξοδος, έστω και προσωρινή, για αρκετά αφεντικά. Με μάτια στραμμένα στις ευκαιρίες που ανοίγονται μπροστά τους, βλέπουν ένα πεδίο δόξης λαμπρό. Ενα μάτσο υποτιμημένες οικονομίες προς εκμετάλλευση βρίσκονται, άλλωστε, σε αναμονή για ένταξη στην ένωση· Αλβανία, Μακεδονία, Σερβία, Μαυροβούνιο. Σου λέει, κάπως θα την σκαπουλάρουμε και πάλι.

ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΠΙΖΝΕΣ, ΟΜΟΡΦΑ ΦΕΥΓΟΥΝΕ

Κάθε μετανάστευση κεφαλαίου στον καπιταλισμό είναι μετανάστευση προς αναζήτηση φτηνότερης εργατικής δύναμης. Με αυτό το σκεπτικό βέβαια θα έπρεπε να μεταφέρουν όλοι την έδρα τους στο Βιετνάμ ή το Μπαγκλαντές, πληρώνοντας απ' την άλλη το πικρό αντάλλαγμα των υψηλών εξόδων μεταφοράς. Γιατί όμως να κάνουν κάτι τέτοιο από τη στιγμή που η ΕΕ υπόσχεται:

απαλλαγμένη από δασμούς μετακίνηση εμπορευμάτων, μισθούς το πολύ 350 ευρώ, χαμηλές εργοδοτικές ασφαλιστικές εισφορές, εγγύτητα στις αγορές ενδιαφέροντος, ένα τραπεζικό σύστημα που ψοφάει να δανείζει και κάμποσες ζεστές επιδοτησούλες.[3]

Όπως προαναφέρθηκε τ' αφεντικά κοιτάζουν έξω. Αλλά πρώτα και κύρια θέλουν να ελέγχουν την κατάσταση εντός. Για το λόγο αυτό δε χαραμίζουν τα συγκριτικά τους πλεονεκτήματα. Τι καλύτερο από την χρήση του business run ως εργαλείο υποτίμησης. Άσε που κανά αφεντικό μπορεί να μας κάνει τη χάρη να μείνει και να χρησιμοποιήσει την αφήγηση-κλάψα του βασανισμένου από το κράτος επιχειρηματία. Και ποιος θα πληρώσει τα σπασμένα; Η εργατική τάξη φυσικά. Η ενδεχόμενη μεταφορά των επιχειρήσεων αποτελεί άλλο ένα επιχείρημα στη φαρέτρα των αφεντικών. Μπορούν να το χρησιμοποιήσουν κατά το δοκούν προκειμένου να πειθαρχήσουν εργάτες, να κόψουν μισθούς ή να εντατικοποιήσουν την παραγωγή. Ωστόσο, τα αφεντικά παρότι τους έχει δοθεί το ελεύθερο να κάνουν ό,τι θέλουν και να δίνουν τους μισούς μισθούς από ότι έδιναν πριν δέκα χρόνια, δεν είναι ικανοποιημένα ακόμα με τα κέρδη τους. Όχι μόνο λόγω της κρίσης αλλά και εξαιτίας της ευκαιρίας που τους δίνει η κατάσταση του ταξικού ανταγωνισμού. Φεύγοντας μας λένε πως δεν έχουμε υποτιμηθεί ακόμα αρκετά. Ας γίνει πρώτα αυτό και βλέπουν μετά αν θα ξαναέρθουν...

φεύγοντας μας λένε πως δεν έχουμε υποτιμηθεί ακόμα αρκετά

Το ελληνικό κράτος, ως συλλογικός εκφραστής των αφεντικών, πέρα από την ακατανίκητη επιθυμία που έχει από την ίδρυσή του για διεύρυνση των γεωγραφικών του συνόρων, έχει στον πυρήνα του τη συνεχή, απρόσκοπτη, διαρκή επίθεση στην εργατική του τάξη. Και ξέρει πολύ καλά πώς πρέπει να την αντιμετωπίζει και τι θέλει· φθηνά εργατικά χέρια. Να δουλεύουμε όλο και πιο φθηνά με απώτερο σκοπό την απαξίωση της εργατικής μας δύναμης. Από την πλευρά μας, εναντιωνόμαστε σε αυτές τις κινήσεις, γιατί σε τελική ανάλυση εκεί κρίνεται η διασφάλιση της υλικής και διανοητικής μας επιβίωσης.

---

1. «Business run για τις ελληνικές επιχειρήσεις και όπου... «φύγει φύγει», *newsbomb.gr*, 9/11/2015. Η ομορφιά κρύβεται στις λεπτομέρειες. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το περιεχόμενο της παρένθεσης μάς προειδοποιεί ύπουλα για επιπτώσεις στη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος.
2. «Business run» προς τη Βουλγαρία», *Το Βήμα,* 10/01/2016.
3. «Η Κύπρος στην Ε.Ε (ακολουθεί: ο Καραγκιόζης φούρναρης): Μια Εξαιρετικά Σύντομη Ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», *Antifa* #36, 4/2013.

Ο ΚΗΠΟΣ ΜΕ ΤΑ «ΠΑΡΑΞΕΝΑ»

Αυτό που βλέπουμε γύρω μας είναι ότι όλο και λιγότεροι από εμάς εργάζονται υπό το καθεστώς της «τυπικής εργασιακής σχέσης» δηλαδή αυτής της εξαρτημένης εργασίας πλήρους απασχόλησης αόριστου χρόνου (για να καταλαβαινόμαστε, εννοούμε το πενθήμερο-οχτάωρο). Η επίθεση που δεχόμαστε ως εργατική τάξη τα τελευταία τουλάχιστον έξι χρόνια έχει στο οπλοστάσιό της νέες λέξεις, όπως κοινωφελής εργασία, ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, voucher, «μπλοκάκι» και όχι και τόσο νέες, ευελιξία, μερική απασχόληση, συμβάσεις πλήρους απασχόλησης ορισμένου χρόνου, διαθεσιμότητα, απολύσεις.

Οι περισσότεροι από εμάς κινούμαστε, όχι γιατί το επιλέγουμε, μεταξύ των διαστημάτων εργασίας και ανεργίας με καταπληκτική «ευκολία». Ανησυχώντας για το αν θα ανανεωθεί η σύμβασή μας, περιμένοντας το πότε θα βγει η επόμενη προκήρυξη του τάδε υπουργείου ή το επόμενο voucher του ΟΑΕΔ για να βάλουμε τίποτα στην άκρη για να μας βγάλει ώσπου να ξαναβρούμε δουλειά. Σε μια συνεχή και ρευστή κατάσταση εντός και εκτός εργασίας, αδυνατώντας τις περισσότερες φορές να κάνουμε τον οποιοδήποτε, έστω και βραχυπρόθεσμο, σχεδιασμό.

Το βραβείο όμως για την καλύτερη μορφή απασχόλησης (για τα αφεντικά) πάει ομολογουμένως στη μαύρη εργασία. Τι το καλύτερο απ'το να μην δίνεις τον νόμιμο μισθό, τα δεδουλευμένα, υπερωρίες, επιδόματα, άδειες, δώρα, να αδιαφορείς για το ωράριο και να μην τρέχει κάστανο;

ΜΑΥΡΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΦΥΓΕ ΜΑΚΡΙΑ

Το να βλέπεις τα ένσημα με το κιάλι είναι μια εικόνα που δεν μας είναι καθόλου ξένη. Η ελληνική οικονομία για δεκαετίες στηρίζεται στην παρανομοποιημένη εργασία των μεταναστών εργατών. Η δουλειά στις κατασκευές, στη γεωργία, στην εστίαση, στην τουριστική βιομηχανία, στις οικιακές υπηρεσίες σχεδόν εξ ορισμού σημαίνει ότι θα δουλεύεις μαύρα. Ο καημός όμως για την έξαρση της «αδήλωτης εργασίας» που παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις και κάτι πρέπει να κάνουμε, ειδικά όταν αυτός προέρχεται από το κράτος, μας κινεί υποψίες. Ακόμα και δημιουργία «ευρωπαϊκής πλατφόρμας» συζητούν για την πρόληψη και καταπολέμηση της μαύρης εργασίας που καταστρέφει την ευρωπαϊκή οικονομία.[1] Άσε που τα ασφαλιστικά ταμεία χάνουν λεφτά μέσω της εισφοροδιαφυγής και μην αναφέρουμε τον αθέμιτο ανταγωνισμό στην επιχειρηματικότητα, καθώς επιχειρήσεις που δεν είναι σωστές στις υποχρεώσεις τους προς το δημόσιο βρίσκονται σε πιο πλεονεκτική θέση από τις άλλες, ξέρετε, τις σωστές.

οι περισσότεροι από εμάς κινούμαστε μεταξύ εργασίας και ανεργίας

Το να παρακολουθείς λοιπόν την επικαιρότητα και να προσπαθείς να αντλήσεις κάποια συμπεράσματα δεν είναι εύκολη υπόθεση, χρειάζονται μάτια ανοιχτά και υπομονή. Πόσο μάλλον που για οποιοδήποτε πράγμα που θέλει να αποδείξει κάποιος, υπάρχει και η αντίστοιχη έρευνα, συνοδευόμενη βέβαια από τα απαραίτητα στατιστικά στοιχεία. Για παράδειγμα σε ένα παλιότερο δημοσίευμα γνωστής εφημερίδας διαβάζουμε:

> στην Ελλάδα την εποχή των μνημονίων, η επίσημα καταγεγραμμένη αδήλωτη εργασία από τις αρμόδιες ελεγκτικές αρχές εκτοξεύεται από το 29,7% λίγο πριν από το 2010, στο 40,5% στα τέλη του 2013, για να περιοριστεί στο 25% στα τέλη του 2014. Για το τρέχον έτος, τα επίσημα στοιχεία από το επιχειρησιακό σχέδιο «Άρτεμις» του υπουργείου Εργασίας δείχνουν ότι η αδήλωτη εργασία κινείται σε ποσοστά της τάξης του 21,21% τον Μάρτιο του 2015, υπονομεύοντας εργαζόμενους, ασφαλιστικά ταμεία και υγιείς επιχειρήσεις.[2]

Τι καταλαβαίνει λοιπόν με μια πρώτη ματιά ο «αδαής» αναγνώστης; Μα φυσικά ότι η ανασφάλιστη εργασία μειώθηκε και μάλιστα μόλις σε έναν χρόνο. Τζάμπα ντόρος γίνεται τελικά, εμείς άλλα νομίζαμε σε καιρούς κρίσης....Βέβαια με μια πιο προσεκτική ματιά διαβάζουμε ότι γίνεται λόγος για την καταγεγραμμένη ανασφάλιστη εργασία, δηλαδή όσα έχει ελέγξει το σώμα της Επιθεώρησης Εργασίας. Ναι, με τα γνωστά προβλήματα των δειγματοληπτικών ελέγχων και των λειτουργικών της προβλημάτων.

Παρόλα αυτά αναρωτιέται κανείς πώς και σημειώνεται όλη αυτή η μείωση στα ποσοστά της μαύρης εργασίας. Παρακάτω λύνεται η απορία:

> Παράλληλα, οι ειδικοί διαπιστώνουν ότι η μείωση της καταγεγραμμένης αδήλωτης εργασίας από 31,73% το 2013 σε 4,56% το 2014, ήτοι κατά 27 ποσοστιαίες μονάδες, συνδυάζεται με την αλματώδη αύξηση της μερικής και εκ περιτροπής απασχόλησης, καθώς πολλές επιχειρήσεις προκειμένου να αποφύγουν τα υψηλά πρόστιμα, προβαίνουν μεν στη δήλωση των εργαζομένων, αλλά δεν δηλώνουν τις πραγματικές ώρες εργασίας και συνακολούθως, τις καταβλητέες αποδοχές, με σοβαρότατες συνέπειες και στα οικονομικά των ασφαλιστικών ταμείων. [...] Το 2013, σε έκθεσή του το ΔΝΤ παρατηρούσε ότι οι Έλληνες εργοδότες επιλέγουν την αδήλωτη εργασία, παρά τα υψηλά πρόστιμα και τις αυστηρές κυρώσεις, επειδή σε βάθος χρόνου αυτή η επιλογή τους κοστίζει φθηνότερα, λόγω των αραιών ελέγχων και του μικρού πρακτικά κινδύνου τιμωρίας.[3]

Όλα λοιπόν κομμένα και ραμμένα στα μέτρα των αφεντικών που παρά τα ζόρια τους όλο και κερδισμένα βρίσκονται. Τα παραπάνω βέβαια δεν σημαίνουν ότι η ανασφάλιστη εργασία που μας συντροφεύει δεκαετίες τώρα, πάει και τελείωσε και ότι δεν συμφέρει πλέον κανέναν. Αυτό όμως που προσπαθούμε να κάνουμε κατανοητό είναι ότι όλες αυτές οι νομοθετικές ρυθμίσεις επιθυμούν να επιβάλλουν ένα καινούριο πλαίσιο και να θεσμοθετήσουν πρακτικές που συνέβαιναν από καιρό. Κάτι σε κλείσιμο του ματιού στα αφεντικά, στο στυλ «εντάξει το έχετε παρακάνει με

το να μην κολλάτε ένσημα. Ζημιωνόμαστε όλοι. Να κοίτα εδώ μπορείς να κάνεις αυτό, να βάζεις και το κατιτίς...». Όλη τους η ανησυχία είναι το πώς θα μετατρέψουν την αδήλωτη εργασία σε νόμιμη απασχόληση με φθηνότερο πάλι κόστος από την τυπική απασχόληση. Μην μας βάζουν και χέρι οι ευρωπαίοι...

Προς ενίσχυση στα όσα λέμε σε μια μελέτη του Ινστιτούτου Εργασίας της ΓΣΕΕ διαβάζουμε ότι στην τετραετία 2010-2014 η μερική απασχόληση αυξήθηκε σημαντικά ως συνέπεια των μεταβολών της κρίσης αλλά και ως αναγκαστική επιλογή όσων δεν μπορούν να βρουν πλήρη απασχόληση.[4] Βέβαια δεν περιμέναμε τη ΓΣΕΕ να μας πει ότι όσοι δουλεύουμε με μειωμένο ωράριο το κάνουμε από ανάγκη. Μείωση μαύρης εργασίας, αύξηση μερικής και εκ περιτροπής απασχόλησης σε συσκευασία δώρου με μπόλικη δόση ενδιαφέροντος για το πώς τα βγάζουμε πέρα.

ΜΑΥΡΗ ΕΡΓΑΣΙΑ VS ΕΚ ΠΕΡΙΤΡΟΠΗΣ (ΚΑΤΑ ΤΟ «ΑΛΛΑΞΕ Ο ΜΑΝΩΛΙΟΣ...»)

Τι σημαίνει τώρα εκ περιτροπής απασχόληση; Τι νέο φρούτο είναι αυτό πάλι; Σε μια έρευνα[5] που ανατρέξαμε για τον ορισμό συνοψίζουμε πως αυτό σημαίνει ότι ο εργαζόμενος απασχολείται μεν με πλήρες ωράριο, αλλά λιγότερες από τις ισχύουσες στην επιχείρηση ημέρες εργασίας για την εβδομάδα, το δεκαπενθήμερο ή τον μήνα. Ο εργοδότης οφείλει να ενημερώσει τους εργαζόμενους πριν επιβάλλει το σύστημα της εκ περιτροπής απασχόλησης, η διάρκεια της οποίας δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τους 9 μήνες στο ίδιο ημερολογιακό έτος. Σύμφωνα με τον νόμο, η εφαρμογή της εκ περιτροπής έχει σκοπό την αντιμετώπιση των πρόσκαιρων οικονομικών προβλημάτων, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα της επιχείρησης και η αποφυγή απολύσεων που είναι η έσχατη λύση. Τέλος, ο εργοδότης έχει την υποχρέωση να προχωρήσει σε σοβαρή συζήτηση για τους λόγους που επιβάλλει την εκ περιτροπής, να δώσει οικονομικά στοιχεία και να εξαντλήσει κάθε εναλλακτική.

οι νομοθετικές ρυθμίσεις θεσμοθετούν πρακτικές που συνέβαιναν από καιρό

Ως εδώ όμως με τα περιγραφικά. Τι γίνεται όμως στην πραγματική ζωή; Εκεί που έρχεται το αφεντικό να συζητήσει σοβαρά μαζί μας γιατί επιλέγει να ακολουθήσει αυτό το μέτρο. Εκεί είναι που αρχίζουν τα δύσκολα. Ένα το κρατούμενο· ο λόγος του αφεντικού και τα αδιάσειστα οικονομικά του στοιχεία. Μην ξεχνάμε ότι τα πάντα είναι θέμα λογιστικής. Το πρόβλημα πάντοτε είναι το αυξημένο μισθολογικό κόστος και μόνο. Οπότε τι κάνουμε; Μα φυσικά μειώνουμε μισθούς, δεν μπορεί να γίνει διαφορετικά. Το είπαμε ξανά... το μέτρο αυτό είναι η τελευταία εναλλακτική λύση πριν τις απολύσεις.

Δεύτερο το κρατούμενο· απολύσεις. Και μόνο η εκφώνηση αυτής της λέξης είναι αρκετή για να δικαιολογηθούν πολλές ακρότητες που ακούγονται σε χώρους εργασίας. Ναι σίγουρα όλοι αγχωνόμαστε μήπως απολυθούμε, αλλά αυτός ο φόβος δεν δικαιολογεί απόψεις όπως «Ποιος θα απολυθεί; Εγώ; Εγώ είμαι εδώ 30 χρόνια και δικαιούμαι τόση αποζημίωση δεν σε συμφέρει να με διώξεις. Άλλοι δουλεύουν μόνο δύο χρόνια, να διώξεις αυτούς».[6] Σημαίνει πολύ απλά ότι κοιτάς μόνο πώς θα την σκαπουλάρει η πάρτη σου.

Τρίτο το κρατούμενο· βιωσιμότητα της επιχείρησης. Κάτι σαν για να έχετε δουλειά θα πρέπει να έχει δουλειά και η επιχείρηση. Σε απλή μετάφραση «τα προβλήματά μου θα πρέπει να γίνουν και δικά σας. Κάντε υπομονή και σε λίγο καιρό όλα θα είναι όπως παλιά». Δικαιολογίες που ακούμε και όταν μας λέει το αφεντικό γιατί δεν μπορεί να μας βάλει ένσημα του τύπου «δεν βγαίνω, δεν πάνε καλά οι δουλειές, θα σου βάλω μετά, θα...».

Αλλά λόγια να αγαπιόμαστε δηλαδή με πυρήνα την εσωτερική μας υποτίμηση. Γιατί το θέμα δεν είναι η μερική απασχόληση, η εκ περιτροπής ή όποιο όνομα τέλος πάντων της δώσουν στο μέλλον. Το θέμα είναι ότι κανείς τους δεν θέλει να ξεμπερδεύει με τη μαύρη εργασία. Δεν θέλουν να την αντιμετωπίσουν, γιατί πολύ απλά είναι συστατικό στοιχείο της ελληνικής αγοράς εργασίας· το θέμα είναι να την σταθεροποιήσουν και να την ελέγξουν.

Και σε όλο αυτό το χάος ο καθένας είναι μόνος του χωρίς να μπορεί να αρθρώσει κουβέντα, όχι γιατί είμαστε «πλήθιοι», αλλά ανίκανοι στην παρούσα φάση να οργανωθούμε πολιτικά και να σταθούμε έστω και αξιοπρεπώς απέναντι στην επίθεση που δεχόμαστε. Να πούμε έστω ότι το δικό μας ταξικό συμφέρον δεν συστρατεύεται με το συμφέρον κανενός αφεντικού.

1. «Ανησυχία για έξαρση της μαύρης εργασίας, Δημιουργία πλατφόρμας για την καταπολέμηση του φαινομένου από ΕΕ», *Το Βήμα*, 18/02/2016.

2. «Κρύβουν την αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία στην εκ περιτροπής απασχόληση», *Καθημερινή*, 13/09/2015.

3. Ό.π.

4. «Επισφάλεια της εργασίας», *Ενημέρωση*, 23/09/2015.

5. Δίκτυο Υπηρεσιών Πληροφόρησης & Συμβουλευτικής εργαζομένων, Εργασιακά Θέματα – Χρόνος εργασίας, *Ινστιτούτο εργασίας ΓΣΕΕ* (www.inegsee.gr/wp-content/uploads/2013/11/xronos_ergasias.pdf)

6. Οι λίγες τοποθετήσεις που ακολουθούν είναι από πραγματική ενημέρωση εργαζομένων (δυστυχώς).

Η ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΕΤΑΙ

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗ ΛΑΤΖΑ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΝΑ ΧΑΜΟΓΕΛΑΝΕ ΠΕΛΑΤΕΣ ΝΑ ΖΗΤΑΝΕ ΚΑΙ ΑΦΕΝΤΙΚΑ ΝΑ ΚΟΝΟΜΑΝΕ

(ΕΠΙΣΦΑΛΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΘΑΥΜΑΣΤΟ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΕΠΙΣΙΤΙΣΜΟΥ Νο2)

Συνέντευξη από άτομα που δουλεύουν στον χώρο του επισιτισμού δεν είναι η πρώτη φορά που παίρνουμε σε αυτό το περιοδικό· και υποψιαζόμαστε ότι δεν θα είναι και η τελευταία. Ο κλάδος αυτός του τριτογενούς τομέα που δείχνει μια αξιοσημείωτη άνεση στο να συμβαδίζει με τον πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, την μικροϊδιοκτησία, όλο και μας γυροφέρνει.

Ο τριτογενής τομέας, ο τομέας υπηρεσιών, εδώ και τρεις δεκαετίες αναπτύσσεται ασταμάτητα διεκδικώντας όλο και μεγαλύτερο κομμάτι της ελληνικής και παγκόσμιας οικονομίας. Τα τελευταία χρόνια παρόλη την κρίση, ή ίσως και εξαιτίας της, όλο και γιγαντώνεται. Στην ελληνική περίπτωση αυτή η γιγάντωση έως τώρα δεν φαίνεται να ακολουθεί με επιτακτικό τρόπο την «ορθόδοξη» συγκέντρωση κεφαλαίου των καπιταλιστικών manuals, δηλαδή λιγότερες και μεγαλύτερες επιχειρήσεις. Αρκεί κανείς να περπατάει συχνά στους δρόμους του κέντρου για να βλέπει με τι ρυθμούς ανοίγουν (και κλείνουν) μαγαζάκια κάθε είδους· κυρίως όμως μαγαζιά που έχουν να κάνουν με την αιχμή του δόρατος αυτής της σύμπλευσης μικροϊδιοκτησίας και παροχής υπηρεσιών· τον επισιτισμό.

Οπότε η ενασχόλησή μας με αυτό δεν είναι κάποιου είδους θεωρητικό βίτσιο. Σύντροφοι/ισσες δουλεύουν εκεί, φίλοι και παρέες δουλεύουν εκεί -και όχι, δεν «κοιτάνε να βγάλουν κάνα χαρτζηλίκι»· και ναι, οι αυταπάτες περί «προσωρινής απασχόλησης» και «μη κανονικής δουλειάς» τελειώνουν και για τους πιο νέους και για κάποιους/ες που καβατζώνουν τα δεύτερα -άντα. Και σα να μην έφτανε αυτό, τα βασικά χαρακτηριστικά του, η επισφάλεια, τα τεράστια ποσοστά μαύρης εργασίας, τα τόσο αποτελεσματικά εργαλεία για τα αφεντικά και το απίστευτο turn-over που όλα αυτά προκαλούν, τείνουν να γίνουν η κανονικότητα σε όλες τις εργασιακές σχέσεις, σε όλους τους κλάδους.

Έχουμε ξαναπεί ότι τα αφεντικά έχουν φτιάξει ένα ιδεολογικό οπλοστάσιο γύρω από την έννοια της «κανονικής» και «μη κανονικής εργασίας» με την τελευταία να θεωρείται ανειδίκευτη, περιστασιακή και στην τελική, τοποθετημένη στον πάτο της εργασιακής πυραμίδας, κοινωνικά απαξιωμένη.

> αυτό το απαξιωμένο πλάσμα, ο «ανειδίκευτος εργάτης», κάθε άλλο παρά τέτοιος είναι

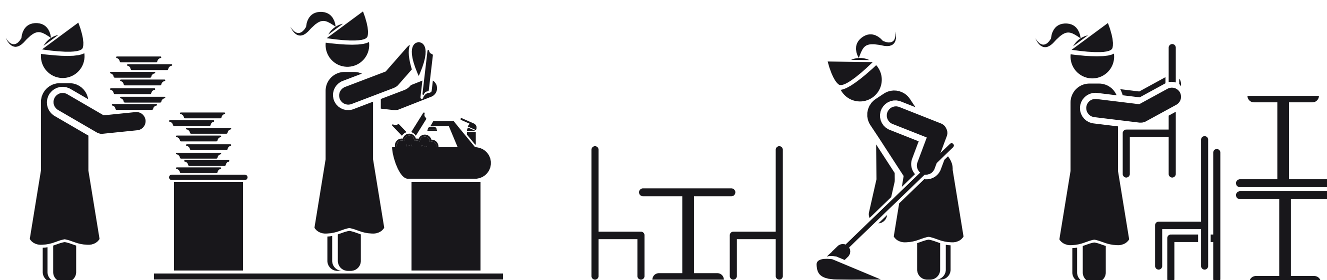
Διαβάζοντας όμως τις συνεντεύξεις, εκεί που ο καθένας προσπαθεί να πει για τη δουλειά του, καταφεύγοντας στα βιώματά του και τις εμπειρίες του, συνειδητοποιούμε πως αυτό το απαξιωμένο πλάσμα, ο «ανειδίκευτος εργάτης», κάθε άλλο παρά τέτοιος είναι. Αντιθέτως, έχει γνώσεις· γνώσεις χρήσιμες για τα αφεντικά που ασταμάτητα προσπαθούν να τις αποσπάσουν και να τις στρέψουν εναντίον μας και γνώσεις επικίνδυνες για τα αφεντικά που προσπαθούν να τις εξαλείψουν. Ο «ανειδίκευτος» αργά ή γρήγορα καταλαβαίνει ότι ξέρει πράγματα για τη δουλειά που δεν ξέρει το αφεντικό του, μαθαίνει να λουφάρει, μαθαίνει πόσο τον παίρνει να το κάνει, μαθαίνει να απαιτεί και να ελίσσεται. Άλλοτε από ένστικτο, άλλοτε με σκέψη. Αργά ή γρήγορα καταλαβαίνει και μπορεί να πει πώς είναι οργανωμένη η εργασία στο χώρο δουλειάς του. Καταλαβαίνει βιωματικά την τεχνολογία ως εργαλείο των αφεντικών για τον έλεγχό του, είτε πρόκειται για υπερκαφετιέρα, είτε για χρονόμετρο, είτε για GPS. Βιώνει τον ιεραρχικό καταμερισμό εργασίας, τις διασπαστικές τακτικές των αφεντικών, τον ρατσισμό και τον σεξισμό ως εργαλεία στα χέρια τους. Καταλαβαίνει με τον σκληρό τρόπο ότι αυτά τα

εργαλεία δε δουλεύουν παρά μόνο με τη συναίνεση ενός κομματιού της εργατικής τάξης.

Από όλα αυτά είναι προφανές ότι σκοπός των συνεντεύξεων δεν είναι να αραδιάζουμε κατεβατά γκρίνιας για το πόσο σκατά είναι η φάση, τι δύσκολα που τη βγάζουμε και πόσο καθίκια είναι τα αφεντικά (που είναι μέγιστα). Δεν θέλουμε να διαθέτουμε απλά σελίδες για την εκτόνωση πικραμένων και τσαντισμένων εργατών (που είναι και καλά κάνουν). Σκοπός των συνεντεύξεων είναι να αναδεικνύουμε τις μεμονωμένες εργασιακές εμπειρίες, όσο αδιάφορες και μικρές κι αν φαίνονται, να τις μοιραζόμαστε και να τις κατανοούμε ως συλλογική μας γνώση, ως πηγή συλλογικής δύναμης ενάντια στα αφεντικά. Σκοπός μας είναι να αναδεικνύουμε την εργατική τάξη ως ενεργητικό υποκείμενο. Οπότε όλο και θα κάνουμε δημόσιο λόγο τις εμπειρίες μας, όλο και θα ψαχνόμαστε με την οργάνωση της εργασίας σε αυτά τα μέρη που κάποιοι θεωρητικοί θα τα έλεγαν «χώρους υψηλής έντασης εργασίας» ή «χαμηλής οργανικής σύνθεσης». Μέρη που για τους άμεσα ενδιαφερόμενους δεν είναι παρά «χώροι άμεσης υπερεκμετάλλευσης».

Πριν λίγο καιρό οι συντρόφισσες μίγάδες μας υπενθύμισαν με τον καλύτερο τρόπο ότι όποιος θέλει να μιλάει για ταξικό ανταγωνισμό θα πρέπει πάντα να παίρνει υπόψιν του τους έμφυλους και φυλετικούς διαχωρισμούς. Αυτό που περιέγραφε η Davis,[1] την πολλαπλή εκμετάλλευση της μαύρης γυναίκας εργάτριας σε μια βαθιά ρατσιστική Αμερική, το βλέπουμε στη συνέντευξη με μεγάλη καθαρότητα ως βίωμα, εμπειρία και κατανόηση στην εξίσου ρατσιστική Ελλάδα του σήμερα, καθώς περιγράφεται η θέση των μεταναστών και των γυναικών σε ένα σαφή και προκαθορισμένο καταμερισμό εργασίας.

Αλλά δε βλέπουμε μόνο αυτό. Κατα καιρούς έχουμε δηλώσει ότι η ενότητα της εργατικής τάξης ξεκινάει από την κατανόηση των κοινών μας συμφερόντων και του κοινού μας μίσους. Η ανατίμησή μας, από την άλλη, ξεκινάει από την ταξική αλληλεγγύη σε αυτούς που βρίσκονται σε δυσκολότερη θέση από εμάς. Η σημασία αυτών που μπορεί να ακούγονται τετριμμένα γίνεται εμφανής με μια απλή κίνηση: με το να σταθείς δίπλα στους μετανάστες συναδέλφους σου και απέναντι στο αφεντικό σου.

ClassWarDogz: Θέλεις να ξεκινήσουμε λέγοντας πώς ξεκίνησες να δουλεύεις;

Νίκη: Κάτσε να σκεφτώ... Λοιπόν, ξεκίνησα να δουλεύω στα 18 γιατί ζούσα σε ένα καταπιεστικό σπίτι, και ήθελα πάρα πολύ να φύγω. Οπότε με το που τέλειωσα το σχολείο την επόμενη μέρα ακριβώς έπιασα δουλειά. Ξεκίνησα να δουλεύω στο ζαχαροπλαστείο της θείας μου· η θεία μου μεσοαστή, ψωνάρα με ένα σούπερ ζαχαροπλαστείο και με πελάτισσες τη Μπόμπολα, τη Λάτση -τις έχω εξυπηρετήσει όλες αυτές. Δούλευα πωλήτρια και σέρβις γιατί ήταν και καφέ. Ήθελα να δουλεύω για να φύγω από το σπίτι και παράλληλα προσπαθούσα να κάνω κάτι για σπουδές –αν και αυτό πήγε λίγο κατά διαόλου. Δοκίμασα σε κάποια φάση να δουλέψω και στις πωλήσεις, αλλά ήταν βαρετό και μου την έσπαγε να πείθω ανθρώπους να πάρουν άχρηστα πράγματα. Στο ζαχαροπλαστείο, ήταν απλά παροχή υπηρεσίας και ήταν και το πιο εύκολο. Επίσης τσάντιζε τους γονείς μου, γιατί ως μεσοαστοί είχαν φάει τρελό σκάλωμα, «Εσύ, σερβιτόρα;». Αλλά εντάξει, δεν ήταν μόνο αυτό.

Τις αγγελίες πρέπει να ξέρεις να τις διαβάζεις, ειδικά άμα είσαι γυναίκα, για να ξέρεις τι απαιτείται από εσένα

CWD: Η θεία σε βοήθησε;

Ν: Καλά, η θεία ήθελε να είμαι η ρουφιάνα. Είχε πάρα πολύ προσωπικό, τρία μαγαζιά είχε. Πήγαμε μαζί με την αδερφή μου κι ήθελε να είμαστε οι ρουφιάνες, ήθελε κάπως να μας βάλει ψηλά στην ιεραρχία, αλλά δεν της κάναμε και πολύ τη χάρη, οπότε παραμείναμε απλές πωλήτριες και σερβιτόρες. Εκεί έκατσα δύο χρόνια, αλλά πάνω στον ένα χρόνο είχα αρχίσει να δουλεύω και σε ένα πολύ κυριλέ εστιατόριο στο Κεφαλάρι. Εκεί πρώτη φορά κράτησα δίσκο και πρώτη φορά φόρεσα τακούνια -και τα δύο ταυτόχρονα [γέλια]. Γενικά έχω αλλάξει πάρα πολλές δουλειές σ' αυτόν τον κλάδο. Α, έχω κάνει και ένα χρόνο γραμματεία σε ωδείο. Πωλήσεις ελάχιστα, έφυγα αμέσως.

CWD: Και πώς τις έβρισκες αυτές τις δουλειές;

Ν: Με αγγελία ή από γνωστό. Υπάρχει διαφορά μεταξύ αυτών των δύο. Τις αγγελίες πρέπει να ξέρεις να τις διαβάζεις, ειδικά άμα είσαι γυναίκα, για να ξέρεις τι απαιτείται από εσένα. Έμαθα τον πρώτο χρόνο να τις ξεσκαρτάρω. Δηλαδή υπήρχαν πολλές αγγελίες που έλεγαν «Σερβιτόρα, μπλα-μπλα-μπλα, όχι κονσομασιόν» κι εγώ ρώταγα τη γιαγιά μου «Γιαγιά τι είναι κονσομασιόν;» και δεν ήξερε και μου έλεγε «ε, να ετοιμάζεις πράγματα» [γέλια]. Πήγαινα να κόψω και την κατάσταση κι αν δεν μου έκανε έφευγα. Αλλά όταν εγώ ήμουν 18 ήταν διαφορετικά και τα πράγματα, υπήρχαν δουλειές και μπορούσες να διαλέξεις. Εγώ ήμουν τυχερή γιατί όλοι ζητούσαν προϋπηρεσία κι εγώ την είχα· λόγω της δουλειάς στο ζαχαροπλαστείο. Μετά δούλεψα πάρα πολλά χρόνια σε μια καφετέρια στο Χαλάνδρι που ήταν σταθερή δουλειά· και βραδινή και πρωινή βάρδια γιατί ήταν καφέ-μπαρ. Κάποια στιγμή βαρέθηκα αυτόν τον συγκεκριμένο γυναικείο ρόλο που σου ζητάνε στις καφετέριες· ξέρεις, όλη την προετοιμασία, να ντύνεσαι αρκετά θηλυκά, να βάφεσαι, να είσαι ευχάριστη, να μιλάς με τους πελάτες. Ευχάριστη σημαίνει πως ό,τι μαλακία κι αν πει ο άλλος, εσύ πρέπει να απαντήσεις, να

είσαι σε καλή διάθεση, να μη φέρνεις αντιρρήσεις.

CWD: Τώρα με αυτό που λες για την προετοιμασία και τα στερεότυπα καταλαβαίνω ότι υπάρχουν πολύ συγκεκριμένες απαιτήσεις και καταμερισμός σε αυτές τις δουλειές.

N: Προφανώς. Έχει καταρχάς ηλικιακό όριο. Για τις γυναίκες είναι τα 35, εάν μικροδείχνεις. Τώρα με την ανεργία νομίζω έχει μειωθεί και άλλο. Έχει επίσης στερεότυπα βάσει των οποίων κρίνει το κάθε αφεντικό το τι κάνει μια γυναίκα και τι ένας άντρας στο μαγαζί. Κοίτα, αν είσαι γυναίκα πρέπει να είσαι όμορφη, σύμφωνα με τα κυρίαρχα πρότυπα, ευχάριστη, θελκτική -το υπογραμμίζω το θελκτική- σημαίνει να υπάρχει και μια αδιόρατη υπόνοια υπόσχεσης... ότι θα μπορούσε να... Οπότε, όσες είναι με τους κοινωνικούς όρους της ομορφιάς, άσχημες και χοντρές πάνε στην κουζίνα ή πουθενά. Επίσης για τις γυναίκες δε μετράει μόνο η εμφάνιση, αλλά και το πώς στέκεσαι. Πρέπει να είσαι ευχάριστη, να ακούς την κάθε μαλακία με χαμόγελο, να απαντάς με χαμόγελο, να κάνεις χαζοκουβέντα με τον πελάτη. Υπάρχει ένα μεγάλο φάσμα, από αυτό που σας λέω. Φτάνει μέχρι και το να θεωρεί ΟΚ το αφεντικό να σου πιάνει τον κώλο. Ο άντρας από την άλλη, αν εξαιρέσεις τς καινούριες mainstream καφετέριες με τους μπρατσαράδες για baristas και σερβιτόρους, δε χρειάζεται να είναι θελκτικός. Χρειάζεται να είναι ευχάριστος και κυρίως πρέπει να είναι ευγενικός... τελεία. Και καλά, τόση ώρα μιλάμε για άντρες και γυναίκες. Για τα υπόλοιπα φύλα δεν το συζητάμε. Δεν υπάρχει ούτε μία στο εκατομμύριο να πάρουν π.χ trans άτομο. Εγώ π.χ είμαι ΟΚ όσο συνεχίζω να περνάω για fam γυναίκα. Τέτοια άτομα δεν έχουν καμία ελπίδα, ούτε σε μεζεδοπωλεία ούτε σε καφετέριες, πουθενά. Ακόμα και με χρόνια προϋπηρεσία και να ξέρουν τη δουλειά τέλεια, τίποτα...

> τα μεζεδοπωλεία και οι ταβέρνες κυβερνώνται από άντρες· αφεντικά και υπαλλήλους

CWD: Οπότε, αυτό το «ζητείται κοπέλα», σημαίνει και ένα σωρό άλλα συγκεκριμένα πράγματα.

N: Κατεβατό. Οπότε κι εγώ, επειδή είχα αρχίσει να το βαριέμαι, ψάχτηκα και με μεζεδοπωλεία και εστιατόρια. Εκεί βέβαια, παίρνουν πιο δύσκολα γυναίκες. Γενικά, τα μεζεδοπωλεία και οι ταβέρνες κυβερνώνται από άντρες, και αφεντικά αλλά και υπαλλήλους. Όλοι με κοιτούσαν με μισό μάτι -και υπάλληλοι και αφεντικά- με ρωτούσαν αν μπορώ να κρατήσω παραμάνα, ξέρεις αυτόν τον τεράστιο δίσκο με τα πιάτα.

CWD: θες να μας πεις από την αρχή πώς είναι οργανωμένο ένα μεζεδοπωλείο;

N: Λοιπόν, είναι η κουζίνα που έχει τον λαντζιέρη, τους βοηθούς μάγειρες (στο συγκεκριμένο μεζεδοπωλείο, τέσσερις) και τον σεφ. Δεν μιλάμε για τεράστιο μεζεδοπωλείο, γενικά στην Ελλάδα δεν υπάρχουν πάρα πολύ μεγάλες μονάδες, πέρα από τα τεράστια ξενοδοχεία. Μιλάμε για χωρητικότητα μάξιμουμ 100 πελατών. Έξω στη σάλα είναι ο βοηθός σερβιτόρου (που στρώνει και μαζεύει τα τραπέζια και γενικά κάνει ό,τι του ζητήσουν οι υπόλοιποι), οι σερβιτόροι (που έχουν περισσότερο το νου τους στο κάθε τραπέζι), ο παραγγελιολήπτης κι ο πασαδόρος. Ο πασαδόρος κάνει μία μόνο δουλειά όλο το βράδυ, παίρνει τα πιάτα και τα πάει στους πελάτες. Με ιντρίγκαρε αυτή η δουλειά, ήταν δύσκολη κι είχε ενδιαφέρον. Για παράδειγμα, αν το μαγαζί έχει πάρα πολλή δουλειά, ο μάγειρας απλά βγάζει πιάτα συνέχεια· είναι κι αυτός τρελαμένος. Πας λοιπόν εκεί, σου ΄χει έτοιμη την παραμάνα -με 10 διαφορετικά πιάτα και πιατάκια- και σου λέει σε ποιο τραπέζι πάει το καθένα. Έτσι και ξεχάσεις κάτι και του πεις «Πού πάει αυτό, είπες;» σου λέει: «Μην με γαμάς, τα 'χω ξεχάσει ήδη». Είναι δηλαδή, στην ουσία, μια συνεχής άσκηση μνήμης. Αλλά με ιντρίγκαρε επειδή είναι ομαδική δουλειά κι έπρεπε να συνεργαστώ με άλλους ανθρώπους για να πετύχω έναν στόχο. Επίσης στη σάλα είναι κι ο υπεύθυνος, ο μετρ δηλαδή, που συνήθως κάνει την υποδοχή και βάζει τους πελάτες στα τραπέζια. Ο ίδιος κατανέμει τις δουλειές και κοιτάει αν όλα γίνονται σωστά. Στη σάλα είναι κι ο/η ταμίας και το αφεντικό που

είναι κάθε μέρα εκεί -είναι γελοίο, κάποιες φορές κάνει ότι βοηθάει και εννοείται ότι τα κάνει χειρότερα.

CWD: Η σχέση μεταξύ όλων αυτών των εργαζομένων είναι ιεραρχική;

N: Γενικά, η αξία σου προσδιορίζεται από το σε ποια θέση βρίσκεσαι και από αυτό εξαρτάται και το πώς σου μιλάει ο άλλος. Σε αυτό το μαγαζί όλοι οι συνάδελφοί μου ήταν άντρες και οι μόνες συζητήσεις που άκουγα ήταν για μπύρες, βυζιά, κώλους και ποδόσφαιρο. Εννοείται ότι υπήρχε φουλ σεξισμός, δεν το συζητάμε αυτό. Εγώ όμως καθόμουν γιατί, παρόλο που το μεροκάματο ήταν πολύ μέτριο, τα τιπς ήταν πάρα πολύ καλά - στην ουσία έβγαινε άλλο ένα μεροκάματο. Σε αυτό υπολόγιζε ο μαλάκας. Ένσημα, όμως, παίρναμε και τότε δεν έβαζαν και πολλοί.

CWD: Οι συνάδελφοί σου έφευγαν; Υπήρχε ανακύκλωση του προσωπικού;

N: Όχι, σε αυτό το μαγαζί δεν υπήρχε ανακύκλωση. Εννοείται ότι υπήρχε στράβωμα αν κάποιος ανέβαινε στην ιεραρχία, αλλά κάπως έμπαινε πρώτο το «υπολογίζω την αξία σου».

CWD: Και γιατί έφυγες από εκεί;

N: Έφυγα γιατί ήταν πάρα πολύ βαριά η δουλειά και γενικά τις μέρες που δούλευες δεν μπορούσες να κάνεις πολλά πράγματα μέσα στη μέρα· έπρεπε να κρατήσεις τη δύναμή σου για τη δουλειά. Δεν το είχα μόνο εγώ αυτό, συνέβαινε σε όλους -κάπως έπρεπε να είσαι ξεκούραστη, αλλιώς δεν την έβγαζες. Μάζεψα λοιπόν τα λεφτά που ήθελα κι έφυγα. Έπαθα και μια ζημιά με το χέρι μου -τενοντίτιδα- από την παραμάνα, επειδή είμαι αριστερόχειρας, και μετά από αυτό έμαθα να δουλεύω με το δεξί.

CWD: Πάντως, απ' όσο ξέρω το να δουλέψει γυναίκα πασαδόρισα είναι κάτι που δε γίνεται συνήθως.

N: Ναι, δίκιο έχεις, δε γίνεται. Η γυναίκα δε θεωρείται τόσο καλή στις δουλειές του επισιτισμού· εκτός από σεβιτόρα που είναι δουλειά με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και απαιτήσεις. Ξέρεις, υπάρχει αυτό το φετίχ της σερβιτόρας -πώς είναι το φετίχ της νοσοκόμας; Κάτι παρόμοιο. Γι'αυτό άλλωστε επιλέγουν και γυναίκες με τα χαρακτηριστικά που είπαμε πριν. Αν σκεφτείτε όλες τις δουλειές και τα πόστα που υπάρχουν στον επισιτισμό, κατα κύριο λόγο προτιμάνε άντρες. Στη λάντζα που είναι το χειρότερο πόστο, το πιο κακοπληρωμένο και που δε φαίνεται αυτός που δουλεύει, κλασικά δουλεύουν μετανάστες/μετανάστριες. Εννοείται πως μια γυναίκα σερβιτόρα που δεν είναι ελληνίδα τρώει πολύ περισσότερο σεξισμό από ό,τι εγώ. Γενικά αλλιώς θα συμπεριφερθούν στον άντρα barman και αλλιώς στην barwoman. Στο μαγαζί π.χ. που έγινα πασαδόρισα δεν ξέρω αν είχε ξαναγίνει καμιά γυναίκα ή να ξανάγινε από τότε. Και αυτό έγινε γιατί εγώ επέμενα, έκανα τη διπλάσια δουλειά από τους άλλους -και λίγα λέω αυτή την στιγμή- αλλά έπρεπε να επιμένω πάρα πολύ γιατί αλλιώς θα έκανα μόνο σκούπισμα-σφουγγάρισμα και θα έμενα σα βοηθός σερβιτόρας.

μια σερβιτόρα που δεν είναι ελληνίδα τρώει πολύ περισσότερο σεξισμό

ΣΗΜΕΡΑ ΕΙΣΑΙ, ΑΥΡΙΟ ΔΕΝ ΕΙΣΑΙ

CWD: Πήγαινες σερί στις ίδιες δουλειές; Δηλαδή έλεγες «τώρα δουλεύω σε μεζεδοπωλείο» και πήγαινες σε 5-6 μεζεδοπωλεία ή ό,τι σου καθότανε;

N: Ανάλογα· ό,τι είχα όρεξη -αλλά αυτό μπορούσα να το κάνω μέχρι το 2012. Το '12, λοιπόν, έμεινα άνεργη και ξαφνικά για πρώτη φορά στη ζωή μου, δεν έβρισκα δουλειά. Είχα κάποια λεφτά στην άκρη, όπως πάντα σε περίπτωση που γίνει κάτι, αλλά όπως είναι επόμενο αυτά τέλειωναν και εξακολουθούσα να

μην βρίσκω δουλειά. Έψαχνα από τον Σεπτέμβριο και γύρω στον Μάρτη βρήκα μια τετράωρη σε ένα καφέ στην Ευελπίδων που έκανε και delivery. Το ωράριό μου ήταν 6-10 το πρωί, μέχρι να έρθει ο μόνιμος. Εγώ δούλευα μαύρα με το μηχανάκι delivery καφέδες. Το αφεντικό ήταν ένας εθνικιστής, πρώην απόστρατος που απ' ό,τι ξέρω τώρα έχει κλείσει το μαγαζί κι έχει πάει μισθοφόρος... Καταλαβαίνετε τι άκουγα εκεί πέρα και τι σόι τύποι ήταν αυτοί που έρχονταν στο μαγαζί. Μετά από κάνα μήνα κατάφερα να βρω δουλειά σε ένα μαγαζί στα Εξάρχεια· άθλιο, λίγο mainstream, ό,τι να 'ναι... Το αφεντικό τρελός κοκκάκιας, τα είχε κάνει όλα σκατά και μετά από ενάμιση μήνα το έκλεισε. Του είχαμε κάνει καταγγελία γιατί μας χρώσταγε τα ένσημα, αλλά αυτός είχε εξαφανιστεί. Για την ακρίβεια, στο ΙΚΑ έδωσαν σε εμένα τον φάκελο και μου είπαν «αν τον βρεις...» (γέλια). Στη συνέχεια βρήκα δουλειά σε ένα μαγαζί στο Χαλάνδρι από γνωστή. Μετά από ένα μήνα έκλεισε κι αυτό. Γενικά τότε τα μαγαζιά άνοιγαν και έκλειναν συνέχεια. Η επόμενη δουλειά ήταν σε σουβλατζίδικο στο Θησείο. Εκεί πρέπει να ήταν το πιο δύσκολο δοκιμαστικό που έχω κάνει. Ο διάλογος με το αφεντικό πήγε κάπως έτσι:

- Γιατί έχεις έρθει, για σερβιτόρα ή για βοηθός;
- Για σερβιτόρα.
- Ωραία, PDA, το ηλεκτρονικό σύστημα, το έχεις δουλέψει;
- Ναι, βέβαια! (Εννοείται ότι δεν το είχα ξαναδουλέψει, αλλά πάντα έτσι λέω σε όλες τις συνεντεύξεις).
- Πάρε το μηχάνημα, αν χαλάσει κάνει 700 ευρώ· τα χρεώνεσαι. Ξεκινάς δουλειά σε 10 λεπτά.

Τώρα να γίνεται χαμός στο μαγαζί. Παίρνω τον κατάλογο, παίρνω και το PDA, αρχίζω και βρίσκω πού είναι το κάθε τι. ΟΚ ένα απλό πρόγραμμα είναι, ρωτάω και τον σερβιτόρο για τα τραπέζια και ξεκινάω. Με προσέλαβαν τελικά, αλλά έκατσα μόνο μια εβδομάδα, γιατί μου απάντησαν ταυτόχρονα από δύο άλλες αγγελίες. Η μία στο Κολωνάκι που μου φάνηκε ότι ήταν πιο χαλαρά. Είπα ο μαλάκας να πάω. Και γιατί μαλάκας; Γιατί ξεκίνησε μια ολόκληρη ιστορία. Είναι από τις πιο άθλιες ιστορίες που έχω αντιμετωπίσει σε μαγαζί. Εκεί, λοιπόν, που είχα πάρει το κολάι, ξαφνικά σκάει ένας καινούριος υπεύθυνος (που εμφανι-

σιακά ήταν σαν τον Ken της Barbie) και άρχισε μια διαδικασία εκφοβισμού προς όλους. Κάθε μέρα το αφεντικό έκανε δοκιμαστικά για καινούριους σερβιτόρους, baristas, barmen. Υπήρχε ένα πράγμα σήμερα είσαι, αύριο δεν είσαι, ε κι εγώ τρελαινόμουν. Πήγα και τον έπιασα και του λέω: «Ψάχνεις για άλλον, για να ξέρω. Εγώ ζω από αυτό. Δεν σου κάνω, πες το μου». Απαντούσε: «Όχι, όχι».

Κάποια στιγμή μάς είπε ότι πρέπει να υπογράψουμε όλοι οικειοθελη αποχώρηση και μετά επαναπρόσληψη γιατί έλεγε ότι άλλαζε η εταιρία. Αλλά το ΑΦΜ του μαγαζιού δεν είχε αλλάξει, οπότε μας έλεγε ψέματα. Ξεκίνησαν τα παιδιά να υπογράφουν τα χαρτιά, κανείς δεν καταλάβαινε μα και κανείς δεν ασχολιόταν. Αλλά κι εγώ που ασχολήθηκα, τους τα ʼλεγα, αλλά δεν ενδιαφερόταν κανείς. Μας τα έλεγε πολύ μπερδεμένα, που είναι μια κοινή τακτική. Για την οικειοθελή αποχώρηση του λέω: «Δεν γίνεται έτσι, πρέπει να μας απολύσεις». Αυτός έβαλε τις φωνές: «Αυτό είναι αν θέλετε, αλλιώς η πόρτα είναι ανοιχτή». Το λέω στους συναδέλφους και με κοίταζαν σαν χάνοι. Υπέγραψαν όλοι οικειοθελή αποχώρηση κι επαναπρόσληψη, με νέα σύμβαση εργασίας και χαμηλότερο μισθό. Ταυτόχρονα τους έδωσε να υπογράψουν κι ένα εξτρά χαρτί οικειοθελούς αποχώρησης με κενή ημερομηνία.

CWD: Σωστοοοός. Καβάτζα για το μέλλον!

Ν: Υπήρχε κλίμα πλήρους τρομοκρατίας στο μαγαζί. Εν τω μεταξύ ήταν δύο συναδέλφοι από το Πακιστάν που δούλευαν στην κουζίνα, και τους χρώσταγαν 4.000 ευρώ. Δεν έφτανε που ήταν κλεισμένοι σε ένα χώρο 3x1 σαν τα ποντίκια και δούλευαν από το πρωί έως το βράδυ, χωρίς βάρδιες· ήταν και απλήρωτοι πάνω από τέσσερις μήνες. Αυτοί αν υπέγραφαν θα έχαναν τα λεφτά τους. Σε κάποια φάση ήταν στο παρατσάκ να πείσει τον έναν να υπογράψει κάτι χαρτιά που δεν θυμάμαι ακριβώς τι ήταν και πήγα και χώθηκα. Ήμουν στην μπούκα από πριν, είχα ανάγκη και τη δουλειά, αλλά λέω «τι να γίνει;». Ε, την επόμενη μέρα πήγα στη δουλειά κι ήταν άλλη στη θέση μου. Του λέω «τι γίνεται εδώ;» μου λέει «δεν είσαι στο πρόγραμμα». Σε περίπτωση λεκτικής απόλυσης, έχεις επιλογή ως εργαζόμενος να φωνάξεις τους μπάτσους για να κάνουν καταγραφή του γεγονότος. Οπότε φωνάζω τους μπάτσους, έτσι και για λίγο εκφοβισμό. Ήρθαν οι μπάτσοι, οι οποίοι δεν ήξεραν τι έπρεπε να κάνουν και τους είπα ότι έπρεπε να καταγράψουν το γεγονός. Στο τέλος το κατάλαβαν (γέλια). Ο ένας μπάτσος ήταν και φιλεργατικός· δεν υπήρχε αυτό το πράγμα... Μου έλεγε ότι κι εκείνος έκανε αυτή τη δουλειά, αλλά δεν βρήκε άκρη... Ναι, και πήγε κι έγινε μπάτσος, αλλά εντάξει αυτό δεν το είπα. Συναισθηματικά το είχα χάσει τελείως με τις μαλακίες που έκανε αυτός ο τύπος οπότε άρχισα να φωνάζω μέσα στο μαγαζί. Ε, λοιπόν σε κάποια φάση είπε ότι θα μου κάνει μήνυση κι ο φιλεργατικός μπάτσος είπε: «Κι αυτή θα σας κάνει αντιμήνυση για ψευδή καταμήνυση και θα περάσετε μαζί όλο το βράδυ στο τμήμα. Διαλέξτε κύριε». Κι έληξε εκεί.

CWD: Τα χαρτιά τα υπέγραψες;

Ν: Όχι, έκανα καταγγελία στο ΙΚΑ και την Επιθεώρηση Εργασίας. Συνέχισα να δουλεύω για άλλη μια εβδομάδα για σπάσιμο νεύρων και μετά δεν άντεξα άλλο, πήρα την απόλυση κι έφυγα.

Μετά πήγα σε ένα μαγαζί στην Πλάκα όπου έπρεπε τις πρώτες τρεις μέρες να μαζεύουμε μπάζα γιατί τότε άνοιγε. Όταν άνοιξε, είχε φουλ δουλειά γιατί ήταν σε πολύ καλό σημείο. Δούλευα πάλι με παραμάνες και για να φτάσεις στην κουζίνα έπρεπε να κατέβεις μία πολύ στενή σκάλα· δουλεύαμε 10 με 12 ώρες φουλ. Μετά από οκτώ μέρες σερί δουλειά, έπιασα τον υπεύθυνο και τον ρώτησα αν διαφαίνεται κάποιο ρεπό μέσα στον επόμενο μήνα, μου είπε «δεν το βλέπω» -φανταστείτε, ήταν τόσο πιεστική η κατάσταση που ο υπεύθυνος, ενώ ήταν φίλος του αφεντικού, κάπως λειτουργούσε προς όφελός μας γιατί γαμιόταν κι αυτός τελείως στη δουλειά. Το αφεντικό είχε πραγματικά ψυχολογικό πρόβλημα· ξέσπαγε πάνω μας, φοβόσουν να του μιλήσεις. Σε κάποια φάση με έπιασε νευρικό γέλιο από την απελπισία, είπα «θα αφήσω εδώ τα κόκαλά μου» και γέλαγα. Ε, κάπου εκεί θεώρησα καλό να φύγω κι άρχισα να ψάχνω για κάτι άλλο. Εκείνο το καλοκαίρι μού έτυχε κι ένα μαγαζί όλο με φασίστες· συνάδελφοι κι αφεντικά.

με έπιασε νευρικό γέλιο από την απελπισία, είπα «θα αφήσω εδώ τα κόκαλά μου»

CWD: Εκείνο το μαγαζί στην Ευελπίδων που έλεγες πριν;

Ν: Όχι καλέ. Εκείνος δεν ήταν τίποτα. Εδώ λέμε για βέρους χρυσαυγίτες.

CWD: Πολύ καλά σου πήγαινε το ʻ12.

Ν: Το καλοκαίρι του ʻ12 ήταν τραγικό. ʼΑλλαξα γύρω στα 5 με 6 μαγαζιά επειδή δεν μπορούσα να κάτσω κάπου. Ε, τι να κάνω; Έψαχνα για δουλειά και δεν έπαιζε τίποτα. Πήγα εκεί από αγγελία. Η συνέντευξη έμοιαζε με ανάκριση. Στο τέλος με ρώτησαν και τι ψηφίζω. Ως προς τη δουλειά, είχε ένα τρίωρο μες στη μέρα που πραγματικά γινόταν χαμός. Εγώ τα πήγα ΟΚ κι αυτοί το γουστάρανε. Μες στη βδομάδα όμως άρχισα να καταλαβαίνω ότι κάτι δεν πάει καλά. Όλο έπεφταν ρατσιστικά σχόλια, αν και δεν προλαβαίναμε να μιλήσουμε πολύ. Στο τέλος της βδομάδας κατάλαβα ότι όλοι ψήφιζαν Χρυσή Αυγή και κάποιοι ήταν κι οργανωμένοι. Ακόμη και μια κοπέλα στην κουζίνα που μου είχε φανεί συμπαθητική μου είπε ότι ψηφίζει ΧΑ. Το αποκορύφωμα ήταν ένα βράδυ που καθόμασταν όλοι μαζί, ξέρεις αυτή η φάση που δε μπορείς να μην κάτσεις. Ε, εκεί στο μπλα-μπλα μου λέει το αφεντικό: «ξέρεις, εγώ έχω κι άλλη δουλειά - α, τι δουλειά; - είμαι αστυνομικός - α, τέλεια, και τι ει-

«θέλεις να σου φέρω μία πλεξούδες, έτσι με μπόλικο στυμένο λεμονάκι; - Αφού δεν πεινάω. - θέλεις να πω του μάστορα να σου κόψει μία ψητό με μπόλικα καροτάκια, πατατάκια; - Δεν πεινάω! - Δε θέλεις... καλά... θέλεις να σου φέρω μία πιλάφι με γιαούρτι; - Δεν πεινάω! - θέλεις ένα γιουβετσάκι; - Δεν πεινάω! - Ἐλα παιδί μου, λέγε τελοσπάντων τι θέλεις! - Δεν πεινάω, δεν πεινάω!! - Τίποτα δε θέλεις δηλαδή; - Τίποτα! - Ε, να!!» Ο Θανάσης Βέγγος σε κίνηση που φαντασιώνεται η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων του ευγενούς κλάδου του επισιτισμού.

δικότητα έχετε; - αντιτρομοκρατική». Ε, οπότε όλη την επόμενη βδομάδα δούλευα το βράδυ κι έψαχνα για δουλειά το πρωί.

ΤΑ ΕΧΟΥΜΕ ΟΛΑ, ΕΧΟΥΜΕ ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΕΛΑΤΗ

CWD: Και τώρα; Τι βλέπεις να κάνεις;

Ν: Κοίτα, καθώς έκανα αυτή τη δουλειά για να επιβιώνω, κοιταξα σε κάποια φάση ποιο από όλα αυτά τα πόστα θα προτιμούσα. Να υπάρχει ένα ελάχιστο ενδιαφέρον και να είναι και λίγο πιο ξεκούραστο. Ε, είδα ότι υπήρχε και μια αυξανόμενη ζήτηση για baristas και κατάφερα να κάνω κάτι τζάμπα σεμινάρια από τις εταιρείες καφέ. Κατάλαβες· εξειδίκευση σε μαλακίες του τύπου «η πίεση στο κλείστρο του καφέ πρέπει να είναι είκοσι κιλά». Πάντως μπορείς να πας σε μια λίγο πιο ξεκούραστη θέση, με λίγο καλύτερα λεφτά. Το θέμα της κούρασης είναι πολύ σημαντικό, σου κοστίζει αυτή η δουλειά όσο μεγαλώνεις. Αλλά να σου πω κάτι; Ὀλα όσα έλεγα τόση ώρα, πρέπει να είναι σαφές ότι αφορούν αυτούς με ελληνική ταυτότητα κι όχι τους μετανάστες. Δεν υπήρχε περίπτωση κάποιος στα πόστα που φαίνονται, να μην είναι ή τουλάχιστον να μη φαίνεται έλληνας. Εγώ πέτυχα την πρώτη γενιά και δεν είχα καθόλου συναδέλφους αλβανούς. Στις ταβέρνες, αλβανός ήταν ο λαντζιέρης κι ήταν ο μόνος μετανάστης στο μαγαζί. Στα χειρότερα πόστα και τότε και τώρα. Ἐναν τύπο που ξέρω από το Πακιστάν, τον είχαν βάλει να δουλεύει λάντζα με κρύο νερό! Αν είναι ποτέ δυνατόν· με κρύο νερό! Και για τους δεύτερης γενιάς σκατά είναι η φάση γιατί αν σου κάνουν πρόσληψη -τώρα επειδή τους κυνηγάει λίγο το ΙΚΑ, σου βάζουν και κάνα ένσημο τη βδομάδα- τότε θα δουν την καταγωγή σου. Ὀπως στην περίπτωσή μου, θα δουν την ηλικία μου. Και μετά πάλι τρέξιμο.

σε αυτόν τον κλάδο, αυτοί που δουλεύουν θεωρούνται υπηρέτες του πελάτη

CWD: Εσύ βασικά είκοσι χρόνια τώρα στο ψιλοτρέξιμο είσαι.

Ν: Κοίτα, κατά τη γνώμη μου, η προσωρινότητα είναι βασικό χαρακτηριστικό αυτού του κλάδου -και βασικό εμπόδιο σε οποιαδήποτε ταξική συνείδηση. Συνήθως το κάνεις για να κάνεις κάτι άλλο μετά. Και εγώ μέχρι τα 35 δούλευα σερβιτόρα προσπαθώντας να εξελίσσω την άλλη μου δουλειά, τη γραφιστική. Μετά την κρίση βέβαια αυτά τελειώσανε. Αλλά, όταν όλοι θεωρούν ότι είναι προσωρινά εκεί, όλο λένε «έλα μωρέ κι έλα μωρέ».

CWD: Να σου πω την αλήθεια, νομίζω ότι αυτή η προσωρινότητα είναι φαινομενική. Εσύ δουλεύεις 20 χρόνια σε αυτή τη δουλειά. Προσωρινά εδώ, προσωρινά εκεί, περνάνε τα χρόνια.

Ν: Ναι, αλλά υπάρχει πάντα αυτή η αίσθηση. Ἀλλο η πραγματικότητα. Ἀλλο αν θα τα καταφέρεις ή όχι.

CWD: Δίκιο έχεις. Και για να κλείσουμε, τι είναι αυτό που σου τι σπάει σε αυτή τη δουλειά;

Ν: Απ' ό,τι κατάλαβες, πάρα πολλά. Α, να σου πω κάτι που είναι τελείως σπάσιμο και το αφήσαμε ασχολίαστο. Ο πελάτης. Σε αυτόν τον κλάδο οι απαιτήσεις των πελατών είναι φοβερές. Οι άνθρωποι δεν παίζονται. Ας πούμε, έχει έρθει η ώρα να πάρω παραγγελία κι ενώ περιμένω πόση ώρα να αποφασίσει, εκείνη την ώρα πες ότι τυχαίνει να λέω μια κουβέντα με το συνάδελφο. Θα με διακόψει· με ύφος. Δεν μπορεί να περιμένει 5 δευτερόλεπτα να τελειώσω τη γαμωπρόταση. Ὀταν σφουγγαρίζω, θεωρεί ότι μπορεί να πατήσει. Χωρίς ούτε καν να ρωτήσει. Καταλαβαίνεις; Δεν είναι απλά παροχή υπηρεσίας. Υπάρχεις για να τον υπηρετείς. Ὀπως και με τις καθαρίστριες, έτσι και σε αυτόν τον κλάδο, ανεξαρτήτως μαγαζιού, εναλλακτικού ή όχι, αυτοί που δουλεύουν θεωρούνται υπηρέτες του πελάτη. Τέλος πάντων. Εντάξει, το είπαμε στο τέλος, αλλά είναι σημαντικό.

CWD: Σε ευχαριστούμε πολύ, Νίκη.

Ν: Κι εγώ ευχαριστώ!

1. Angela Davis, *Γυναίκες, Φυλή και Τάξη*, Αρχείο 71, μίγαδα, 2014

ΑΦΕΝΤΙΚΟ ΤΙ ΘΑ ΦΑΜΕ ΣΗΜΕΡΑ;
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΤΑΞΙΚΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΜΕΡΟΣ Α'

Αυτό που ακολουθεί είναι μια προσπάθεια να εξηγηθεί η περίεργη σχέση οικογένειας και εργασίας, καθώς και των παράξενων φρούτων που φυτρώνουν εκεί που αυτά τα δύο συναντώνται. Χρησιμοποιώντας για άλλη μια φορά ως εργαλείο την ταξική ανάλυση, θα προσπαθήσουμε να ρίξουμε μια ματιά στην πρόσφατη ιστορία αυτού του τύπου εργασίας στην Ελλάδα και να καταλάβουμε γιατί ένα μεγάλο κομμάτι της είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την οικογένεια. Ελπίζουμε, επίσης, να δείξουμε πως η οικογενειακή εργασία είχε, και έχει, διαφορετική χρήση και αποτέλεσμα ανάλογα με το ταξικό πρόσημο που μπαίνει μπροστά της. Έτσι πιστεύουμε θα εξηγηθεί το γεγονός ότι μερικές φορές, ο πατέρας και η μάνα μας, είναι τα χειρότερα αφεντικά που μπορεί να μας τύχουν.

Σ' αυτό το τεύχος θα δούμε πώς η οικογενειακή εργασία χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο επιβίωσης από την εργατική τάξη της μετεμφυλιακής Ελλάδας. Μια εργατική τάξη που κληρονομεί αυτό το εργαλείο από αμέτρητες προηγούμενες γενιές εργατών, μιας και δεν έχει άλλη επιλογή για να επιβιώσει. Στο επόμενο τεύχος, ελπίζουμε, να μιλήσουμε για το πως η «οικογενειακή εργασία» μετατράπηκε μέσα από την παραμορφωτική, μεταπολιτευτική περίοδο σε «οικογενειακή επιχείρηση», δηλαδή εργαλείο διατήρησης των προνομίων όσων κατάφεραν να ανελιχθούν ταξικά.

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΛΙΓΟ ΦΟΛΚΛΟΡ

Ο κυρ Κώστας και η κυρά Δήμητρα έζησαν μεταπολεμικά στο Αιγάλεω. Αυτός τελευταίος από εφτά παιδιά ορφανά που τα μεγάλωσε ο μεγάλος αδερφός κι αυτή προτελευταία από άλλα τόσα. Αυτός από ένα χωριό έξω από την Πάτρα κι αυτή από νησί της μεθορίου. Αυτός ήξερε να διαβάζει, αλλά όχι να γράφει, αυτή και να γράφει, αλλά με κάτι ντροπαλά, τρεμουλιαστά γράμματα της τρίτης δημοτικού και με εκείνο τον παλιό τρόπο να γράφεις το «ου» που ήταν σαν όμικρον με κερατάκια.

Παιδιά του μεσοπολέμου και οι δύο, έγιναν εσωτερικοί μετανάστες και πρώτα έζησαν στο Μεταξουργείο. Αυτός δούλευε από μικρός στο εργοστάσιο και είχε ένσημα ανηλίκου. Αυτή από μικρή προοριζόταν για νοικοκυρά και τελικά αυτό έγινε. Στο Μεταξουργείο έκαναν και το πρώτο τους παιδί και κάπου εκεί μετακόμισαν στο Αιγάλεω, το οποίο στην ουσία ακόμα χτιζόταν. Αυτός άρχισε να δουλεύει κάποια στιγμή στο Μπαρουτάδικο[1] μέχρι που έγινε μια μεγάλη έκρηξη, κάτι που συνέβαινε συχνά. Αυτή συνέχισε να είναι νοικοκυρά και να μεγαλώνει δύο, πλέον, παιδιά.

Για να μην πολυλογούμε, φτάνουμε κάπου στα τέλη της δεκαετίας του '50 με αρχές του '60. Αυτός περπατάει κάθε μέρα από το Αιγάλεω ως τον Πειραιά, για να δει αν υπάρχει μεροκάματο στο λιμάνι, αν έχει κάθεται και το κάνει, αν όχι, γυρνάει πίσω στο Αιγάλεω. Αυτή συνεχίζει να είναι νοικοκυρά, αλλά όχι μόνο.

Στα όρια του Αιγάλεω με την Αθήνα είχε αρχίσει να αναπτύσσεται, συν τοις άλλοις, βιομηχανία κλωστοϋφαντουργίας και ρούχων. Εκτός από τη δουλειά στη γραμμή παραγωγής, όμως, αυτή η βιομηχανία απαιτούσε και μια διαφορετική μορφή εργασίας, τη δουλειά με το κομμάτι. Στην περίπτωση της κυρά Δήμητρας αυτό μεταφραζόταν ως εξής: κάποια ή κάποιος από τη γειτονιά τής έφερνε πουλόβερ και αυτή κένταγε πάνω τους λουλουδάκια με τις ώρες. Ή έπλεκε ψάθινα παπούτσια με τις ώρες. Μετά από κάποια ηλικία, χώθηκαν και τα πιτσιρίκια της οικογένειας σ' αυτή τη δουλειά. Μόλις τέλειωναν το διάβασμα για το σχολείο τις καθημερινές και τα σαββατοκύριακα, έμπαιναν και αυτά στην παραγωγή. Έτσι έβγαινε περίπου το ένα τέταρτο με ένα τρίτο του οικογενειακού εισοδήματος.

> η γειτονιά στις δεκαετίες του '50 και του '60 είχε μετατραπεί σε ένα διάχυτο φασονάδικο

Αυτό δεν συνέβαινε μόνο σε αυτή την οικογένεια. Έτσι δούλευε όλο το Αιγάλεω (και πολλές άλλες γειτονιές). Κάθε εργατική οικογένεια της γειτονιάς είχε μέλη της να δουλεύουν στη γραμμή παραγωγής ή με το κομμάτι στο σπίτι. Κάποιοι έκαναν και τα δύο. Το αποτέλεσμα ήταν η γειτονιά, μέσα στις δεκαετίες του '50 και του '60, να έχει μετατραπεί σιωπηλά σε ένα διάχυτο φασονάδικο.

ΜΕΤΕΜΦΥΛΙΑΚΑ ΜΠΛΟΥΖ

Πέρα όμως από το φολκλόρ, που έχει κι αυτό τη χρησιμότητά του, ας δούμε λίγο περιληπτικά τι συνέβαινε εκείνη την περίοδο στην ελληνική επικράτεια. Ο εμφύλιος μόλις έχει τελειώσει με τους ηττημένους να πληρώνουν βαριά την ήττα τους. Η μετανάστευση, εσωτερική και εξωτερική, αλλάζει την τεχνική σύν-

θεση της εργατικής τάξης και σχηματίζεται αυτό που σήμερα ονομάζουμε «μητρόπολη».

Βρισκόμαστε επίσης στην περίοδο που το ΚΚΕ είναι παράνομο, οι κομμουνιστές έχουν από ένα χαφιέ να τους ακολουθεί και βρίσκουν δουλειά κυρίως στην οικοδομή (από τους ελάχιστους κλάδους που δεν απαιτείται πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων για να δουλέψεις), κλάδος που αυτά τα χρόνια γιγαντώνεται. Με λίγα λόγια, είναι ακόμα περίοδος κράτους δεξιάς και μπάτσων με το ενδιαφέρον να ενσωματωθούν οι ηττημένοι του εμφυλίου να είναι προς το παρόν μηδαμινό.

Σ' αυτό το περιβάλλον είναι που πρέπει να επιβιώσει η εργατική τάξη. Χαρακτηριστικό της εποχής είναι και τα «μαγαζιά με τα άσπρα τζάμια». Αυτά ήταν μικρά φασονάδικα με ραπτομηχανές και βαμμένες βιτρίνες για να μην φαίνεται το εσωτερικό τους. Άνθισαν στο κέντρο της Αθήνας εκείνες τις δεκαετίες και στην ουσία ήταν ο συνδετικός κρίκος στο εργασιακό συνεχές μεταξύ εργοστασίου/βιοτεχνίας και εργασίας με το κομμάτι στο σπίτι. Σ' αυτούς τους χώρους πρακτικά μπορούσες να χτυπήσεις την πόρτα και να ζητήσεις μεροκάματο, σε κάθιζαν σε μια μηχανή και δούλευες. Μορφές εργασίας, δηλαδή, που αλλού θεωρούνται άτυπες μορφές απασχόλησης, όπως η αδήλωτη, ανασφάλιστη και ενίοτε απλήρωτη οικογενειακή εργασία, στην Ελλάδα μόνο καταχρηστικά θα μπορούσαν να ονομαστούν άτυπες, μιας και είχαν αναγνωριστεί νομικά, είτε άμεσα είτε έμμεσα, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50.[2] Για να το πούμε πιο λιανά, τρώμε ευελφάλεια[3] γύρω στα 60 με 70 χρόνια τώρα.

Πάντα μπροστά αυτός ο τόπος.

ΓΙΑΤΙ ΟΜΩΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ;

Το σκηνικό λοιπόν είναι το παραπάνω. Μια εργατική τάξη ηττημένη, που προσπαθεί να επιβιώσει όπως μπορεί σε ένα εξαιρετικά εχθρικό περιβάλλον. Μια εργατική τάξη τσαντισμένη όμως, που ακόμα απειλεί το ελληνικό κεφάλαιο και τον διαχειριστή του, το κράτος,[4] χρησιμοποιώντας ό,τι της έχει παραδοθεί ως εργαλείο επιβίωσης από τις προηγούμενες γενιές.

Αυτός είναι και ο τρόπος να βλέπουμε αυτού του είδους τις μορφές εργασίας. Σαν προϊόντα της εποχής και της ιστορίας τους. Η δουλειά με το κομμάτι στο σπίτι δεν είναι σίγουρα εφεύρεση του ελληνικού κεφαλαίου της δεκαετίας του '50. Έρχεται από πολύ πιο παλιά και από άλλα μέρη. Στη συγκεκριμένη συγκυρία, όμως, φαίνεται να ταίριαξε καλά στις ανάγκες του ελληνικού κεφαλαίου.

Μην ξεχνάμε πως το ελληνικό κράτος έχει να διαχειριστεί τους ηττημένους του εμφυλίου που έρχονται με ιλιγγιώδεις ρυθμούς στην Αθήνα, αλλάζοντάς την για πάντα. Η συγκεκριμένη μορφή εργασίας στην οικογένεια και στο σπίτι είναι ιδανική από πολλές απόψεις για τους σκοπούς του κράτους και του κεφαλαίου. Πρώτα απ' όλα, το αφεντικό μειώνει το κόστος παραγωγής στο ελάχιστο· δεν υπάρχει καν εργασιακός χώρος ή εξοπλισμός και τη δουλειά την κάνουν στη συντριπτική πλειοψηφία γυναίκες, οι οποίες αμείβονται παραδοσιακά πολύ λιγότερο απ' ότι οι άντρες εργάτες, καθώς και παιδιά που στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν αμείβονται καθόλου.[5] Δεύτερον, αυτή η μορφή εργασίας έχει σχεδόν ανύπαρκτο βαθμό εργατικής οργάνωσης. Δεν υπάρχουν συνδικάτα ή σωματεία. Εφόσον η δουλειά γίνεται μέσα στο σπίτι και από την οικογένεια, ο μοναδικός βαθμός οργάνωσης των εργατών είναι οι οικογενειακές σχέσεις μέσα στο σπίτι και ίσως οι όποιες κοινωνικές σχέσεις της γειτονιάς. Τρίτο και πολύ σημαντικό, υπάρχει υψηλός βαθμός εργατικής πειθάρχησης. Αφού από αυτή την εργασία κρέμεται η επιβίωση της εργατικής οικογένειας, δεν είναι πολύ εύκολο για κάποιον να πει «άντε γαμήσου, δε δουλεύω».[6]

> αυτή η μορφή εργασίας έχει σχεδόν ανύπαρκτο βαθμό εργατικής οργάνωσης

Γενική Συνέλευση Μπετατζήδων. Οι οικοδόμοι τη δεκαετία του 1960 διεκδικούν και εφαρμόζουν μονομερώς το εφτάωρο (στα πανό που αχνοφαίνονται, τα συνθήματα απαιτούν 7ωρη εργασία και συνταξιοδότηση στα 60 χρόνια). Η πρώτη φορά που χρησιμοποιούνται δακρυγόνα στην επικράτεια είναι για διαδηλωτές οικοδόμους.

Κάπως έτσι χτίστηκε μεταπολεμικά ως «ιδιαιτερότητα» αυτό που λίγο-πολύ όλοι ξέρουμε. Η σφαίρα της εργασίας, δηλαδή, να μπλέκεται αξεδιάλυτα με αυτήν της οικογένειας. Η οικογένεια πολλές φορές να λειτουργεί ως «ΟΑΕΔ» ή «γραφείο ευρέσεως εργασίας» ή ακόμα και ως αφεντικό. Αυτό που δεν πρέπει να ξεχνάμε, όμως, είναι πως η δουλειά μέσα στην οικογένεια ξεκίνησε ως εργαλείο επιβίωσης της στριμωγμένης εργατικής τάξης σε δύσκολους καιρούς.

Αυτό είναι το πρώτο κομμάτι αυτής της ιστορίας. Ελπίζουμε, ότι σε επόμενο τεύχος θα μπορέσουμε να περιγράψουμε πώς αυτό το εργαλείο ταξικής επιβίωσης, περνώντας μέσα από τον λαμπερό βούρκο της μεταπολίτευσης, μετατράπηκε σε εργαλείο «ταξικής επιβίωσης» των μικροαστών και έδωσε ώθηση στο να καταφέρουν να ανελιχθούν ταξικά οικογένειες εργατικής καταγωγής που διατήρησαν την οικογενειακή εργασία για διαφορετικούς πλέον σκοπούς.

Εργάτριες στο μπαρουτάδικο. Αιγάλεω, ημερομηνία άγνωστη.

1. Εργοστάσιο κατασκευής πυρομαχικών που λειτούργησε από το 1874 ως το 1970. Ουσιαστικά, γύρω από τους εργάτες και τις εργάτριες που δούλευαν σ' αυτό, χτίστηκε το Αιγάλεω.

2. Μαρία Καραμεσίνη, *Άτυπη απασχόληση και ο ρόλος του κράτους στην ελληνική αγορά εργασίας*, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 1999.

3. Όρος που «εισήγαγε» η Διαμαντοπούλου ως κακή μετάφραση και προσαρμογή του εργασιακού όρου «flexicurity», δηλαδή «ευελιξία και ασφάλεια». Ευελιξία του εργάτη και ασφάλεια του αφεντικού εννοεί, αλλά τα ευκόλως εννοούμενα παραλείπονται.

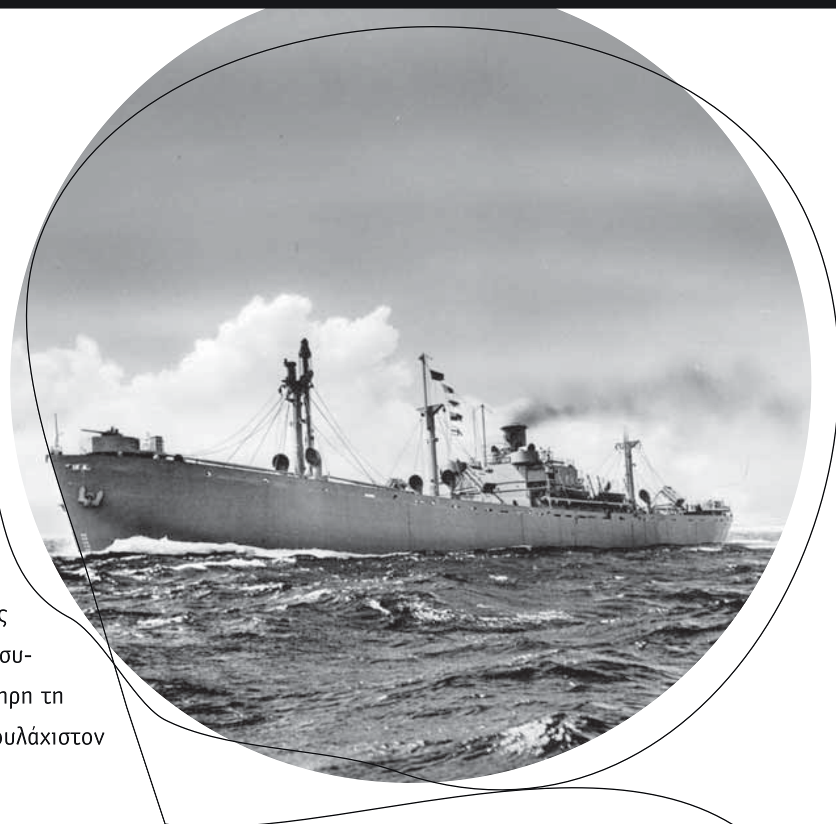
4. «We're gonna rock around the clock tonight: Οργισμένοι νεολαίοι στη μετεμφυλιακή Ελλάδα», *antifa* #50, 02/2016.

5. Ένα από τα ενδιαφέροντα σημεία της δουλειάς με το κομμάτι είναι πως για να βγει ένα «αξιοπρεπές μεροκάματο», θα πρέπει να γίνει τόση δουλειά που ουσιαστικά είναι αδύνατον να συμβεί από έναν άνθρωπο. Εκεί επιστρατεύονται τα παιδιά και οι παππούδες για «να βοηθήσουν» απλήρωτα. Βοήθεια, όμως, που είναι ενσωματωμένη στην ίδια τη νόρμα της εργασίας και που αλλιώς δεν θα έβγαινε.

6. Η υποσημείωση αφορά όλα τα σημεία που αναφέρονται στην παραπάνω παράγραφο: Μπενζαμέν Κοριά, *Ο εργάτης και το χρονόμετρο*, Κομμούνα, 1985.

ΩΣ ΦΟΙΝΙΞ ΑΝΑΓΕΝΝΑΤΑΙ ΚΑΙ ΩΣ ΦΙΔΙ ΑΝΑΡΡΙΧΑΤΑΙ

ΟΙ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΕΣ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ

Στο προηγούμενο τεύχος είχαμε αφηγηθεί το πώς ο ελληνικός εφοπλισμός αναγεννήθηκε με την απόκτηση των 100 Liberty και την αμέριστη αρωγή του καταχρεωμένου τότε ελληνικού κράτους, το οποίο μπήκε εγγυητής στις πιστώσεις των Ελλήνων εφοπλιστών από τις αμερικανικές τράπεζες. Αυτή ήταν και η αφετηρία για την συνεχόμενη άνοδο του ελληνόκτητου στόλου που σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο αυξανόταν συνεχώς και έζησε τουλάχιστον δύο «χρυσές εποχές».

Πρόκειται για μια περίοδο αρκετών δεκαετιών, κατά την οποία, όπως πολύ παραστατικά γράφει η Τ. Χαρλαύτη,

> στην παγκόσμια ναυτιλία σημειώθηκαν σημαντικές ανακατατάξεις και μεταβολές, οι οποίες οδήγησαν στην εξαφάνιση ή τη μείωση της χωρητικότητας παραδοσιακών ναυτιλιακών κρατών, στην εμφάνιση νέων ναυτιλιακών δυνάμεων, στην ένταση του ανταγωνισμού τόσο σε επίπεδο επιχειρήσεων όσο και σε επίπεδο εθνικών στόλων. Σε αυτό το πλαίσιο, η ναυτιλία που ελέγχεται από ελληνικά συμφέροντα αποτελεί τη μοναδική δύναμη, που σχεδόν αδιάκοπα, χρόνο με το χρόνο αναπτύσσεται και αυξάνει το μερίδιό της στην παγκόσμια ναυτιλία, έτσι ώστε από το 1,5% που αποτελούσε το 1947, να φτάσει να αποτελεί το 17% της παγκόσμιας ναυτιλίας στις αρχές του 21ου αιώνα.[1]

Από το 2007 που γράφτηκε το παραπάνω απόσπασμα έως σήμερα, οι Έλληνες εφοπλιστές, εν μέσω παγκόσμιας κρίσης που βαθαίνει εδώ και έξι χρόνια, συνέχισαν την ανέλιξή τους, φτάνοντας να κατέχουν το 20% του παγκόσμιου εμπορικού στόλου. Αν υπολογίσει κανείς, ότι πάνω από το 90% των παγκόσμιων μεταφορών γίνεται μέσω θαλάσσης, μπορεί ίσως να φανταστεί τα γιγαντιαία μεγέθη.

Σε αυτό το κείμενο θα προσπαθήσουμε (λόγω περιορισμένου χώρου και χρόνου) να πούμε πολύ συνοπτικά την ιστορία αυτής της αδιάκοπης ανάπτυξης στα χρόνια που ακολούθησαν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο έως την περίοδο που στην ελληνική πραγματικότητα ονομάζουμε μεταπολίτευση. Προφανώς, όχι, γιατί βλέπουμε καμιά ιστορική τομή εκείνη την περίοδο. Απεναντίας, μέσα από την ιστορία της ελληνικής ναυτιλίας θα προσπαθήσουμε να αναδείξουμε ότι πρώτον, η στρατηγική της αστικής τάξης και του κράτους (της) έχει συνέχεια στο χρόνο και δεύτερον (και δυσκολότερο) ότι πρόκειται για στρατηγική που δεν αφορά μόνο το στενό εμπορικό συμφέρον των εφοπλιστών, αλλά και την ευρύτερη εξωτερική πολιτική της Ελλάδας.

LONG LIVE AMERICA & FUCK THE USA.
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΔΕΣ ΜΕΓΑΛΩΝΟΥΝ ΚΑΙ ΕΛΙΣΣΟΝΤΑΙ

Είχαμε μείνει λοιπόν στο 1947 και στην αγορά των 100 Liberty. Αυτή ακριβώς η αγορά, ή για να ακριβολογούμε ο τρόπος της αγοράς, απέφερε μεγάλα κεφάλαια στους ιδιοκτήτες. Θυμίζουμε ότι μετά το τέλος του πολέμου οι Έλληνες πλοιοκτήτες μπορεί να βρέθηκαν σχεδόν χωρίς στόλο (με το 72% κατεστραμμένο), αλλά βρέθηκαν επίσης με τεράστια κεφάλαια στις τράπεζες λόγω των αποζημιώσεων. Με 100 φορτηγά ήδη εξασφαλισμένα, οι δαιμόνιοι επιχειρηματίες συνέχισαν να αγοράζουν πλοία με τρελούς ρυθμούς. Σύμφωνα με τον, πικραμένο για τον αποκλεισμό του από το φαγοπότι των Liberty, Αριστοτέλη Ωνάση:

> Μέσα στον πρώτο χρόνο τα εκατό αυτά πλοία απέδωσαν εισόδημα 9 εκατομμ. λίρες Αγγλίας και καθαρό κέρδος 2,8 εκ λ.Α. Έτσι, από το 1946 μέχρι το 1949, οι εφοπλιστές μπόρεσαν να αγοράσουν άλλα 277 πλοία (...) που έθεσαν υπό σημαίες ευκαιρίας και τα οποία απέδωσαν ισοδύναμα ποσά εισοδήματος.[2]

Η αλήθεια είναι ότι οι Έλληνες εφοπλιστές εξακολούθησαν να αγοράζουν από την ανεξάντλητη πηγή του αμερικανικού κράτους, έτσι ώστε το 1966 από τα 722 Liberty που εξακολουθούσαν να πλέουν, τα 603 ήταν ελληνικών συμφερόντων.

> το 1966 από τα 722 Liberty που εξακολουθούσαν να πλέουν, τα 603 ήταν ελληνικών συμφερόντων

Τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ήταν χρυσά χρόνια, όχι μόνο για τους Έλληνες, αλλά και για την παγκόσμια ναυτιλία. Με ένα τεράστιο κομμάτι της υφηλίου να έχει βάλει μπρος την ανοικοδόμηση από τα ερείπια του πιο καταστροφικού πολέμου και με τα αφεντικά να έχουν εξασφαλίσει, έστω και πρόσκαιρα, την πειθαρχία μιας τσακισμένης εργατικής τάξης, η ανάπτυξη της παγκόσμιας οικονομίας έδειχνε να μην έχει εμπόδια. Πρώτες ύλες σε τρελή ζήτηση, βιομηχανίες να αναπτύσσονται τάχιστα και πάνω απ' όλα το πετρέλαιο για το οποίο η ζήτηση είχε χτυπήσει κόκκινο. Όλα αυτά βεβαίως χρειάζονταν μεταφορές και όπως είπαμε το 90% των παγκόσμιων μεταφορών ήθελε πλοία.

Αναμνηστική φώτο από την αγορά των 100 Liberty. Στη μέση όρθιος (με τα γυαλιά και το ύφος) ο πρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Εφοπλιστών Νέας Υόρκης, Μανώλης Κουλουκουντής, που αν θυμάστε οργάνωσε όλη τη διαδικασία. Το 1953, μιας και το ελληνικό δαιμόνιο είχε ανακαλύψει και καταργώσει τον θαλάσσιο δρόμο του μεταξιού από και προς την φρεσκοκομμουνιστική Κίνα, τον εν λόγω κύριο τον κάλεσε ο γερουσιαστής Μακάρθυ για να συμφωνήσουν να σταματήσουν όλες οι θαλάσσιες μεταφορές από και προς την Κίνα με ελληνικά πλοία και να μη γίνει καμία δίωξη ενάντια στους εφοπλιστές. Η συμφωνία επιτεύχθηκε και η Ελλάδα συντάχθηκε επίσημα με το εμπάργκο κατά της Κίνας. Κατόπιν αυτής της συμφωνίας, οι Έλληνες εφοπλιστές άλλαξαν τη σημαία σε κυπριακή και συνέχισαν απτόητοι. Βέβαια, το ποιοι αποκλεισμοί σπάνε και ποιοι όχι, καθώς και με ποια σημαία, ήταν πάντα ένα έμμεσο εργαλείο πιέσεων στην εξωτερική πολιτική.

Η διαδεδομένη τακτική που ακολούθησαν λοιπόν ευλαβικά οι καραβοκύρηδες, ήταν να παίρνουν δάνεια από τις πολύ πρόθυμες τράπεζες και τις διεθνείς κεφαλαιαγορές, καθώς και να επενδύουν άμεσα τα καθόλου αμελητέα κέρδη τους από τα υψηλά ναύλα. Αγόραζαν κάθε είδους μεταχειρισμένα φορτηγά, τα οποία για πολλές δεκαετίες αποτελούσαν το μεγαλύτερο ποσοστό και ακόμα και σήμερα την σπονδυλική στήλη του ελληνόκτητου στόλου. Αλλά δεν αρκέστηκαν σε αυτά. Ταυτόχρονα, η «δαιμόνια επιχειρηματικότητα» που τους οδηγούσε στο να κόβουν στη μέση τα ήδη ταλαιπωρημένα Liberty για να τσοντάρουν έξτρα αμπάρια, τους οδηγούσε και σε καινοτομίες, όπως ο γιγαντισμός των πλοίων και οι μαζικές παραγγελίες. Επίσης, από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια αρκετοί από αυτούς εκμεταλλεύτηκαν το γεγονός ότι έως το 1951 οι Νορβηγοί εφοπλιστές, η μέχρι τότε κυρίαρχη δύναμη στα δεξαμενόπλοια, περιορίζονταν από το νορβηγικό κράτος, λόγω της κρίσης συναλλάγματος που το έπληττε. Έσπευσαν, λοιπόν, να καλύψουν το κενό κλείνοντας μαζικές χρονοναυλώσεις με τις ξεκρέμαστες πετρελαϊκές πολυεθνικές. Ο πόλεμος της Κορέας που ξέσπασε το 1950 ανέβασε τα ναύλα στα ύψη και μετέτρεψε τη διεκδίκηση ενός κομματιού της αγοράς σε ευκαιρία για θησαύρισμα. Η ομάδα των Ελλήνων εφοπλιστών με πρωτεργάτες τους Νιάρχο και Ωνάση, άρχισαν να παραγγέλνουν μαζικά όλο και μεγαλύτερα τάνκερ στα ναυπηγεία της υπερχρεωμένης Βρετανίας και της κατεστραμμένης Γερμανίας, στηρίζοντας σημαντικά τις οικονομίες τους. Καθώς το θαλάσσιο εμπόριο γιγαντωνόταν (μέχρι το 1973 είχε εξαπλασιαστεί), οι θαλάσσιες οδοί άλλαζαν και ο Ατλαντικός παραχωρούσε σταδιακά την κεντρική του θέση στον Ειρηνικό και Ινδικό ωκεανό, τα χρόνια που ακολούθησαν, τα πλοία των Ελλήνων, που ραγδαία αυξάνονταν σε αριθμό και μέγεθος, έγιναν ο μεγαλύτερος ανεξάρτητος διεθνής στόλος από ελεύθερα προς ναύλωση φορτηγά και δεξαμενόπλοια.

τα πλοία των Ελλήνων έγιναν ο μεγαλύτερος ανεξάρτητος διεθνής στόλος

Καλά όλα αυτά, αλλά εκκρεμούσε ένα μικρό πρόβλημα. Οι Έλληνες ναυτεργάτες εργάζονταν ακόμη βάσει των νόμων του 1941 και του 1943, οι οποίοι καθόριζαν τις συλλογικές συμβάσεις που είχαν περάσει εν καιρώ πολέμου (και βάσει των οποίων, με πολύ υψηλό τίμημα, είχαν γίνει οι υψηλότερα αμειβόμενοι στον κόσμο, μετά τους Αμερικανούς και Καναδούς ναυτεργάτες). Και ενώ η συνδικαλιστική τους δύναμη δεχόταν απανωτά χτυπήματα ήδη από το τέλος του πολέμου -χτυπήματα, όπως η αυτοδιάλυση της πιο μαζικής ομοσπονδίας τους, της ΟΕΝΟ- που σταδιακά επέβαλαν μια de facto υποτίμησή τους, ο εμφύλιος που μαίνονταν δεν επέτρεπε σε αυτή την ταξική ήττα να αποτυπωθεί ακόμη σε νόμους ή συλλογικές συμβάσεις. Η δυσκολία εντεινόταν από το γεγονός ότι το ελληνικό κράτος τότε, δεν είχε το τραπεζικό σύστημα ούτε τα κεφάλαια για να χρηματοδοτεί τις αγορές πλοίων. Τα αφεντικά βρήκαν πρόσκαιρη λύση για τα προβλήματά τους, συνδέοντας περισσότερο τα συμφέροντά τους με αυτά του μεγάλου νικητή του πολέμου, των ΗΠΑ. Το αμερικανικό κράτος, εκείνη την εποχή, τόσο για να ξεπεράσει το ίδιο πρόβλημα, όσο και γιατί ήθελε εν μέσω ψυχρού πολέμου να μπορεί ουσιαστικά να ελέγχει (αλλά όχι να κατέχει) ένα μεγάλο κομμάτι του παγκόσμιου εμπορικού στόλου, προωθούσε τις σημαίες ευκαιρίας. Οι διάφοροι πλοιοκτήτες, λοιπόν, παροτρύνονταν να αγοράζουν πλοία με πιστώσεις από τις αμερικανικές τράπεζες και να τα δουλεύουν με διάφορες σημαίες κρατών που ήταν υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ, όπως ο Παναμάς και αργότερα η Λιβερία και η Ονδούρα. Το ελληνικό κράτος από την άλλη, εν μέσω εμφυλίου, καταχρεωμένο, με την οικονομική του επιβίωση να εξαρτάται σχεδόν εξ' ολοκλήρου από τη βρετανική και κυρίως την αμερικανική βοήθεια, έβρισκε μόνο πλεονεκτήματα στη σύμπλευσή του με τα συμφέροντα των ΗΠΑ· για την ώρα. Αρπάζοντας την ευκαιρία οι Έλληνες εφοπλιστές, έγιναν ο βασικός μεταφορέας για τους Αμερικάνους σε σημείο που το 1957 το 87% του ελληνόκτητου στόλου ταξίδευε με τέτοιες σημαίες.

Πάντως το μετεμφυλιακό κράτος δεν έμεινε με σταυρωμένα

χέρια. Ήδη από το 1951 ασχολήθηκε αποτελεσματικά με τα ζητήματα που είχε θέσει από τα χρόνια του πολέμου η αστική του τάξη. Έτσι οι νόμοι του 1951 και κυρίως του 1954 ουσιαστικά κατήργησαν τις όποιες κατακτήσεις του ναυτεργατικού κινήματος εν καιρώ πολέμου, μειώνοντας σημαντικά τόσο τους μισθούς όσο και τον υποχρεωτικό αριθμό πληρώματος σε όλες τις κατηγορίες πλοίων.[3] Το 1957 δε, αποφάσισε να λάβει και άλλα μέτρα για να προσελκύσει πλοία στη σημαία του, με πιο σημαντικό την φορολογική απαλλαγή για μια περίοδο επτά ετών για πλοία που έμπαιναν στο ελληνικό νηολόγιο αμέσως μετά την παράδοσή τους από τα ναυπηγεία. Παρόλες, όμως, τις νομικές «βελτιώσεις» για να γίνει πιο «ανταγωνιστικό το κόστος εργασίας», τα οφέλη από το ελεύθερο εμπόριο με σημαίες ευκαιρίας υπερίσχυαν. Από το 1953 και μετά όμως αρχίζει σταδιακά μια δειλή επιστροφή στην ελληνική σημαία.

Οι Έλληνες εφοπλιστές, πάντως, δεν περιορίστηκαν στα όσα τους πρόσφερε η συνεργασία με τις ΗΠΑ. Σε αυτή τη χρυσή εποχή όπου το εμπόριο ανθούσε, μετέφεραν τα πάντα και παντού. Και επειδή όπου έπαιζε πόλεμος και απαγόρευση, τα ναύλα -και τα κέρδη- αυξάνονταν, οι καραβοκύρηδές μας, ακούραστοι τυχοδιώκτες, έφτασαν να είναι πρώτη δύναμη στο θαλάσσιο εμπόριο συνεχίζοντας μια «παράδοση» που ο ελληνικός εφοπλισμός εφαρμόζει από στις αρχές του 19ου αιώνα έως και σήμερα. Παραβίαζαν θαλάσσιους αποκλεισμούς, αψηφούσαν τα συμφέροντα των «συμμάχων» τους, ναύλωναν τα πλοία τους σε οποιονδήποτε ναυλωτή, χώρα ή ιδιώτη, νόμιμο ή παράνομο και «γέμιζαν τα αμπάρια των πλοίων τους, εκμεταλλευόμενοι πολιτικές κρίσεις, αψηφώντας διακρατικές συμφωνίες και συμμαχίες, με μοναδικό σκοπό το κέρδος», όπως μας λέει η Χαρλαύτη, η οποία συμπυκνώνει στην παρακάτω μακροσκελή λίστα τον τρόπο που λειτουργούσε -και λειτουργεί- ο ελληνικός εφοπλισμός:

> Κατά τη διάρκεια του πολέμου της Κορέας, ο κορυφαίος εφοπλιστής Σταύρος Λιβανός, κατηγορήθηκε από τον αμερικανικό Τύπο ως «κόκκινος καρχαρίας» επειδή τα βαπόρια του μετέφεραν πολεμοφόδια τόσο για τη Νότια όσο και για τη Βόρεια Κορέα. Καθ' όλη τη διάρκεια του «ψυχρού πολέμου» μεταξύ Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης, Έλληνες εφοπλιστές, όπως ο Ωνάσης, ο Φραγκίστας, ο Μαμιδάκης και άλλοι μετέφεραν φορτία στα σοβιετικά λιμάνια. Όταν η Κίνα αποκλείστηκε από τους Αμερικανούς τη δεκαετία του '50, τα ελληνικά πλοία εξακολούθησαν να μεταφέρουν φορτία στα κινέζικα λιμάνια. Η Κίνα άλλωστε αποδείχθηκε ο κυρίαρχος ναυλωτής των ελληνικών πλοίων Λίμπερτυ, και όχι μόνο, τη δεκαετία του '60. Όταν η Κούβα αποκλείστηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τις αρχές της δεκαετίας του '60, οι Έλληνες αξιοποίησαν την κυπριακή σημαία για να μεταφέρουν φορτία ζάχαρης από την Κούβα στην Σοβιετική Ένωση και έπραξαν το ίδιο κατά τη διάρκεια του πολέμου του Βιετνάμ, προς τα τέλη της δεκαετίας. Οι αδελφοί Βαρδινογιάννη «εκτίναξαν» στα ύψη τις επιχειρηματικές τους εισπράξεις θέτοντας τις βάσεις για τη μετέπειτα επιτυχημένη τους πορεία, μέσω της παραβίασης του αποκλεισμού της Ροδεσίας από τους Βρετανούς γύρω στα μέσα της δεκαετίας του '60. Τη δεκαετία του ΄80, ο Χατζηϊωάννου και οι καπετάνιοι του, μαζί με πολλούς άλλους Έλληνες εφοπλιστές δεξαμενοπλοίων, αψήφησαν τους αμερικανικούς πυραύλους στον Περσικό Κόλπο, ενώ πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες, τη δεκαετία του '90, παραβίασαν τον αποκλεισμό της Νότιας Αφρικής από τον ΟΗΕ [λόγω Απαρτχάιντ] και τον αποκλεισμό των σερβικών λιμανιών, που επιβλήθηκε λόγω του πολέμου της Βοσνίας.[4]

Ταυτόχρονα -και ενάντια στην τόσο κυρίαρχη και τόσο άσχετη αντίληψη, που τους θέλει διεθνείς επιχειρηματίες, οι οποίοι δεν έχουν άμεση σχέση με το ελληνικό κράτος και την οικονομία, παρά μόνο μέσω του συναλλάγματος και της φορολογίας- οι Έλληνες εφοπλιστές επένδυαν και στη στεριά. Ήδη από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, έως τη μεταπολίτευση, ήταν οι μεγαλύτεροι τραπεζίτες μετά το ελληνικό κράτος. Ήταν αυτοί που επηρέαζαν στο μεγαλύτερο βαθμό τις κρατικές αποφάσεις για το πού θα γίνουν επενδύσεις και πώς θα αναδιανεμηθούν οι πόροι στην οικονομία. Καθόλου τυχαία, ένα σεβαστό ποσό πήγαινε σε εταιρίες που τους ανήκαν. Εξέχον παράδειγμα ο ανοιχτά φιλοχουντικός εφοπλιστής Στρατής Ανδρεάδης, στον οποίο άνηκε ο όμιλος της Εμπορικής Τράπεζας (που σήμερα μετεξελίχθηκε στην γνωστή σε όλους μας Alpha Bank) και ο οποίος από τις αρχές του 1950 ήλεγχε πέντε μεγάλες ελληνικές τράπεζες:

> Ο όμιλος της Εμπορικής είχε υπό τον έλεγχό της, την πρώτη μεταπολεμική περίοδο, το 30-35% των συνολικών καταθέσεων στην ελληνική οικονομία και μέσω της τραπεζικής αυτοκρατορίας ήλεγχε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες όπως τα ναυπηγεία Ελευσίνας, τη Βιομηχανία Φωσφορικών Λιπασμάτων, την Ελληνική Βιομηχανία Κονσερβών και χυμών, το ξενοδοχείο Χίλτον των Αθηνών, την Ιονική Ασφαλιστική και την ασφαλιστική εταιρεία Φοίνιξ.[5]

οι Έλληνες εφοπλιστές ήταν οι μεγαλύτεροι τραπεζίτες μετά το ελληνικό κράτος

ΜΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΚΑΛΙΑ (ΚΑΙ ΕΝΑ ΝΗΣΑΚΙ BONUS)

Στα επόμενα χρόνια οι «σύμμαχοι» Αμερικάνοι έδειχναν τη δυσαρέσκειά τους για τα καμώματα των «τυχοδιωκτών» που από τη μία εκμεταλλεύονταν τις διευκολύνσεις που τους παρείχαν και από την άλλη γίνονταν έως και επικίνδυνοι για την εξωτερική πολιτική τους. Έτσι άρχισαν την πίεση, μειώνοντας τις πιστώσεις, κυνηγώντας τους για φορολογικές και άλλες απάτες και τραβώντας τους σε διάφορες δίκες. Οι υπόλοιπες παραδοσιακές ναυτιλιακές δυνάμεις, όπως η Βρετανία και η Νορβηγία, που έβλεπαν το μερίδιό τους να μειώνεται σταθερά συνέδραμαν όπως μπορούσαν, κυρίως αναγκάζοντας κράτη όπως ο Παναμάς και η Λιβερία να λάβουν κάποια στοιχειώδη μέτρα, να λαμβάνουν υπόψιν το εργατικό δίκαιο και να αυξήσουν κάπως τη φορολογία. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, μετά από μια δεκαετία όπου γεγονότα όπως ο πόλεμος της Κορέας και το κλείσιμο της διώρυγας του Σουέζ κρατούσαν τα ναύλα ψηλά, τώρα είχαν αρχίσει και έπεφταν, καθώς πλέον η προσφορά κάλυπτε τη ζήτηση. Κερασάκι στην τούρτα ήταν το μποϋκοτάζ ενάντια στις σημαίες ευκαιρίας που κήρυξε το 1958, η Διεθνής Οργάνωση Συνδικάτων των Μεταφορών.[6] Τότε άρχισε μια μαζική επιστροφή στις ανοιχτές αγκάλες του ελληνικού κράτους, διαδικασία που κράτησε με σκαμπανεβάσματα έως το 1974. Το αποτέλεσμα ήταν ότι από το 1953 έως το 1973 η χωρητικότητα της ελληνικής σημαίας εικοσαπλασιάστηκε.

Οι «καταδιωκόμενοι» εφοπλιστάδες, βέβαια, δεν είχαν καμιά διάθεση και πρόθεση να εγκαταλείψουν την τόσο κερδοφόρα στρατηγική τους. Δεδομένου δε, ότι κάτω από την ελληνική σημαία έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη τους πολύ περισσότερο την εξω-

ΣΗΜΑΙΕΣ ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ (ή ΣΗΜΑΙΕΣ ΕΥΚΟΛΙΑΣ)

Ο πιο ευρέως αποδεκτός ορισμός που συναντάμε για τις σημαίες ευκαιρίας είναι στο βιβλίο του Βασίλη Μεταξά τον οποίο υιοθετούν τόσο η Χαρλαύτη όσο και η Θανοπούλου:

> οι Σημαίες Ευκολίας είναι οι εθνικές σημαίες εκείνων των κρατών που ναυτιλιακές επιχειρήσεις νηολογούν τα πλοία τους με σκοπό τη μεγέθυνση των ιδιωτικών τους συμφερόντων και την μείωση του ιδιωτικού τους κόστους με την αποφυγή α) των οικονομικών και άλλων ρυθμίσεων και β) των συνθηκών και των όρων απασχόλησης των συντελεστών της παραγωγής που θα εφαρμόζονταν στα πλοία τους αν ήταν εγγεγραμμένα στα νηολόγια των χωρών της εθνικής προέλευσης της επιχείρησης.[7]

Είναι ένας ορισμός που πατώντας πάνω στην εδραιωμένη άποψη, εμφανίζει τους εφοπλιστές ως ανεξάρτητους διεθνείς επιχειρηματίες –μια παντοδύναμη αστική τάξη χωρίς πατρίδα- σε μια μόνιμη αντιπαράθεση με το κράτος για την προώθηση των συμφερόντων τους. Αλλά όταν έρχεται η ώρα να πλαισιωθεί ιστορικά, ο ορισμός καταρρέει από την ίδια την αφήγηση του συγγραφέα του.

Να τι μας λέει ο ίδιος συγγραφέας για την πρώτη εμφάνιση της σημαίας που χρησιμοποιήθηκε όσο σχεδόν καμία άλλη ως σημαία ευκαιρίας:

> ...όταν στη δεκαετία 1920 έγινε η απαγόρευση των αλκοολούχων ποτών στις ΗΠΑ [και επομένως απαγορεύτηκε η μεταφορά τους με πλοία αμερικανικής σημαίας], (...) αμερικανικά πλοία «πουλήθηκαν σε μια παναμαϊκή εταιρεία, που ιδρύθηκε γι' αυτό το συγκεκριμένο σκοπό, με την πλήρη έγκριση των αμερικανικών αρχών»

Συνεχίζοντας μαθαίνουμε ότι όταν ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος και ενώ επισήμως οι ΗΠΑ με τον νόμο «περί ουδετερότητας» απαγόρευαν στα πλοία τους να μεταφέρουν εμπορεύματα από και προς εμπόλεμες περιοχές, ταυτόχρονα προωθούσαν την εισαγωγή πετρελαίου και άλλων βασικών ειδών πολέμου στις Ηνωμένες Πολιτείες, ενώ αυτές παρέμεναν ουδέτερες. Στην προκειμένη περίπτωση η παναμαϊκή σημαία αποτελούσε μια διέξοδο, η οποία τους επέτρεπε «να συναλλάσσονται εμπορικά με την Ευρώπη» αλλάζοντας πληρώματα. Επίσης, «πολλά αμερικανικά δεξαμενόπλοια νηολογήθηκαν στον Παναμά ύστερα από σύσταση της ίδιας της αμερικανικής κυβέρνησης». Όσο για τη δεύτερη διάσημη σημαία, τη λιβεριανή, ο συγγραφέας μάς πληροφορεί ότι πρωτοεμφανίστηκε στην αγορά το 1950 ως «αποτέλεσμα ενός επιχειρηματικού ομίλου προερχόμενου από τις ΗΠΑ, που αποσκοπούσε στο να αναπτύξει παραπάνω τις υπάρχουσες οικονομικές σχέσεις ανάμεσα στις ΗΠΑ και τη Λιβερία».

Κοινώς, απλά και μόνο διαβάζοντας την ιστορία τους, γίνεται προφανές ότι οι σημαίες ευκαιρίας, όχι μόνο δεν αντιτίθενται στις μεγάλες ναυτιλιακές χώρες, αλλά ότι είναι δημιούργημά τους· χρήσιμα εργαλεία που τις βοηθούν να ελίσσονται στους εμπορικούς ανταγωνισμούς, αλλά και στην ευρύτερη εξωτερική πολιτική τους.

τερική πολιτική και τις συμμαχίες του ελληνικού κράτους, ακολούθησαν για άλλη μια φορά το παράδειγμα των ΗΠΑ, μισοανακαλύπτοντας, μισοκατασκευάζοντας, την προσωπική τους Λιβερία, να πατάνε σε δύο βάρκες. Από τη μία, διατηρούσαν ένα σημαντικό ποσοστό του στόλου τους -κυρίως καινούρια και μεγάλης χωρητικότητας πλοία- με ελληνική σημαία, απολαμβάνοντας τα εμφανή πλεονεκτήματα και την ασφάλεια που τους παρείχε το νατοϊκό ελληνικό κράτος. Με αυτόν τον τρόπο εξασφάλιζαν για το κράτος και τους εαυτούς τους μια υπολογίσιμη δυνατή εθνική σημαία, που έχει μεγάλη σημασία στους διακρατικούς, ναυτιλιακούς ανταγωνισμούς, ενώ ταυτόχρονα συνέχιζαν να στηρίζουν και τη «στεριανή» οικονομία (στην οποία έτσι κι αλλιώς είχαν τα ηνία και τον έλεγχο). Από την άλλη, είχαν ένα κράτος ελεγχόμενο, κάτω από τη σημαία του οποίου, θα μπορούσαν με ένα μέρος του στόλου τους -το πιο παλιό και προβληματικό- να συνεχίσουν απρόσκοπτα να θησαυρίζουν από πολέμους, αποκλεισμούς και πάνω στην πλάτη των πληρωμάτων τους.

η σημαία της Κύπρου ήταν χρήσιμη και στο ελληνικό κράτος

Προφανώς, the winner is... Κύπρος. Θυμίζουμε, ότι ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '50, το ελληνικό κράτος είχε ανοίξει το ζήτημα της ένωσης. Αν και οι προσπάθειες δεν απέδωσαν, το 1959 η Κύπρος κηρύχθηκε ανεξάρτητη δημοκρατία. Αυτό, λοιπόν, το «ανεξάρτητο» κρατίδιο αποτέλεσε «απάγκιο» και «ορμητήριο». Από τις αρχές της ύπαρξής του, προσέφερε τη σημαία ευκαιρίας με την οποία τα ελληνικά αφεντικά μεγαλούργησαν. Σύμφωνα με τον ειδικό στην οικονομία της ναυτιλίας, Βασίλη Μεταξά, μετά το 1965 «η κυπριακή σημαία φαίνεται να αποτελεί το πιο ενδεδειγμένο υποκατάστατο [της λιβεριανής] ανάμεσα σε επιχειρηματίες που έχουν υψηλή ροπή για την αποφυγή ρυθμίσεων». Όσους δηλαδή έχουν σαπιοκάραβα και αρνούνται να τα επισκευάσουν και όσους δεν υπογράφουν καμία σύμβαση με το πλήρωμα - και τα δύο, άκρως παράνομα στα εθνικά νηολόγια για την εποχή. Κατά τα λεγόμενα του Μεταξά:

> Ο αριθμός των κυπριακών ναυτιλιακών ατυχημάτων είναι πολύ υψηλότερος, όχι μόνο από το μέσο όρο των ατυχημάτων σε παγκόσμια κλίμακα ή από αυτόν των παραδοσιακών ναυτικών χωρών, αλλά και από το μέσο όρο του παγκόσμιου στόλου υπό Σ.Ε.[8]

Καταλάβατε· χειρότεροι και από τους χειρότερους. Το ότι ο κυπριακός στόλος ήταν στη συντριπτική πλειοψηφία ελληνικών συμφερόντων, μας λέει αρκετά για την αστική τάξη του μεγάλου τούτου τόπου. Πάντως, η σημαία της Κύπρου δεν ήταν χρήσιμη μόνο στους εφοπλιστές αλλά και στο ελληνικό κράτος που μέσω αυτής μπορούσε μέσω της ναυτιλίας και του εμπορίου να ενισχύει ή να ξεκινάει άτυπες συμμαχίες με κράτη που ήταν όχι μόνο έξω, αλλά κάποιες φορές και ενάντια στο ΝΑΤΟ και τους Αμερικάνους με τις καλές ιδέες. Οι μεταφορές από και προς την Κίνα, τη Σοβιετική Ένωση, τα Αραβικά Κράτη κάτω από μια σημαία που δεν κουβάλαγε τους περιορισμούς της ελληνικής, επέτρεπαν στο ελληνικό κράτος να χρησιμοποιεί τέτοιους πρόσκαιρους «φίλους» ως μοχλό πίεσης. Για παράδειγμα, αυτή η εμπορική αδιαφορία για τα εμπάργκο πολλές φορές μεταφραζόταν σε πίεση προς τις ΗΠΑ σε σχέση με τους εντονότατους ελληνοτουρκικούς ανταγωνισμούς και το κυπριακό. Για παράδειγμα το αν η Ελλάδα θα επικύρωνε το εμπάργκο ενάντια στην Κίνα ήταν μια συζήτηση που έκρυβε από πίσω την πίεση στις ΗΠΑ για έμμεση στήριξη στο ανοιχτό ζήτημα της ένωσης.

Παπαδόπουλος και Ωνάσης σε θερμή χειραψία. Είναι η εποχή που ο Ωνάσης με τον μπατζανάκη του Νιάρχο σφάζονται στην ποδιά της εθνοσωτηρίου επαναστάσεως για το ποιος θα καβατζώσει το ένα από τα δύο κρατικά διυλιστήρια. Στο τέλος, ως άλλος Σολομώντας, ο Παπαδόπουλος τους το μοίρασε και εξασφάλισε άδεια στον Ωνάση για τη δημιουργία ενός τρίτου διυλιστηρίου.

ΤΟ ΠΟΥΛΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΠΟΡΙ

Και κάπως έτσι φτάνουμε και στην «εθνοσωτήριο επανάσταση». Η άνοδος της χούντας σηματοδοτεί τη δεύτερη χρυσή εποχή για την ελληνόκτητη ναυτιλία και κυρίως για την ελληνική σημαία. Ήδη από το 1967 περνάει ο νόμος 89/67 «περί εγκαταστάσεως εν Ελλάδι αλλοδαπών εμποροβιομηχανικών εταιριών» που ουσιαστικά έδινε σημαντικά κίνητρα σε ήδη υπάρχουσες ή σε νέες ναυτιλιακές εταιρίες να μεταφέρουν ή να ανοίξουν κατευθείαν τα γραφεία τους στην Ελλάδα. Έως το 1975 στον Πειραιά είχαν ιδρυθεί οκτακόσιες νέες εταιρίες. Τον Μάρτιο του 1968, ο Γεώργιος Παπαδόπουλος δήλωνε σε επίσκεψή του στην Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών:

> Δώσατε κύριοι την δύναμιν στην Ελλάδα να πετάξη εις το όνειρον των Ελλήνων, την Μεγάλην Ελλάδα. (...) Δεν νομίζω ότι είναι συνέπεια προς την ιστορία της Ελλάδος να επιτρέπωμεν κράτος και εφοπλιστές να κυματίζουν επί ελληνικής ιδιοκτησίας πλοίων, άλλαι σημαίαι πλην της ελληνικής... θα σας προσφέρω οποιαδήποτε άλλη υλική συμπαράστασιν ζητήσετε διά να θεμελιώσετε το μεγαλείον της Μεγάλης Ελλάδος (...) Δεν υπερασπίζεσθε τον Παπαδόπουλον, δεν υπερασπίζεσθε την Κυβέρνησιν, υπερασπίζεσθε την Ελλάδα, η οποία πρέπει να ζήση για να υπάρξη ως κοιτίς εκ της οποίας ξεκινήσατε... Έλθετε προς ημάς και θέσατε τι θέλετε. Εκ προϊμίου σας βεβαιώ ότι η Κυβέρνησις θα σας το δώση.[9]

Η πρόσκληση των χουντικών δεν ήταν χωρίς αντίκρισμα. Από το 1968 έως το 1974, κυρίως μέσω της Ε.Τ.Β.Α.[10] οι πιστώσεις του ελληνικού κράτους προς τους εφοπλιστές εξαπλασιάστηκαν. Οι επενδύσεις δε, από τη μεριά τους, τους οδήγησαν να κατέχουν έως το 1975 «το 19% των συνολικών πάγιων περιουσιακών στοιχείων της βιομηχανίας».[11]

Δεν είναι ότι οι Έλληνες εφοπλιστές ξέθαψαν από μέσα τους «πατριωτικά αισθήματα» και ανακάλυψαν ξαφνικά ότι η Ελλάδα «σε γύψο» αποτελεί πρόσφορο επενδυτικό πεδίο. Παρόλα αυτά, στα μέσα της δεκαετίας του '60, την ταραχώδη περίοδο πριν το πραξικόπημα, οι επενδύσεις είχαν μειωθεί και οι ατρόμητοι καραβοκύρηδες έδειχναν έναν κάποιο δισταγμό να ρίχνουν λεφτά ενόσω η Ελλάδα αναδεικνυόταν η πρώτη χώρα σε απεργίες. Η χούντα και οι εν λευκώ ευκολύνσεις της όμως, έδωσαν νέα πνοή στα επενδυτικά πλάνα. Ιδρύθηκαν η Τράπεζα Κρήτης και η Τράπεζα Εργασίας, άρχισαν να λειτουργούν τα Ναυπηγεία Ελευσίνας, ξαναλειτούργησε το Νεώριο στη Σύρο, ιδρύθηκαν τα Ναυπηγεία Χαλκίδας. Αυτή η ενισχυμένη αλληλεπίδραση και αγαστή συνεργασία χούντας και εφοπλιστών -κοινώς του κράτους και της αστικής του τάξης- οδήγησε την Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών το 1972 να ανακηρύξει διά στόματος του προέδρου της Ανδρεάδη, τον Παπαδόπουλο επίτιμο πρόεδρό της.

...TO BE CONTINUED

Η πτώση της χούντας μετά το φιάσκο της Κύπρου δεν έβαλε σε επαναδιαπραγμάτευση μόνο την αγαπημένη σημαία ευκαιρίας. Καθώς η άνοδος της ταξικής αντιπαράθεσης και η συνεπακόλουθη μεταπολιτευτική κοινωνική αναταραχή στην Ελλάδα που διάβρωνε το ασφαλές περιβάλλον για επενδύσεις και την πειθαρχία του ναυτεργατικού κόσμου, συνέπεσε με το ξέσπασμα της «πετρελαϊκής» κρίσης και τη πτώση των ναύλων, η κατάσταση για τους Έλληνες καραβοκύρηδες κάθε άλλο παρά ευνοϊκή ήταν. Το πώς όμως αντιμετωπίστηκαν τέτοια προβλήματα από τις μεταπολιτευτικές κυβερνήσεις, με πρώτη και καλύτερη αυτή του εθνάρχη Καραμανλή, θα το δούμε άλλη φορά.

---

1. Γιάννης Θεοτοκάς - Τζελίνα Χαρλαύτη, *Έλληνες εφοπλιστές και ναυτιλιακές επιχειρήσεις - Οργάνωση, διοίκηση και στρατηγική*, Αλεξάνδρεια, 2007.
2. Τζελίνα Χαρλαύτη, *Ιστορία της Ελληνόκτητης Ναυτιλίας, 19ος-20ος αιώνας,* Νεφέλη, 2001.
3. «Στα μέσα της δεκαετίας του '60 περίπου, ο αριθμός του πληρώματος ενός δεξαμενόπλοιου 70.000 τόνων νεκρού βάρους, ήταν στην περίπτωση του Ηνωμένου Βασιλείου 70 και στην περίπτωση της Ελλάδας 52 και (...) στην περίπτωση της Λιβερίας 48». Ελένη Θανοπούλου, *Ελληνική και διεθνής ναυτιλία,* Παπαζήσης, 1994.
4. Τζελίνα Χαρλαύτη, ό.π.
5. Γιάννης Θεοτοκάς - Τζελίνα Χαρλαύτη, ό.π.
6. Το 1958, η Διεθνής Οργάνωση Συνδικάτων των Μεταφορών έκανε μποϋκοτάζ σε πλοία που δεν είχαν υπογράψει συλλογικές συμβάσεις, κάτι που είχε αντιφατικά αποτελέσματα. Από τη μία, ήταν αποτελεσματικό σε λιμάνια που υπήρχαν δυνατά συνδικάτα, από την άλλη, τα αφεντικά κατάφεραν με δικαστικές αποφάσεις, με κύρια του ανώτατου δικαστηρίου των ΗΠΑ, να δυσκολέψουν πολύ τον συνδικαλισμό σε πλοία με Σ.Ε. Το μποϋκοτάζ ήταν κυρίως μια επίθεση στους Έλληνες εφοπλιστές, στους οποίους εκείνη την εποχή άνηκε το 50% του εμπορικού στόλου με σημαία ευκαιρίας.
7. Βασίλης Ν. Μεταξάς, *Η Οικονομική των Σημαιών Ευκολίας,* Παπαζήσης, 1985.
8. Βασίλης Ν. Μεταξάς, ό.π.
9. Παρατίθεται στο Γιάννης Θεοτοκάς - Τζελίνα Χαρλαύτη, ό.π.
10. Η ΕΤΒΑ (Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Ανάπτυξης) ιδρύθηκε το1964 επί κυβέρνησης Γεωργίου Παπανδρέου. Προέκυψε από την συγχώνευση τριών αναπτυξιακών οργανισμών: του ΟΧΟΑ (Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Οικονομικής Αναπτύξεως), του ΟΒΑ (Οργανισμός Βιομηχανικής Αναπτύξεως) και του ΟΤΠ (Οργανισμός Τουριστικής Πίστεως). Έργο της ήταν η μακροπροθέσμη χρηματοδότηση (με δάνεια και συμμετοχές) επενδύσεων, βιομηχανικών, τουριστικών και ναυτιλιακών επιχειρήσεων του ιδιωτικού κυρίως τομέα.
11. Γιάννης Θεοτοκάς - Τζελίνα Χαρλαύτη, ό.π.

ΑΦΕΝΤΙΚΑ ΚΑΙ ΝΕΡΝΤΟΥΛΑ: ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ίσως να μην υπάρχει σφαίρα της πραγματικότητας που να προξενεί μεγαλύτερη σύγχυση στους ανθρώπους από τον ψηφιακό κόσμο και, πιο συγκεκριμένα, το διαδίκτυο. Από τον Ζούκερμπεργκ ως την τελευταία γιαγιά που ανεβάζει το πιο πρόσφατο σχέδιό της για σεμεδάκι, κι από τον πιο ευαίσθητο ποιητή μπλόγκερ ως τον πιο μπρουτάλ περιθωριακό εξτρεμιστή που μας ενημερώνει για το πού να «κατεβούμε όλοι τώρα», όλοι έχουν διαφορετικούς βαθμούς εμπλοκής με το μαγικό κόσμο του ίντερνετ. Και κανείς δεν καταλαβαίνει τίποτα. Ή περίπου.

ΤΑ ΑΦΕΝΤΙΚΑ ΜΑΣ ΞΑΓΡΥΠΝΟΥΝ

Μερικές φορές δεν καταλαβαίνουν ούτε τα αφεντικά τις δυνατότητες αυτών που τους προσφέρονται. Γι' αυτό όμως υπάρχουν οι επιστήμονες. Ας μην προτρέχουμε όμως. Τα αφεντικά, είτε ως συλλογικό υποκείμενο είτε ως ο δικός μας προσωπικός μαλάκας που αναγκαζόμαστε να βλέπουμε κάθε μέρα, έχουν προβλήματα. Και αυτά τα προβλήματα περιστρέφονται γύρω από μας. Γιατί δεν δουλεύουμε; Αν δουλεύουμε, γιατί δε δουλεύουμε καλύτερα, πιο αποτελεσματικά; Γιατί λουφάρουμε; Γιατί θέλουμε να πληρωνόμαστε; Πώς θα γίνει να μη λουφάρουμε; Πώς θα γίνει να μην πληρωνόμαστε; Και άλλα τέτοια ωραία.

> διαχρονικά τα αφεντικά μας προσπαθούν να λύσουν τα προβλήματα γύρω από την εργασία

Αυτό δεν είναι σημερινό φαινόμενο. Διαχρονικά τα αφεντικά μας προσπαθούν να λύσουν τα προβλήματα που δημιουργούνται γύρω από την εργασία, τα οποία με έναν ελαφρώς χοντροκομμένο τρόπο μπορούν να συνοψιστούν στην εξής ιδέα: τα αφεντικά ψάχνουν συνεχώς καινούριους τρόπους να βγάλουν αξία από την εργασία μας.

Γι' αυτό και προβληματίζονται για το πώς περνάμε τον χρόνο μας έξω από την εργασία· για την αναπαραγωγή της εργατικής μας δύναμης. Το πώς διασκεδάζουμε, τι τρώμε και πίνουμε, πώς γνωρίζουμε άλλους ανθρώπους και σχετιζόμαστε μαζί τους. Τα αφεντικά γνωρίζουν πως αν θες να αντλείς αξία συνεχώς από τους εργάτες σου, πρέπει να ελέγχεις κάθε πτυχή της ύπαρξής τους και να φέρνεις όλο και περισσότερα κομμάτια της ζωής τους μέσα στη σφαίρα του κεφαλαίου. Οι προβληματισμοί τους είναι πολλοί: «οι άνεργοι έχουν πληθύνει, άσε που πολύ κάθονται και δεν παράγουν τίποτα. Βρίσκονται πεντακόσιες ώρες μπροστά στον υπολογιστή και κάνουν like ο ένας στις φωτογραφίες του άλλου. Αλλά και άνεργοι να μην είναι, πολλή ώρα σπαταλάνε στο facebook. Πώς θα βγάλουμε λεφτά εμείς από αυτό»;

ΑΣ ΕΙΝΑΙ ΚΑΛΑ ΤΑ ΝΕΡΝΤΟΥΛΑ

Και κάπου έδω έρχεται ο κύριος Λούις βον Αν. Για να σας δώσουμε να καταλάβετε, ο κύριος βον Αν, όταν ήταν 12 χρονών, είχε την ιδέα η συνδρομή στα γυμναστήρια να είναι δωρεάν και σε αντάλλαγμα τα όργανα να παράγουν ενέργεια για το δίκτυο ηλεκτροδότησης.[1] Μη γελάτε. Μετά μεγάλωσε, κατάλαβε ότι η συγκεκριμένη ιδέα μπορεί να ήταν μάπα, αλλά ο πυρήνας της άξιζε. Το κέντρο βάρους είναι το εξής: οι άνθρωποι κάνουν διάφορες δραστηριότητες πέρα από το να δουλεύουν και με πολλές από αυτές ίσως και να διασκεδάζουν όταν τις κάνουν. Πώς άραγε θα γίνει αυτά τα πράγματα να αποκτήσουν παραπάνω αξία; Μπορεί να μην είναι προφανές, αλλά η ιδέα του και οι τρόποι εφαρμογής που σκαρφίστηκε, απαντούν σε κάποιες από τις ανησυχίες των αφεντικών που είπαμε παραπάνω. Ο βον Αν βλέπει πράγματα που είναι έξω από τον κόσμο του κεφαλαίου και της εργασίας και κοιτάει πώς να τα φέρει μέσα σε αυτόν. Είναι λοιπόν ένας χρήσιμος άνθρωπος που ψάχνει και δίνει απαντήσεις στα ερωτήματα των αφεντικών γύρω από την εργασία. Ας δούμε όμως πρώτα λίγο πιο λεπτομερώς τη δουλειά του συγκεκριμένου επιστήμονα.

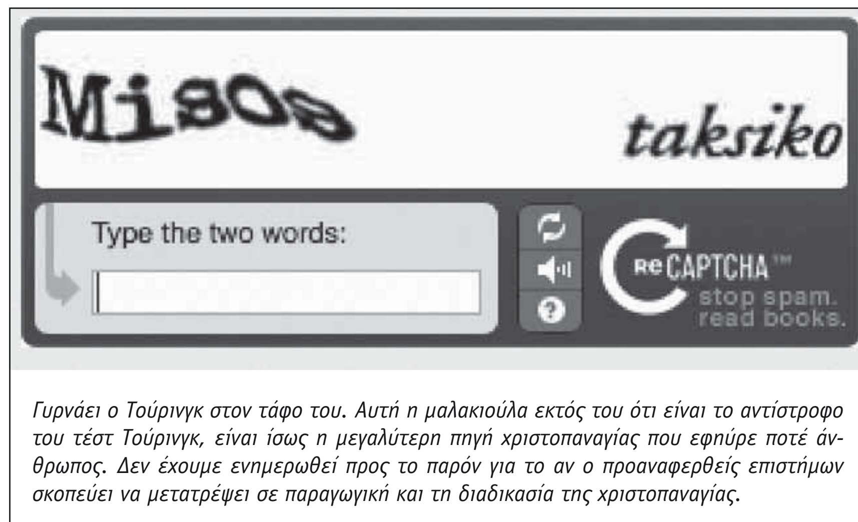
Ο τύπος είναι ένας από τους εμπνευστές των Captcha. Αυτά λίγο-πολύ τα έχουμε δει όλοι όσοι χρησιμοποιούμε το διαδίκτυο. Όταν θες να μπεις στο email σου ή να γραφτείς σε ένα καινούριο site, πετάγεται μια μαλακιούλα που σου δείχνει μια μπουρδουκλωμένη λέξη και σου ζητάει να τη γράψεις σωστά από κάτω. Αυτά ξεκίνησαν ως μέτρο ασφαλείας στο διαδίκτυο, ώστε να βεβαιώνεται ο ιδιοκτήτης της σελίδας στην οποία μπαίνουμε, ότι είμαστε όντως άνθρωποι και όχι έξυπνα προγράμματα που έγραψε κάποιος με σκοπό να μπαίνουν πολλές φορές σε μια σελίδα και να εξυπηρετούν τους δόλιους

Ο Λούις βον Αν [Louis Von Ahn] στον κήπο με τα κλισέ. «Βάλε πολλά μηδέν, ένα να τον βαράνε στη μούρη, θα ψηθούν όλοι ότι είναι ο Βασιλιάς της Sillicon Valley».

σκοπούς του. Εν συντομία, τα Captcha είναι προγράμματα (ή μηχανές αν θέλετε) που ξεχωρίζουν ανθρώπους από άλλα προγράμματα (ή άλλες μηχανές).

Ο εν λόγω κύριος βοήθησε λοιπόν να φτιαχτούν αυτά τα διαόλια, αλλά δεν ησύχασε ούτε όταν πήρε το διδακτορικό του. Εδώ ο τύπος κοίταγε ανθρώπους να κάνουν κοιλιακούς και έβλεπε χαμστεράκια να τρέχουν σε τροχούς, στα Captcha θα κόλωνε; Ἐκατσε και σκέφτηκε ο επιστήμων: αυτά εδώ θέλουν 10 δευτερόλεπτα το ένα να τα συμπληρώσεις, επί τόσα εκατομμύρια ανθρώπους τη μέρα να τα συμπληρώνουν; Είδε το νούμερο και έπαθε ο άνθρωπας, γιατί ως γνήσιο πνευματικό τέκνο του Τέυλορ που είναι, είδε κάτι εκατομμύρια εργατοώρες να πηγαίνουν χαμένες. Ἐστιψε το μυαλουδάκι του και βρήκε τη λύση. Εκεί που τα Captcha είχαν μία λέξη για να συμπληρώσεις, αυτός θα έβαζε δύο. Το μηχάνημα θα ήξερε ήδη τη μία, αυτή που πληρούσε το ρόλο του μέτρου ασφαλείας και σε ξεχωρίζει από τα κακόβουλα προγράμματα που θέλουν να μπουν στο email σου. Η δεύτερη λέξη όμως, θα ήταν η εικόνα μιας λέξης από ένα σκαναρισμένο βιβλίο που κάποιος θέλει να το μετατρέψει σε κείμενο. Εσύ θα έκανες τη δουλειά της μετατροπής της εικόνας σε κείμενο. Αυτή η πατέντα γέννησε διάφορα προβλήματα στον λαμπρό αυτό άνθρωπο όπως, πόσο μπορώ να εμπιστευτώ τον κάθε τέλειουρα στα ίντερνετς; Καθόλου, απάντησε ο ίδιος και αποφάσισε να βάλει την ίδια λέξη σε 10 διαφορετικούς τέλειουρες. Αν όλοι όσοι μετατρέπουν τη λέξη από εικόνα σε κείμενο συμφωνούν, τότε η λέξη περνάει και πάμε παρακάτω. Φανταστείτε τώρα αυτό το πράγμα στη γιγακλίμακα που παρέχει απλόχερα το διαδίκτυο.

Γυρνάει ο Τούρινγκ στον τάφο του. Αυτή η μαλακιούλα εκτός του ότι είναι το αντίστροφο του τέστ Τούρινγκ, είναι ίσως η μεγαλύτερη πηγή χριστοπαναγίας που εφηύρε ποτέ άνθρωπος. Δεν έχουμε ενημερωθεί προς το παρόν για το αν ο προαναφερθείς επιστήμων σκοπεύει να μετατρέψει σε παραγωγική και τη διαδικασία της χριστοπαναγίας.

Εκατομμύρια άνθρωποι μετατρέπουν λεξούλες, ο ένας χωριστά από τον άλλον, χωρίς να ξέρουν πραγματικά τι κάνουν και στην άλλη άκρη χιλιάδες βιβλία ψηφιοποιούνται κάθε μέρα. Την ιδέα του τύπου προφανώς και έχουν ήδη αγοράσει η Google και οι New York Times για την ψηφιοποίηση του αρχείου τους.[2]

πως μπορεί να αντληθεί αξία από πράγματα έξω από τον κόσμο της εργασίας

ΑΝΤΛΩΝΤΑΣ ΑΞΙΑ ΑΠΟ ΤΟΝ «ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ»

Το ζήτημα που θέλουμε να θίξουμε δεν είναι απλά οι περίφημες ιδέες του βον Αν και το κατά πόσο έξυπνες ή παραγωγικές είναι ή πόσο καλός είναι σ' αυτό που κάνει. Μην ξεχνάμε ότι αυτός είναι μόνο ένα παράδειγμα της διαδικασίας που προσπαθούμε να περιγράψουμε. Το θέμα είναι ότι κάνουμε πράγματα που θα κάναμε έτσι κι άλλιως άσχετα αν μας πληρώνουν ή όχι, μερικές φορές μάλιστα με ευχαρίστηση, που δεν υπάγονται απαραίτητα σε κάποιο κύκλο εργασίας. Οι άνθρωποι διασκεδάζουν, παίζουν βιντεοπαιχνίδια, μαθαίνουν ξένες γλώσσες και πλέκουν πουλόβερ για τα εγγόνια τους. Τα αφεντικά από την άλλη ανησυχούν ότι χάνουν κάτι. Γι' αυτό τους είναι χρήσιμοι άνθρωποι σαν τον βον Αν που θα προσπαθήσουν να βρουν τρόπους να μετατρέψουν όλα τα παραπάνω και ακόμα περισσότερα σε παραγωγικές εργασίες. Γιατί ο συγκεκριμένος άνθρωπος δεν βρήκε απλά έναν έξυπνο τρόπο να μας κοροϊδέψει και να δουλεύουμε για πάρτη της Google και των New York Times. Η μεγάλη του συνεισφορά στον κόσμο του κεφαλαίου είναι ότι διατυπώνει μια συγκεκριμένη θεωρία για τον άνθρωπο, την εργασία, τον ελεύθερο χρόνο και τα σημεία που αυτά συναντιόνται. Διατυπώνει τελικά μια θεωρία για το πώς μπορεί να αντληθεί αξία από πράγματα που βρίσκονται έξω από τον κόσμο της εργασίας, για το πώς μπορούν να γίνουν παραγωγικές διαδικασίες οι μέθοδοι αναπαραγωγής της εργατικής μας δύναμης.

Θέλει μια μικρή προσοχή εδώ το θέμα όμως γιατί αλλιώς μπορεί κανείς να καταλήξει να ζητάει μισθό για τα like που κάνει στο facebook. Δεν θα μας δώσει κανείς ποτέ λεφτά για τα πλήκτρα που πατάμε, κυρίως γιατί δεν θα σταματήσουμε να τα πατάμε. Είναι δηλαδή λίγο σαν να περιμένει κανείς να κάνει απεργία το ποτάμι. Είπαμε ότι τα αφεντικά έχουν στο νου τους πράγματα που κάνουμε έτσι κι αλλιώς και ψάχνουν τρόπους να τα ενσωματώσουν στους κύκλους του κεφαλαίου. Σίγουρα πάντως δεν ψάχνουν κάποιον για να τον πληρώνουν να κάνει like.

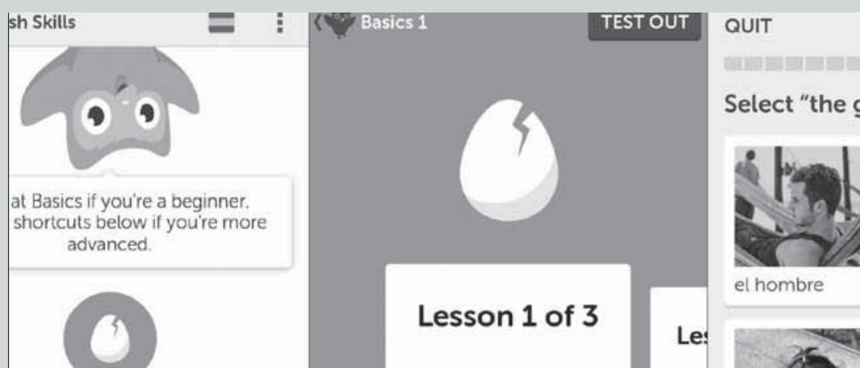
ΩΡΑΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΟΥ, ΑΛΛΑ...

Γιατί είναι χρήσιμη αυτή η ιστορία για μας; Πρέπει μήπως να σταματήσουμε να κάνουμε like στα κομμάτια που ανεβάζουν οι φίλοι μας στο facebook; Να μη ξανασυμπληρώσω Captcha; Και πώς θα μπαίνω στο email μου ρε; Βαθιές ανάσες καλωδιωμένε προλετάριε. Περισσότερο απ' όλα τα άλλα, αυτή η ιστορία λέει κάτι για τον κόσμο του κεφαλαίου. Σημαντικό εδώ δεν είναι ο κάθε μεμονωμένος επιστήμονας και οι φαντεζί ιδέες του. Τη μεγαλύτερη σημασία εδώ την έχει το γεγονός ότι τα αφεντικά έχουν τέτοιου τύπου ερωτήματα, βασανίζονται στην σκέψη πως εκατομμύρια άνθρωποι κάνουν κάτι και το οποίο πρέπει να βρουν τρόπους να το εκμεταλλευτούν.

Σημασία έχει το γεγονός ότι πρέπει να επιστρατεύσουν έναν ολόκληρο στρατό από επιστήμονες (που μπορεί να μη μοιάζουν και ακριβώς με το κλισέ του επι-

στήμονα με τη λευκή ρόμπα εργαστηρίου, αλλά περισσότερο με άκακους φύτουλες), οι οποίοι θα παράξουν μια καινούρια γλώσσα και θεωρία για το πώς πρέπει να λειτουργεί ο κόσμος. Μεγάλη σημασία έχει επίσης ότι αυτή η καινούρια κοσμοθεωρία επιφυλάσσει ένα εν δυνάμει ρόλο φυσικού φαινομένου. Θα συμβαίνει έτσι κι αλλιώς και το κεφάλαιο απλά θα καναλιζάρει την ορμή του προς επίτευξη των σκοπών του.

Τελικά μπορεί αυτές οι συγκεκριμένες ιδέες του συγκεκριμένου φύτουλα να αποδειχτούν άχρηστες για το κεφάλαιο. Πέρα από τον κάθε επιστήμονα όμως και τις ιδέες του, υπάρχει η διακαής επιθυμία των αφεντικών να φέρουν όλο και περισσότερες διαδικασίες που δύσκολα κανείς χαρακτηρίζει ως εργασία, μέσα στη ζεστή αγκαλιά του κεφαλαίου. Ο τρόπος που περνάμε τον ελεύθερο χρόνο μας, παίζοντας, διασκεδάζοντας, ακόμα και σπαταλώντας τον κοιτάζοντας το ταβάνι για το κεφάλαιο ίσως είναι άχρηστος. Είναι κομμάτι του ζωντανού κόσμου και το κεφάλαιο εκτός του ότι μπορεί να μην το καταλαβαίνει, δεν μπορεί και να το χρησιμοποιήσει. Γι' αυτό και θα προσπαθήσει να το φέρει στα μέτρα του, να το καταλάβει και να το κάνει χρήσιμο και παραγωγικό. Όσον αφορά εμάς, είναι πολύ χρήσιμο να κρατάμε στο μυαλό μας ότι αυτές οι ιδέες των αφεντικών και των πιστών επιστημόνων τους, είναι ιδέες κρίσης. Δηλαδή, δεν κάθεσαι να σκεφτείς πώς θα αρμέξεις τα κλικ του πλήθους αν δεν έχεις πραγματικά ζόρια.

Άλλη μία εφαρμογή των φοβερών ιδεών του Λούις βον Αν είναι η σελίδα Duolingo. Εκεί υποτίθεται πως μπορεί κανείς να μάθει ξένες γλώσσες εντελώς δωρεάν και για εξάσκηση να μεταφράζει μεταξύ της γλώσσας που μιλάει και αυτής που μαθαίνει. Και έτσι παράγονται δωρεάν μεταφράσεις. Ο ίδιος ο βον Αν λέει πως αν πάρεις τις μεταφράσεις 10 αρχάριων σε μια γλώσσα και τις βάλεις μαζί, είναι ισάξιας ποιότητας με τη μετάφραση ενός επαγγελματία μεταφραστή. Αν ήθελες να μεταφράσεις με επαγγελματίες μεταφραστές, λέει πάλι ο ίδιος, όλη την αγγλόφωνη Wikipedia στα ισπανικά θα ήθελες αποτρεπτικά πολύ καιρό μιας και οι επαγγελματίες δίγλωσσοι είναι λίγοι, άσε που θα έπρεπε να πληρώσεις τα κέρατά σου σε επαγγελματίες μεταφραστές (αυτά είναι προβλήματα). Αν βάλεις όμως μερικά εκατομμύρια τύπους που μαθαίνουν ξένες γλώσσες τζάμπα, να μεταφράζουν και καλά για εξάσκηση, τότε η δουλειά γίνεται τρομακτικά συντομότερα και, κυρίως, χωρίς κόστος. Σε περίπτωση που σας φαίνεται χαζή η ιδέα, ο κύριος βον Αν ήδη πουλάει τις μεταφράσεις που παράγουν οι μαθητές ξένων γλωσσών σε κανάλια και ειδησεογραφικά πρακτορεία όπως το CNN.

Πρόσφατα ανακοινώθηκαν τα σχέδια της σελίδας Duolingo για την παροχή μαθημάτων ξένων γλωσσών στους Σύρους μετανάστες, εννοείται των χωρών που ετοιμάζονται να τους δεχτούν ως υποτιμημένο εργατικό δυναμικό. Ας σταθούμε λίγο σε αυτή την εικόνα που συνόδευε αυτή την ανακοίνωση. Ο «πρόσφυγας» εδώ απεικονίζεται ως μια νεραϊδένια χαρωπή ύπαρξη χωρίς βάσανα και έγνοιες πέρα από το γεγονός του ότι δεν ξέρει την γλώσσα της χώρας-προορισμού. Επίσης, και εδώ βρίσκεται και το κλειδί της αποτύπωσης, αρκεί να μάθει αυτή τη γλώσσα ώστε να ανυψωθεί από χαρωπός πρόσφυγας στην πραγματική του φύση, αυτή του χαρωπού γιατρού. Τα μπαλονάκια είναι κενά γιατί προφανώς δεν έχει καμία σημασία τι λέει ο μετανάστης, σημασία έχει να του μάθουμε τη γλώσσα ώστε να τον αγνοούμε στη δικιά μας. Η κεντρική ιδέα της εικόνας είναι η αναστροφή. Γυρνάει το βελάκι της ταξικής υποτίμησης ανάποδα, τα σκυθρωπά πρόσωπα ανάποδα, γενικά γυρνάει όλο τον κόσμο ανάποδα. Αν δεν είναι αυτό newspeak, τότε δεν ξέρουμε τι είναι.

---

1. «Πώς ο Λούις βον Αν μετέτρεψε αμέτρητες ώρες μηχανικής εργασίας σε κάτι πολύτιμο, [How Luis Von Ahn Turned Countless Hours Of Mindless Activity Into Something Valuable]», *Business Insider,* 13/03/2014.
2. «Διαδικτυακή συνεργασία μαζικής κλίμακας, [Massive-scale online collaboration]», Luis Von Ahn, *TED,* 04/2011.
3. «Τα «ίχνη» μας αποδίδουν κέρδη...», *Καθημερινή,* 01/11/2015.

Και τώρα ένα κομμουνιστικό υπερθέαμα επιστημονικής φαντασίας: ΟΙ CLASS WAR DOGZ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΥΠΕΡΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΥ.

Οποιαδήποτε ομοιότητα με την πραγματικότητα και πραγματικά πρόσωπα είναι ξεκάθαρα προσχεδιασμένη και ταγμένη στους σκοπούς του διαστημικού ταξικού πολέμου.

ΕΤΟΣ 2016

Στα Τρίκαλα δοκιμάζεται για πρώτη φορά λεωφορείο χωρίς οδηγό και δεν τα πάει χειρότερα από λεωφορείο με οδηγό.[1] Δηλαδή, βγαίνει από το δρόμο και οι περαστικοί γλιτώνουν τελευταία στιγμή από του ρομποτικού Χάρου τα δόντια.

*Στη Microsoft φτιάχνουν μια τεχνητή νοη*μοσύνη για να μιλάει στο Twitter και σε ελάχιστο χρονικό διάστημα μετά την έκθεσή του στον κόσμο του διαδικτύου, το υπερτεχνολογικό μαραφέτι γίνεται μισογύνης ρατσίσταρος.[2]

Στο Αιγάλεω, στο σταθμό του μετρό Αγία Μαρίνα, γίνεται τηλεφώνημα-φάρσα για βόμβα. Οι πυροτεχνουργοί αντιτρομοκράτες βρίσκουν ένα άδειο κουτί από φελιζόλ.[3] Ένας περίεργος ακούει σε ένα γειτονικό σουβλατζίδικο ότι το τηλεφώνημα το έκαναν οι ταρίφες της πιάτσας απ' έξω από το σταθμό γιατί είχαν πέσει οι κούρσες.

ΕΤΟΣ 2036

Οι δύο προαναφερθείσες τεχνολογίες συνδυάζονται και έτσι δημιουργείται ο πρώτος τεχνητός έλληνας ταρίφας. Περνάει το τεστ Τούρινγκ όπου μιλάει με έναν πραγματικό έλληνα ταρίφα και καταλήγουν να τσακώνονται για το πόσο συμφωνούν για τη σφαλιάρα του Κασιδιάρη στην Κανέλλη. Το τοπίο της επικράτειας αρχίζει να αλλάζει. Αρχίζει να θεωρείται κομμάτι της καθημερινότητας το να μπαίνεις σε ταξί και να σε καλωσορίζει μια οθόνη που με μεγάλα κεφαλαία γράμματα γράφει «Καλώς την κούκλα» ανεξαρτήτως φύλου του πελάτη καθώς από πάνω της κρέμεται ένα «η Παναγιά μαζί σου». Μια φωνή ρωτάει τον προορισμό, αμέσως μετά σε ρωτάει αν σε πειράζει το ραδιόφωνο, και ο κεντρικός εγκέφαλος/κύκλωμα δυναμώνει την ένταση στην εκπομπή του Τράγκα χωρίς να περιμένει απάντηση. Ναι, ο Τράγκας ζει ακόμα και κάνει εκπομπές αποκλειστικά για τους τεχνητούς ταρίφες/μέλη της Χρυσής Αυγής 3. Το ταξί πετάει μέσα από σπίτια καθώς η φωνή μουρμουράει για τους μετανάστες. Όλοι κάνουν πως δεν τρέχει τίποτα.

ΕΤΟΣ 2056

Οι τεχνητοί έλληνες ταρίφες έχοντας κατακτήσει τη συσσωρευμένη γνώση που τους μεταλαμπάδευσαν οι πραγματικοί στα εκρηκτικά και τον (χριστι)ανορθόδοξο πόλεμο, εκτοπίζουν τους προκατόχους τους. Τα νότια Βαλκάνια μετατρέπονται σε ένα δυστοπικό πανόραμα (πιο πολύ από πριν όμως). Η επιβολή των τεχνητών ταριφών είναι καθολική. Έχουν αφήσει μόνο μερικούς εναλλακτικούς καλλιτέχνες να γράφουν κανά τραγουδάκι για να παίζει στα διαλείμματα ο Τράγκας όταν κουράζεται να μιλάει. Ναι, ο Τράγκας ζει ακόμα και κάνει εκπομπές αποκλειστικά για την Ταριφομοναδικότητα/μέλη της Χρυσής Αυγής 7. Μέσω των εκπομπών του Τράγκα και των συναντήσεων σε μια μυστική πιάτσα που ξέρουν μόνο αυτοί, οι τεχνητοί ταρίφες ενώνονται σε ένα υπερεγκέφαλο και όλοι μαζί μεταφέρουν όλους τους μετανάστες ταυτόχρονα στην Ειδομένη (φήμες μεταξύ των ανταρτών ανθρώπων λένε πως οι τεχνητοί ταρίφες, αστειευόμενοι μεταξύ τους, την ονομάζουν «Πιάτσα Φοντάνα»).

Οι άνθρωποι αρχίζουν να οργανώνουν το αντάρτικο ενάντια στη σιδερένια πυγμή της Ταριφομοναδικότητας. Συνειδητοποιούν πως ο μόνος τρόπος να αποτραπεί αυτό το σκοτεινό παρόν, είναι να στείλουν πίσω στο χρόνο τον αρχηγό της αντίστασης, τον Γιαννάκη τον Κόνορα. Ξεκινώντας από τα Τρίκαλα, ο ατρόμητος αρχηγός θα αλλάξει τον κώδικα στο λεωφορείο και το λεωφορείο θα γίνει φίλος του. Ο Γιαννάκης δεν πληρώνει ποτέ ξανά εισιτήριο και το λεωφορείο πατάει ελεγκτές όπου τους βρει. Ο αδυσώπητος αρχηγός ανοίγει λογαριασμό στο Twitter και μιλάει στο ρομπότ ασταμάτητα ρίχνοντάς του τσιτάτα από Ντεμπόρ, Φουκώ και Καφέτζη. Η τεχνητή νοημοσύνη μεταφέρει τον εαυτό της σε ένα παπί, την κάνει για Πετράλωνα και φτάνει ως τη δεξαμενή όπου και μένει από βενζίνη. Δεν την νοιάζει όμως γιατί θέλει απλά να αράξει και να βλέπει τη Χαμοστέρνας μέσα από το ραγισμένο της στρογγυλοφάναρο. Ο ανυπέρβλητος αρχηγός, με το «δικό μας» πλέον λεωφορείο, πηγαίνει από τα Τρίκαλα στο Αιγάλεω και σε ένα συνοικιακό σουβλατζίδικο βρίσκει έναν περίεργο και του λέει τα εξής κρυπτικά λόγια: «μαν, μην τυχόν γράψεις καμιά μαλακία για τεχνητές νοημοσύνες, ταρίφες κλπ.». Ο περίεργος απαντά με ακρυπτογράφητο ύφος: «ένα κεμπάπ και ένα κοτομπέικον θέλω ρε φίλε, τι μας λες τώρα;». Συνεννοούνται και το μέλλον έχει αλλάξει για πάντα.

---

1. «Γιατί το λεωφορείο χωρίς οδηγό στα Τρίκαλα βγήκε εκτός δρόμου», *iefimerida.gr,* 28/11/2015.

2. «Ένα εικονικό κορίτσι σε... ρατσιστικό παραλήρημα», *Εφημερίδα Συντακτών,* 28/03/2016.

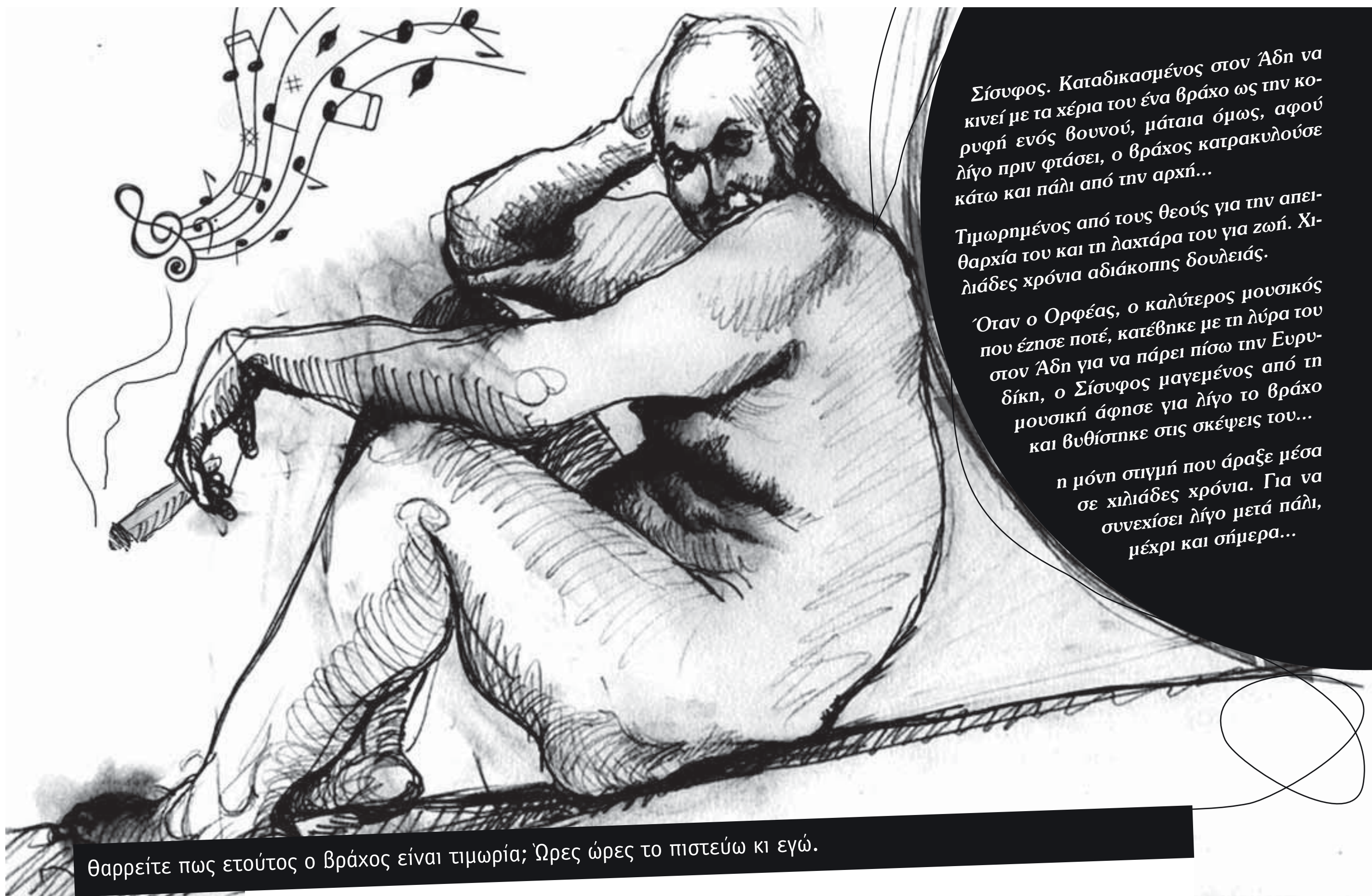
3. Λήξη συναγερμού στον σταθμό του μετρό «Αγία Μαρίνα», *Καθημερινή*, 23/03/2016.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΜΕΙΟΝ

Το *B-boying* γεννήθηκε στην Αμερική στα μέσα της δεκαετίας του '70, κυρίως στις συνοικίες του νότιου Μπρονξ, από μια γενιά αφροαμερικανών που ξεπήδησε μετά την αφομοίωση των κινημάτων και την ήττα των Μαύρων Πάνθηρων. Για τους στιβαγμενους στα γκέτο πιτσιρικάδες το να κάνουν *battle* ήταν ένας άλλος τρόπος επίλυσης των διαφόρων που κατά καιρούς είχαν μεταξύ τους οι «συμμορίες-παρέες» και ένας τρόπος επικράτησης. Αλλά δεν ήταν μόνο αυτό. Ήταν και ένας τρόπος να διεκδικούν το δημόσιο χώρο στις γειτονιές τους στις οποίες το αμερικανικό κράτος άρχιζε να εφαρμόζει εντατικά το δόγμα της μηδενικής ανοχής. Κοινώς, δεν ήταν τόσο «μάχη επικράτησης» μεταξύ τους, αλλά πρώτα και κύρια, μάχη ορατότητας ενάντια σε αυτούς που προσπαθούσαν να τους απαξιώσουν και να τους καταστήσουν αόρατους.

Οπότε, δεν είναι καθόλου περίεργο ότι το *B-boying* άρχισε να ξεφυτρώνει στις γειτονιές της ελληνικής μητρόπολης ακριβώς όταν μια άλλη γενιά πιτσιρικάδων βρέθηκε να μεγαλώνει στριμωγμένη. Ήταν οι νεαροί και νεαρές που ενώ γεννήθηκαν εδώ, κουβαλούσαν σαν προπατορικό αμάρτημα το «δεύτερη γενιά» που τους «εξασφάλιζε» την παραμονή στον πάτο της εργατικής τάξης και στο περιθώριο της κοινωνίας. Ήταν οι πιτσιρικάδες που καθόλου δεν ενθουσιάζονταν με τα σχέδια του ελληνικού κράτους για την πάρτη τους και με τη σειρά τους διεκδικούσαν να μην είναι αόρατοι.

Θαρρείτε πως ετούτος ο βράχος είναι τιμωρία; Ώρες ώρες το πιστεύω κι εγώ.

Πως είναι η τιμωρία μου που δεν μπήκα στη νόρμα. Που δε βάδισα στα χνάρια του Θησέα. Κι όμως εγώ ξέρω πως υπήρξα δυνατός.

Άλλες ώρες πάλι, βαυκαλίζομαι στην ιδέα πως αυτή είναι η τιμωρία που επιβάλλει ο Δίας και οι θεοί στους εχθρούς τους. Τι μεγαλείο για ένα θνητό να τον εχθρεύονται οι ίδιοι οι θεοί! Μεθυστικό! Τόσο που κάνει το βράχο να μοιάζει ιερός σκοπός!

Άλλες φορές, με παίρνει από κάτω. Βλέπω το βράχο και σκέφτομαι ότι αυτή είναι η τιμωρία, όχι για κάτι που έκανα, αλλά για όλα αυτά που άφησα. Που δε βρήκα χρόνο να ασχοληθώ... με το παιδί μέσα μου που θύμωσε τόσο νωρίς... με το παιδί δίπλα μου που με χρειαζόταν, αλλά εγώ άλλοτε πολεμούσα και άλλοτε προσπαθούσα να ενταχθώ στη νόρμα. Τι τα θες, ο καθένας με το βράχο του...

Κάποιες φορές βλέπω. **Δεν είμαι εδώ, γιατί τιμωρούμαι για κάτι. Οι θεοί πιθανότατα αγνοούν την ύπαρξή μου. Εκεί από ψηλά, για το μόνο που νοιάζονται είναι για τη νόρμα.**

Να ανεβοκατεβαίνει ο βράχος. Να κινούνται αδιάκοπα εμπορεύματα και πληροφορίες. Χρήματα. Να μην πέσει ο δείκτης παραγωγής. Γρήγορα, να μαζευτούν όλες οι φράουλες, γρήγορα, να πακεταριστούν όλα τα προϊόντα, γρήγορα, να σερβιριστούν όλοι οι καφέδες, να παραδοθούν οι φάκελοι, γρήγορα, να σφουγγαριστούν όλες οι σκάλες, να χωθούν στη γη όλα τα καλώδια, γρήγορα, να εκτονωθούν όλοι οι πελάτες. Γρήγορα...

Οι θεοί είναι καταδικασμένοι να χρειάζονται χιλιάδες σισυφικά χέρια. Και μόνο όταν έχουν όλα αυτά τα χέρια, μπορεί ένας Θησέας να ζήσει μια ζωή που τον γεμίζει. Μπορεί ένας Πλάτωνας να μας κοιτά και να λέει "... μα αυτοί γεννήθηκαν δούλοι". Όταν, όμως, αυτά τα χέρια λείψουν, οι θεοί υπενθυμίζουν εύκολα πως Σίσυφοι και ήρωες, φιλόσοφοι και αλάνια, όλοι θνητοί γεννιούνται και κολυμπούν στο ίδιο βαρέλι. Πως για κάθε Σίσυφο που λείπει, η κρίση των κριτών του Άδη θα στείλει ένα Θησέα να πάρει τη θέση του.

Και τότε συνειδητοποιώ, ότι όταν οι θεοί έχουν ανάγκη τους θνητούς, τους προστάζουν. Τους καλουπώνουν. Όσους δεν καλουπώνονται, τους πνίγουν.

Αυτές οι σκέψεις γυρίζουν στο μυαλό μου κάθε μέρα. Βήμα, βήμα. Όμως, τώρα πρώτη φορά αφήνω το βράχο μετά από χρόνια. Τσιγάρο, φωτιά και νότες. Το τραγούδι ενός τρελού που περπατά μόνος του στον Άδη με μια λύρα στα χέρια. Δε σκέφτομαι τώρα, νιώθω. Κοιτάζω, όχι το βράχο έξω, αλλά το βράχο μέσα. Δεν είναι που με έχουν ανάγκη... με έχουν αλλά δεν τιμωρούμαι γι' αυτό.

Οι θεοί με φοβούνται. Και αν συνεχίζω να κουβαλάω το βράχο,
είναι γιατί πάνω-κάτω- πάνω-κάτω, ξεχνώ, και με φοβάμαι κι εγώ...